

54 997

54987 / 2

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATE**

54987 / 2

SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI

54987 / 2

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XXIII.

SZEGED

1988.

**ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATE**

SECTIO SCIENTIAE SOCIALISMI

TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS

НАУЧНЫЙ СОЦИАЛИЗМ

WISSENSCHAFTLICHER SOZIALISMUS

TOMUS XXIII.

SZEGED

1988.

WANG GUAN

Kínai Társadalomtudományi Akadémia

Történettudományi Intézet

Peking

A KÍNAI TÖRTÉNETÍRÁS TRADÍCIÓJA ÉS A MAI KÍNA TÖRTÉNETÍRÁSA ELMÉLETI PROBLÉMÁI*

A Népköztársaság megalakulása után Kínában a történelem tanulmányozása nagy változáson ment keresztül. Egy új elméleti légkör jött létre. Kína sok hasznosat vett át a Szovjetuniótól, de ugyanakkor az elméleti dogmatizmust is átvette. Ezekben az évtizedekben a kínai történészek nagyot léptek előre a forráskritikában, a források tanulmányozásában és a forráskiadványok összeállításában, de jóval kevesebbet az elméletben. A múltban általános nézet volt, hogy a történelmi materializmus a marxista történetírás elmélete. A történészek megelégedtek a történelmi materializmus alapelveinek tanulmányozásával és megértésével, de még nem fordítottak elegendő figyelmet a marxizmus speciális, történelemfilozófiai tételei megfogalmazásának és fejlődésének problémáira. A Hu Si-t bíráló 1954-ben lezajlott mozgalomtól az 1958-as "történelmi forradalomig", bár erőteljesen követték, valójában az akadémiai kutatások he-

*A kínai professzor 1987. október 15-én a József Attila Tudományegyetem Tudományos Szocializmus Tanszékén tartott előadásának némileg - a tartalmat nem érintő - rövidített szövege.

lyett a politikai tagadás egyszerű módját alkalmazták és a történelem marxista elméletét nem alakították ki komoly formában. A kulturális forradalomban komolyan előkerültek olyan jelenségek, mint fekete-fehér megnevezésének és jó-rossz összekeverésének problémája. Azóta kiigazításokat hajtottak végre, új helyzet alakult ki. De a történelmi kutatások előrehaladásával, ahogy minél mélyebbre jutottak és nagyobb áttekintést kaptak, annál inkább érezték a szükségességét és sürgősségét, hogy megerősítsék a marxizmus történelemfelfogásának és metodológiájának tanulmányozását. Az elmúlt években, a fiatal történészek azt a problémát vetették fel, vajon a kínai történelmi gondolkodás válságban van-e? Ez pontosan a fent említett helyzetre történő reflexió. Azért, mert tudásukat a korábban érvényes történelmi materializmus tankönyvekből szerezték és nem tudnak sok, a valóságban és a történelmi kutatásokban meglévő problémát megmagyarázni és ezután ilyen félreértésekre jutnak.

Ez a helyzet is arra a meggondolásra sarkall, hogy a kínai történetírás maga az idők kihívásával néz szembe. A társadalom nagy történelmi változásai előtt a történészek képtelennek tartották magukat a társadalmi változásokat szolgáló problémák megoldására. Sőt, az emberek tudatában a történetírás fontossága fokozatosan csökkenő. Ennek egyik oka az, hogy az emberek nem értik meg a történelem szerepét a jelen társadalomban. Annak a nézetnek, hogy "a történelem haszontalan", viszonylagosan széleskörű hatása van Kínában. A kommunisták között is van olyan vé-

lemény, hogy amikor a társadalom fejlődik, a múlt történelme nem játszik többé szerepet a tanulságok levonása szempontjából. Csak kevesen gondolják azonban azt, hogy a történelmi tudás nem ér többet mint a turizmus, hogy a történelem nem ad semmit, nem hoz profitot, miért kellene az embereknek energiát pazarolni rá?

A másik ok a korszerűtlen módszerek és elavult eszközök eredménye. Az emberek hozzászótkak, hogy olyan koncepciókat képviseljenek, amelyek idejét múltak. Ismételtetik a régi következtetéseket és nem tudják megtörni a régi elméleti kereteket. Nincs új ötlet alapján született új nézet, amely az embereknek adhatna valamiféle inspirációt. A nyelvezet unalmas, a stílus homályos. A történészek nem tanulmányozzák a közvetlen jelentőséggel bíró problémákat, a társadalmi gyakorlat problémáit, hanem idejüket jelentéktelen, magától értődő dolgokra fordítják. (Természetesen, itt a "közvetlen, azonnali" szó jelentése nem kronológiai értelemben veendő.) Más szavakkal, a történészek csak az önmegbecsülésre és a történelem tanulmányozására, mint "az antikvitások élvezetére" fordítanak figyelmet. Így a kínai történetírás arra van ítélve, hogy elveszítse szerepét, amelyet be kellene töltenie.

A történelem eszköze a valóság megértésének. A történelem az oktatás kiszélesített szerepét is játssza. Marx és Engels azt mondja, hogy az egyetlen tudományág, amelyet ismernek, az a történelem. Tehát a történetírás elengedhetetlen, alapvető tudomány.

A tudósok szerint a történelemtudomány fejlődése során fel-

merülő problémák figyelembevételkor össze kell kapcsolnunk azokat a jelenkor sajátosságaival. Akkor is, amikor a "társadalmi értékek" és "társadalmi funkciók" problémáira gondolunk, kapcsolatban kell lenniük korunk sajátosságaival. Korunk legalább annyira reformkor, mint amennyire a külső világ felé való nyitás korszaka. Társadalmunknak reformra van szüksége, a kínai történetírásnak úgyszintén. Csak miután felismertük a történelem - mint tudományos diszciplína - jellemző vonásait és adaptáltuk az ezekhez a sajátosságokhoz alkalmazható módszereket, készíthetjük a történelmet szerepének betöltésére.

Az elmélet minden tudományág lényege és minden tudományágnak megvan a saját elmélete és módszertani rendszere. A történettudomány erőteljesen elméleti tudomány, amelynek saját elmélettel és metodológiával kell rendelkeznie. A Kínai Kommunista Párt 11. Központi Bizottságának 3. plénuma óta új vitalitás érezhető minden elméleti fronton.

Történész körökben a történelmi elméletek felfedezése és tanulmányozása gyorsan fejlődött ilyen körülmények között. Ezen korszakban a történelmi intézetek és a pekingi és más egyetemek történelmi tanszékei egymásután állították fel illetve hoztak létre újra történelemelmélettel foglalkozó kutató csoportokat. A tudósok kutatási tevékenysége egyre nőtt. A történelmi cikkeket és munkákat egymásután publikálták és gyakran tartottak szimpóziumokat. Csupán 1986-ban kb. 150 történelmi cikket publikáltak hét történelmi művön és tankönyvön kívül. Három országos szemináriumot tartottak az illetékes szervezetek, nem számítva az egyetemek és néhány

folyóirat kiadói testülete által szervezett fórumokat. Érdemes megemlíteni a History and Theories (Történelem és Elméletek), az első elméleti jellegű történelmi folyóiratot Kínában, amely abban az évben indult. Mindez bátorította a kínai történetírás elméleti kutatásainak fejlődését.

Először a legtöbb tudós a történetírási elméletek és a történelmi materializmus illetve a marxizmus és a módszertan kardinális elvei közötti kapcsolat helyes értelmezésének problémáira fordított figyelmet. A kínai történészek összegezték, felmérték, vitatták a történelmi materializmus és alkalmazás marxista szemléletmódjának alapvető módszerét. A tudósok a marxizmus újratanulmányozását és a fejlődő marxizmus történelemtudományban való szükségességének fenntartását javasolják.

Az ismeretelmélet problémáit szintén gyakran tárgyalják. A tudósok rámutatnak, hogy a történelmi megismerés folyamata a korlátlan képesség és a korlátozott szintű ismeret egysége és úgyszintén a relatív igazság és az abszolút igazság egysége. Ezek a jelenségek ellentétesek ezen a folyamaton belül. A szubjektív és objektív körülmények korlátozása következtében a történelmi megismerés és történelmi gyakorlat közötti egység és összhang időt vesz igénybe. A történelmi megismerés minden korban mérhető az emberek társadalmi és történelmi gyakorlata által. A történelmi tudás mérésének történelminek és fejlődőnek kell lennie. Az a nézet, mely támogatja azt az elvet, hogy a történelmi igazság nem mérhető és tagadja annak tudományos természetét, alaptalan. Később a tudósok a következő problémákat is vizsgálták: a

társadalmi gazdasági formációk, az ázsiai termelési mód, a történelem formálóinak, a történelem egységének és eltérésének, a történelem elkerülhetetlenségének és véletlenszerűségének, a történelmi fejlődésben a természeti környezet szerepének problémája stb.

Az elmúlt két-három évben a tudósok főleg magának a történetírásnak az elméleti tanulmányozására fordítottak figyelmet. Az említett "történetírás válságát" érintő argumentáción kívül, a tanulmányok a történelem metodológiájának és a történetírás módszerének tanulmányozását foglalják magukban. Itt csak röviden szólhatok ezek alapvető jellegzetességeiről.

Mindenekelőtt, ebben a szférában nagyon sok probléma van és a kutatási terület szintén széleskörű. Különbségek vannak a kutatók között a történetírás elméleti rendszere koncepciójának tartalmát illetve szintjeit illetően. Leegyszerűsítve végül is kétféle nézet van, egy szűk és egy tág értelmezés. Az itt érintett problémákat csak tágabb értelemben lehet értelmezni. Más szavakkal, a tudósok által tanulmányozott tárgyai a történelemnek magukban foglalták mind a történelem alanyát és tárgyát, illetve a köztük lévő kapcsolatot, mind a történelmi fejlődés folyamatát érintő elméleteket (a mag a történelmi materializmus szemléletmódja); a történetírás tárgyát, körét, felfogását, funkcióit és kapcsolatukat a valósággal; a történelmi megismerés sajátosságát és a történelem alánya és a tárgya közötti kapcsolatot. Ezek a tárgyak nemcsak a régi problémákat rejtik magukban, olyanokat, mint a

történelmi személyiségek értékelése, a történelem, az elmélet és a történelem alakítói közötti kapcsolat, de olyan új problémákat is, mint a marxista történelemelmélet és a modern természettudományok fejlődése közötti kapcsolat, a történetírás reformja és a kutatási módszerek megújulása, a történetírás szubjektív ismerete beleértve a gondolkodási mintákat, a tudás rendszere, az intellektuális rendszer és a történészek tudásának szintjei és folyamata, valamint a történetírás új rendszere. A tudósok vakon vizsgálják ezeket a problémákat, amelyek teljességgel tükrözik gondolkodásuk szabadságát. Ez a tény szintén jelzi, hogy a modern Kínában nagyon sok a tennivaló a történetírás reformját illetően.

Másodszor, időszerűsége van ennek a kutatási szférának. A társadalmi gyakorlat folyamatosan új tapasztalatokat nyújt és új problémákkal áll elő. A műszaki és természettudományok, és a társadalomtudományok legfrissebb vívmányai befolyásolják a történelmi kutatások fejlődésének irányát. Ezek a trendvonalak magukban foglalják a történetírás ismeretelméletének tanulmányozása iránti növekvő figyelmet, a történelmi kutatások integrálásának tendenciáját, a történettudomány és más társadalomtudományok és a műszaki és természettudományok növekvő összekapcsolódását, egymásra hatását, kölcsönhatását, szoros kapcsolatot a történelmi kutatások és a valóság között és a kutatási módszerek megújulását. A kínai történetírásban folyó elméleti kutatások jelenlegi fejlődése is hordozza és megkülönbözteti a korszakra jellemző sajátosságokat.

A kutatók megpróbálják összegezni a történelmi kutatások metodológiai elveit a rendszerelmélet, a kibernetika és információelmélet segítségével és felfedezni az emberi történelem, mint egész tanulmányozásának a módját. A történelemtudomány tárgyának tanulmányozása egyre fokozódik. Ugyanakkor számos új tudományágat vezetnek be, fedeznek fel, alkalmaznak a történelmi gyakorlathoz, olyanokat mint a szociotörténelem, történelmi demográfia, ökológiai, történeti ökológia, történeti pszichológia, történeti földrajz stb... Néhány tudós megpróbálja integrálni a történettudomány hagyományos szövegkritikáját a rendszerelemzés mai módszereivel, alkalmazni a számológépet a történelmi szférához és használni a modern eszközöket a történelmi adatok kezeléséhez. Néhány tudós a kvantitatív analízis módszereit is használja a történelmi források tanulmányozására, hogy átfogó tanulmányozása legyen a történelem politikai és gazdasági adatainak kvantitativ és kvantitatív és kvalitatív szempontból. A kvantitatív módszer és alkalmazhatósága növeli a történelem alkalmazhatóságát, így néhány tudós felvetette az alkalmazott történelem kutatási feladatait. E területek kutatói jobbak középkorúak vagy a fiatalok. A modern Kína megteremtésének ők a hajtóerői. Mindannyian azt vallják, hogy a kínai történetírásnak, a világ új technikai forradalma által inspirálva, a modernizáció irányába kell haladnia.

A harmadik sajátosság a nyitottság. A társadalom nyitottsága a társadalmi haladásnak és az emberi civilizáció fejlődésének fokmérője. A tudományos kutatások nyitottságát

a társadalmi haladás determinálja. A tudósok felismerték, hogy noha a nyugati történészek elméleteiben található idealizmus és más hiányosságok, a fejlett társadalmak anyagi civilizációjának és az emberi tudás felhalmozódásának vívmányai sok értékes és hasznos tartalommal rendelkeznek. Így módon a kínai történészeknek nem szabad megtagadniuk ezt a közös kincset, amely az egész emberiségé. A kínai történészeknek magukba kell szívni és átvenni minden hasznos tapasztalatot és tudást a külföldi országok történetírásának fejlődésével kapcsolatban, annak érdekében, hogy a kínai történetírást megreformálhassák és fejlesszék elméleti alapjait. A kínai tudósok kezdték figyelmüket a nyugati történetírás tradicionális kutatásaira irányítani. Az összehasonlító kutatási módszer újból fontos szerepet játszik. A külföldi történeti gondolkodás fő iskoláinak bemutatására nagy hangsúlyt helyeznek. Számos kiváló művet és szimpózium anyagát, melyeket híres külföldi tudósok írtak a történelem elméleti kérdéseiről, lefordították vagy le fogják fordítani és kiadják Kínában.

Többek között a híres olasz gondolkodó B. Croce, az angol R.G. Collingwood, W. Walsh, Carl Popper; a francia Raymond Aron műveit. Az 1950-es években néhány művet lefordítottak és bemutattak Kínában, amelyeket szovjet és más szocialista ország szerzői írtak. A kínai tudósok még mindig nagyon érdeklődnek ezen országok új, fontos történelemelméleti vívmányai iránt. Például, a szovjet akadémikus E.M. Zsukov művét The Outline of Methodology of History (A történelem metodológiájának áttekintése) és a lengyel történész Topolski

művét The Methodology of History (A történelem metodológiája) hamarosan kiadják Kínában.

Ami a szimpóziumok anyagát illeti, The Modern Western Historical Philosophy (A mai nyugati történelemfilozófia) című művet Csang Ven-csie állította össze, The Studies of Max Weber (Max Weber tanulmányai) címűt Wang Guan professzor.

Egyébként a kínaiakat nagyon érdeklik a témával kapcsolatos magyarországi kutatások és nagy várakozással tekintenek a magyar tudósok kutatásait bemutató kínai fordítás megjele-
nése elé. Ez a fajta nyitottság együttműködés formájában jellemző a kínai történelemelmélettel foglalkozó tudósokra és más társadalom- és természettudományok képviselőire is. Ez kifejeződik a kínai szakemberek közötti szabad vitákban és a kínai és a külföldi tudósok növekvő számú tudományos cseréiből. Példa erre Fan Ta-zsen professzor közelmúltban tett lengyelországi útja és e sorok írójának látogatása az önk országában.

Végül, a jelenlegi, kínai történetírás elméleti tanulmányozásának egy másik fontos sajátossága céljának és vezérgondolatának tisztasága. A kínai történettudomány Kína szocialista modernizálásának megvalósítását saját céljának is tekinti. A marxizmus alapelvei jelentik gondolkodásunk elméleti megalapozását. Ezért nagyon természetes a marxizmust szem előtt tartani a mai kínai történelemelmélettel foglalkozó kutatásokban. A kínai tudósok rámutatnak, hogy a történettudomány kutatását és fejlődését integrálni kell a valósággal és a történelmi materializmus rendszeres tanulmányozásával. De a történelmi materializmus nem egyenlő a történelemelmélettel.

Most a kínai történészek korrigálták a múlt dogmatikus felfogásait és a történelmi materializmust csak kutatásuk vezérfonalának tekintik. A tudósok vizsgálták a klasszikus marxista szerzőknek az emberi történelemmel foglalkozó műveit és felfedezték, hogy a művekben nem következtetések. Foglalkozni kell ezekkel az álláspontokkal abból a szempontból, ahogyan ők vizsgálták a történelmet és alakították ki nézeteiket, és a történetírás és az idő közötti viszony szempontjából. Például, Marx "A német ideológiá"-ban három tényezőként jelöli meg az emberi történelem lényegét - termelőerők, társadalmi feltételek és ideológia -, míg "A Kommunista Párt Kiáltványá"-ban azt mondja, hogy "A mindezideig létező társadalmak történelme az osztályharcok története". Ez az oka, hogy a proletárforradalom győzelme előtt a kommunista párt erejét főként a proletariátus és a tömegek vezetésére összpontosította, hogy osztályharcot folytassanak a régi társadalmi rendszer megdöntésére. A pártvezetők a történelmet a forradalmi eszközök felhasználásának szempontjából vizsgálták a valóság átalakítása érdekében, így természetesen figyelmüket a történelemben az osztályharcra fordították. De ma a dolgok alapvetően megváltoztak. Jelenleg, pártunk és országunk, mialatt a szocialista szellemi civilizáció megteremtésével van elfoglalva, először a termelés és a szocialista gazdaság fejlesztését hangsúlyozza. Ilyen körülmények között a történetírás társadalmi funkciója elsősorban a termelés fejlődése történetének tanulmányozása, hogy a kínai modernizáció számára történelmi alapot és mintát biztosítson.

Az alkalmazott történelem ebben az elméleti keretben jelentkezik. Néhány kutató rámutat, hogy a "marxizmus vitalitása az új gondolatok állandó létrehozásában rejlik az által, hogy a természet és társadalom megismerésének képessége elmélyül". A marxizmus alkalmazásakor, a történetírásnak fejlődésszemlélettel kell rendelkeznie. Magában kell foglalnia az elmúlt évszázadok természetről és társadalomról való ismereteinek ideológiai lényegét és mélyítene, fejlesztene kell a történelmi materializmust. Például, létezik olyan nézet, mely szerint kétségtelenül megfelel a valóságnak, hogy az embereknek a múltban kell kezdeniük - amikor a társadalmi forradalom okait vizsgálják - termelőerők és a termelési viszonyok közötti ellentmondások, az alap és a felépítmény közötti ellentmondások, illetve a társadalmi osztályok ellentmondásainak erősödése vizsgálatát. De, ha a forradalom nem az ipari forradalom eredménye vagy a forradalom nem stimulálja az ipari forradalmat, semmilyen forradalom sem tudja a régi társadalmi formációkat alapvetően megváltoztatni és a társadalmat minőségi változtatásra készíteni. Így, a társadalmi fejlődésben egyre jobban felismerve a tudomány és a technológia szerepét, a kutatók a társadalmi forradalmat elemezhetik a tudományban lezajló forradalom alapján is, a következőképpen: technológiai forradalom - ipari forradalom - társadalmi forradalom.

Más kutatók úgy tartják, hogy évek óta, a kínai történetírás, hangsúlyozva az osztályharcot, túlzott jelentőséget tulajdonít a társadalmi szerepének - mint

például anyagi termelés, gazdasági viszonyok és a társadalmi fejlődés törvényeinek, és az ember tanulmányozása majdnem tiltott zóna. A történelem folyamatosan fejlődik, mégis pontosan, mert az ember a társadalmi feladatokat folyamatosan változtatja, fejleszti magát a feladatok megújításának során. Ezért, a kutatók rámutatnak, hogy a történelem mindenekelőtt az ember fejlődésének története és a történetírásnak nagy fontosságot kell tulajdonítania az ember tanulmányozásának. A történészeknek nem lehet csak az osztályharcok (a forradalom) tanulmányozására, főként az egész társadalom tanulmányozására fordítaniuk figyelmüket, hanem magukat a társadalom szubjektuma - az ember - fejlődése tanulmányozásának kell szentelniük. "A Szent Család"-ban Marx azt mondja, hogy "a történelem nem egyéb, mint a maga céljait követő ember tevékenysége". Azaz, megragadni az ember fejlődésének történelmi folyamatát valaki csak úgy tudja, ha a következő kérdésre az ember valódi cselekedetei átfogó vizsgálata által próbál válaszolni: hogyan alakítja az ember a történelmet és ellenkezőleg, a történelem az embert? Ebből a kérdésfeltevésből következik a kutatók számára, hogy a történelemtudomány az "embernek, mint egésznek a tudománya".

A kutatók szerint Marx a valóság és a gyakorlat emberét veszi az összes tudatos emberi tevékenység kiindulópontjának. Ez az ismeretelméletben nagyon fontos. Az ismeretelméletből kiindulva az ember története a természet története is. A gyakorlatban, az ember külsőleg átalakítja magát a természetbe, és ugyanakkor a természetet alakítja belsőleg magába.

Aláhúzzák, hogy az ember gyakorlata a szubjektív céljának fejlődése, vagy a szubjektív célja és az objektív világ közötti viszony fejlődése. Ezért a tudományos ismeretelmélet megköveteli, hogy a kutatók kutatásaikat az ember társadalmi tevékenysége tanulmányozásával kezdjék.

A fent említett példák jelzik, hogy a tudósok a történelemtudomány tárgyának kutatását a történettudomány elméleti alapját és a metodológia néhány problémáját a történelmi materializmus komoly tanulmányozására alapozzák és a marxizmus vezérli őket.

Most látható a történelem új elméleti rendszerének gyümölcse a történetírás jelenlegi elméleti tanulmányozásának sajátosságaiból. Ez a rendszer olyan lesz, amely adaptálható a kor követelményeihez, amelyet a történelmi materializmus alapelvei vezérelnek és magában foglalja az emberi kultúra, a kínai és külföldi múlt és jelen értékeit és a világot, a jövőt.

Integrálni fogja a történelmi kutatások tradicionális módszereit az új módszerekkel és eszközökkel, így kialakítva a történelmi források új bázisát és kibővítve a történelmi kutatások tárgyát. Természetesen nagy erőfeszítésekre és hosszabb időre van szükség e cél eléréséhez.

Ma kutatómunkánk éppen a kezdetén áll. Az új módszerek bevezetése és felfedezése egyszerűnek és felületesnek tűnik és a kutatók nem tudják megérteni és megmagyarázni azokat a metodológia terminusaival. A történelemelmélet nem hatott a történelmi gyakorlatra mélyen és az új módszereket nem alkalmazták sikeresen a történelmi gyakorlat-

ban, hogy a történetírás jelentősebb eredményeket érjen el.

Végezetül, ebben a kutatási szférában sok régi probléma vár megoldásra és sok új vitás kérdés van.

Például, néhány kutató úgy tartja, a múlt történelmi tradíciójából nincs pozitív tartalom, amit fel lehetne használni, beleértve az új Kína megalapítása utáni történetírást, csak nehéz történelmi teher van. Más kutatók szerint a történelmi materializmus történelmi kutatások vezérfonalaként való alkalmazása a történetírás tudományos elveinek alkalmazása. Az emberek kétségbevonják egyáltalán a történelemben létezik-e valamilyen törvény, így módon valóban létezik egy kihívás a tudományos elméletek számára. Akik azon a véleményen vannak, hogy a történelem fundamentálisan különbözik a természettől abban, hogy a történelem az ember szubjektivitásán kívül nem létezik, különösen pedig abban, hogy minden fizikai tevékenység bizonyos szubjektív törekvést hagy maga után. Nyilvánvalóan ezek a kutatók nem egyszerűen a szubjektivitás, emberi gondolkodás és szubjektív tevékenység tanulmányozását hangsúlyozzák, hanem az emberi szubjektív tudatot elkülönítik az ember fizikai tevékenységétől tudatosan. Ez a nézet ellentétben áll a modern természet- és műszaki tudományok nyújtotta bizonyítékkal. A fent említett példák alapján, amikor a történetírás elméleti kutatásait szisztematikusan elemezzük, a történelmi ismeretelmélet feltárását kell fejlesztenünk. Amint az emberek megtanulnak helyesen gondolkodni, addig megtalálják az igazságot is végül. Ez leginkább a történészekre és a teoretikusokra nézve igaz. A kínai filozófusok, törté-

nészek és minden más tudomány elméleti szakemberei együtt tanulnak és kutatnak. Ennek alapján feltételezhető, hogy bizonyos háttérbe szorítás után Clio bizonyosan kiemelkedő szerepet fog játszani ismét a kínai történelmi körökben.

ПОВЫШЕНИЕ РОЛИ ТРУДОВЫХ КОЛЛЕКТИВОВ В УГЛУБЛЕНИИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО САМО- УПРАВЛЕНИЯ НАРОДА.

Воплощение в жизнь концепции ускорения социально-экономического развития страны, перевод экономики на рельсы интенсификации, всемерное использование достижений научно-технического прогресса в решающей мере зависит от эффективности работы трудовых коллективов, повышения роли человеческого фактора. "Партия всемерно содействует тому, — говорится в Программе КПСС, — чтобы каждый трудовой коллектив становился действенной социальной ячейкой социалистического самоуправления народа, повседневного и реального участия трудящихся в решении вопросов работы предприятий, учреждений и организаций, развития и приложения творческих сил личности".¹

Перед трудовыми коллективами, а их в стране насчитывается свыше 2,5 миллиона, стоят важные задачи по реализации Основных направлений экономического и социального развития СССР на 1986-1990 годы и на период до 2000 года. Полное использование потенциала трудовых коллективов требует глубокого осознания этих задач, правильного выбора путей их осуществления, эффективного внедрения положительного опыта деятельности передовых коллективов. Отмечая весомый их вклад в дальнейшее совершенствование всех форм жизнедеятельности нашего общества, партия вместе с тем выражает озабоченность тем, что широкие возможности и большие права трудовых коллективов используются недостаточно.

В Политическом отчете ЦК КПСС XXV съезду КПСС М.С.Горбачев обратил внимание на то, что в деле претворения в жизнь Закона о

1. Материалы XXV съезда Коммунистической партии Советского Союза. — М.: Политиздат, 1986, с. 156

трудовых коллективах имеются положительные сдвиги, но должной отдачи пока нет. Возникает вопрос: что же мешает им в полной мере раскрыть свои возможности, использовать предоставленные права? Что надо еще сделать для того, чтобы Закон о трудовом коллективе 1983г. и Закон "О государственном предприятии (объединении) 1987г. в полной мере служили повышению трудовой и социальной активности масс, развитию демократических норм жизни общества? Решение этих вопросов требует прежде всего активизации целенаправленной деятельности первичных партийных организаций как политического ядра трудовых коллективов. Повышение уровня их руководства развитием творческой деятельности членов трудовых коллективов в соответствии с программными установками партии предполагает внедрение в практику новых форм и методов хозяйствования, ускорения темпов и повышения отдачи научно-технического прогресса, развитие инициативы и творчества масс, укрепление социалистической дисциплины труда, все более полное осуществление принципа социальной справедливости.

Трудовой коллектив как субъект управления имеет большие, закрепленные в законодательном порядке права. Степень их использования во многом зависит от уровня зрелости коллектива, оптимизации процесса самоуправления, то есть осознанного, активного участия всех его членов в решении государственных, хозяйственных и общественных дел. Развитие этого сложного социального организма, раскрытие его творческих возможностей происходят не просто и не прямо, а через борьбу противоречивых тенденций за утверждение нового, передового.

Исходя из анализа задач, стоящих перед страной, XXVII съезд КПСС обогатил ленинское учение о самоуправлении, определил пути развертывания социалистической демократии народа в современных условиях. В чем проявляется эта новизна? Прежде всего в подходе к

социалистическому самоуправлению как к этапу, предшествующему коммунистическому общественному самоуправлению. С развитием социализма углубляется и самоуправление, формируя базу для перехода к высшему типу самоуправления. В Программе КПСС отмечается, что коммунизм знаменует собой превращение системы социалистического самоуправления народа, социалистической демократии в высшую фазу организации общества - коммунистическое общественное самоуправление.

Далее, если ранее самоуправление трактовалось несколько узко, сводилось лишь к местному и областному уровню, то сейчас оно понимается более объемно, включает все основные компоненты организации общества снизу до верха. И, наконец, изжито представление о самоуправлении как дополнении к государственной организации или противопоставлении ему. Развитие социалистического самоуправления народа - это процесс, который разворачивается как в рамках государственности, так и в рамках общественных организаций. Углубление социалистического самоуправления народа - процесс многогранный, целостная система общественных отношений, перестройку которой надо вести и сверху и снизу.

Было бы, конечно, упрощением понимать совершенствование общественного самоуправления только как результат "саморазвития" в рамках трудовых коллективов. Решающее воздействие на этот сложный, многогранный и динамичный процесс оказывает перестройка в масштабах страны экономики, социальных отношений, духовной жизни, формирование нового человека адекватно новому состоянию общества. В общем комплексе взаимосвязанных задач особое значение имеет поднятие на качественно новую ступень производительных сил и производственных отношений, кардинальное ускорение научно-технического прогресса, обеспечения быстрого продвижения вперед на стратегических направлениях развития экономики, создание в будущем пятнадцатилетии производст-

венного потенциала, равного по своим масштабам накопленному за все предшествующие годы.

Существенные качественные изменения в ускорении научно-технического прогресса, техническом перевооружении и реконструкции действующего оборудования в двенадцатой пятилетке произойдут в Украинской ССР. Как отмечалось на XXV съезде Компартии Украины за 1986-1990 годы предусматривается в 2-3 раза повысить темпы обновления основных производственных фондов республики, значительно увеличить выпуск новейших видов машин, улучшить их параметры, высвободить от ручного труда, как минимум, полтора миллиона человек - в два с лишним раза больше, чем в одиннадцатой пятилетке.¹ Это, естественно, создает еще более прочную основу для развития творческих возможностей трудовых коллективов, повышение их вклада в укрепление единого народнохозяйственного комплекса страны.

XXV съезд КПСС, критически проанализировав положение дел в сфере экономики, поставил задачу решительного поднятия роли трудовых коллективов в использовании общественной собственности. Существующая практика дотаций низкорентабельным и убыточным хозяйствам из госбюджета порождает иждивенчество и пассивность. Положение можно исправить лишь в том случае, если не государство, а само предприятие, то есть звено, в котором создаются материальные блага и переплетаются все нити управления, будет нести ответственность за выполнение обязательств, безубыточность своей работы, заботиться о приращении общественного богатства. Актуально и требовательно встал вопрос обеспечения самоокупаемости хозяйств, постоянного роста их доходов, распорядителем которых является сам коллектив. Ведь именно отсутствие тесной увязки интересов трудовых коллективов с

1. Материалы XXV съезда Компартии Украины. К.: Политиздат Украины, 1986, с.15.

конечными результатами работы сдерживало их инициативу, творчество, не побуждало к использованию глубинных резервов.

Перестройка хозяйственного механизма, создание целостной, эффективной и гибкой системы управления предполагает развитие заинтересованности работников в результатах труда, инициативы и социалистической предприимчивости, перевод объединений и предприятий на подлинный хозяйственный расчет. Хозрасчет в трудовых коллективах позволяет поставить заработок каждого члена коллектива в зависимость от прибыли или убытка в работе предприятия, воспитывать чувство подлинного хозяина завода, колхоза, учреждения, а на этой основе и хозяина страны. Эффективно работали такие передовые коллективы, как Киевское производственное объединение "Коммунист", производственное объединение "Донецкуголь", Львовское производственное объединение имени 50-летия Октября, Северодонецкое объединение "Азот" и другие, где полностью используется производственный потенциал, в борьбу за интенсификацию производства вовлечены все рабочие, специалисты, где на деле осуществилась психологическая перестройка на хозрасчетную систему организации труда. Естественно, переход на хозрасчет — дело сложное, тем более, что требует от руководителей и специалистов кропотливой работы с каждым человеком. Тщательная подготовительная работа администрации и общественных организаций по обеспечению поддержки и выполнению хозрасчетных заданий, комплекс мер организационного и воспитательного характера позволили перестроить стиль и методы деятельности трудовых коллективов по новому.

Важное значение для повышения активности коллективов трудящихся имеет последовательное осуществление Коммунистической партией социальной политики. Основные ее задачи обстоятельно охарактеризованы в новой редакции Программы КПСС и Основных направлениях, наце-

лены на неуклонное улучшение условий жизни и труда советских людей, все более полное осуществление во всех сферах общественных отношений принципа социальной справедливости, сближение классов и социальных групп, преодоление существенных различий между умственным и физическим трудом, городом и деревней, совершенствование национальных отношений, укрепление братской дружбы наций и народностей страны.

Глобальный процесс сближения рабочего класса, колхозного крестьянства и интеллигенции, формирование социально однородного общества при решающей роли в этом процессе рабочего класса тесно связан с многообразным динамичным развитием трудовых коллективов как основной ячейки социалистического общества. Применение более совершенных форм организации труда, например, в сквозных хозрасчетных бригадах рабочих и инженерно-технических работников существенно сближает содержание их труда, расширяет возможности коллективного управления, широкого участия представителей различных социальных групп в решении производственных, организационных и социальных задач. Так, на ряде участков Харьковского тракторного завода в состав бригад включили мастеров, что позволило самой бригаде решать вопросы организации производства, перераспределять людей по сменам с учетом производственной необходимости. Если раньше многие требования исходили от мастера, то сейчас их носителями выступает коллектив, возросла воспитательная сила общественного мнения бригады. В этих условиях мастер-бригадир больше внимания уделяет согласованности и взаимосвязи между группами единого технологического цикла, часто сам работает на рабочем месте, если этого требует производственная необходимость.

Заслуживает внимания опыт работы предприятий Российской Федерации, Украины и других республик, где в состав подрядного коллектива включаются все работники участков, смен, цехов. Здесь дейст-

вуют выборные советы — органы самоуправления трудящихся, которые от имени коллектива заключают с администрацией договоры о подряде на хозяйственной основе, участвуют в определении обоснованных нормативов и распределения заработной платы по коэффициенту трудового участия.

Распространение прогрессивных форм организации труда и общественного самоуправления сближает интересы рабочего класса и ИТР, трудового коллектива и общества в целом. Это один из путей стирания социальной неоднородности труда исполнителей и управленцев, повышения отдачи производственного и социального потенциала трудового коллектива в интересах общества. Усиливается непосредственное воздействие трудовых коллективов на процесс формирования социальной однородности, постепенного их превращения, как и предсказывали основоположники научного коммунизма, в ассоциации коллективных производителей.

Возрастает роль трудовых коллективов в разработке, принятии и реализации планов социального развития. Еще в середине 60-х годов начали составляться планы социального развития трудовых коллективов, в настоящее время эта практика получила широкое распространение. Опыт свидетельствует, что выполнение этих планов способствует успешному решению комплекса задач, выдвинутых партией перед трудовыми коллективами, лучшему использованию резервов производства. Ранее планы социального развития нацеливали коллектив на решение лишь ближайших задач, а введение перспективного планирования позволило полнее учитывать социальные последствия проводимых на предприятии экономических, технических, организационных мероприятий. Участие тружеников в составлении планов социального развития приобщает их к самостоятельному решению проблем жизни и перспектив развития коллектива, развивает их социально-политическую активность, повышает чувство ответственности за выполнение принятых

решений. Реализация социальных планов приводит к улучшению условий труда и быта, к увеличению семейного бюджета, росту уровня сознания и культуры, информированности, что благотворно отражается на развитии социалистической демократии и самоуправления, открывает простор для непосредственного и сознательного решения проблем своей собственной жизнедеятельности каждому члену трудового коллектива.

В политической системе социализма ведущей силой дальнейшей демократизации общества и главным гарантом социалистического самоуправления народа выступает Коммунистическая партия, а в трудовых коллективах — первичные партийные организации. Они показывают пример демократической организацией своих рядов, социальной активностью, стремятся приобщить каждого труженика к решению разнообразных хозяйственных и общественно-политических задач. Сейчас возрастает их руководящая роль в формировании политического сознания, коллективистской психологии, обогащении духовного мира человека. В пункте "в" §2 Устава КПСС, утвержденного XXVII съездом партии, говорится, что член партии обязан "активно участвовать в политической жизни страны, в управлении государственными и общественными делами, служить образцом исполнения гражданского долга, деятельно способствовать все более полному осуществлению социалистического самоуправления народа".^I

Опираясь на массы, партия делает упор на полную и последовательную реализацию тех прав, которыми располагают государственные и общественные институты. Самоуправление трудящихся при социализме развивается не отдельно от государства, а путем углубления демократических основ его организации и деятельности, усиления взаимодейст-

I. Материалы XXVII съезда Коммунистической партии Советского Союза, с.190.

вия государственных учреждений и общественных организаций, все более активного вовлечения масс в непосредственное управление. Законом о трудовых коллективах предусмотрено, что они занимаются вопросами государственного, хозяйственного и социально-культурного строительства, выносимыми на их обсуждение Советами народных депутатов, вносят на рассмотрение Советов народных депутатов предложения по комплексному экономической и социальному развитию, рассматривают проекты решений местных Советов, выдвигают кандидатов в депутаты, заслушивают их отчеты, обсуждают другие вопросы государственной и общественной жизни. Советы сочетают в себе социалистическую власть и самоуправление народа, являются органами власти рабочих, крестьян и интеллигенции, других социальных групп, обеспечивают их объединение, сплочение и самоуправление.

Время требует от аппаратов исполкомов Советов решительной перестройки работы, устранение таких негативных явлений как ведомственность, местничество, бюрократизм, порожденный ослаблением контроля за работой исполкомов Советов, всех других государственных органов со стороны трудящихся. Введению системы регулярных отчетов всех органов управления перед трудовыми коллективами и собраниями населения позволят трудящимся более активно влиять на выработку управленческих решений, контролировать их выполнение, получать необходимую информацию о деятельности аппарата.

Подлинный демократизм политической системы социализма проявляется в деятельности общественных организаций, актив которых охватывает ныне миллионы граждан. Например, в выборных органах профсоюзов их свыше 15 миллионов человек, на комсомольской работе - 9,5 миллиона, в народном контроле участвуют 10 миллионов активистов-общественников. Действуя в трудовых коллективах, они вовлекают трудящихся в борьбу за ускорение научно-технического прогресса,

повышение производительности труда, укрепление дисциплины и организованности на производстве. Успех дела зависит от четкого выполнения свойственных им функций, отсутствия дублирования и параллелизма в работе советских органов и общественных организаций, а также органов общественной самодеятельности, что позволяет при наименьших затратах получать наибольшие результаты, более полно реализовать творческую, самодеятельную природу общественных организаций.

Вместе с тем жизнь требовала более тесной, скоординированной деятельности администрации и низовых ячеек общественных организаций в трудовых коллективах. Поэтому, в период между общими собраниями не только в бригадах, но и на уровне предприятия действуют советы трудового коллектива, состоящие из представителей администрации, партийной, профсоюзной, комсомольской организаций, советов бригад, рабочих, специалистов. К сожалению, еще не редки случаи, когда руководители не считают с мнением трудовых коллективов, нарушают законодательство. Еще не всегда рабочие знают планы развития своих предприятий, их предложения должным образом не рассматриваются и не учитываются. Это значит, что силы инерции еще действуют, мешают активному участию рабочих и служащих в управлении делами государства и общества. Из этого недвусмысленно следует, что необходимо кардинально улучшать механизм, который позволил бы реализовать демократические принципы и нормы Закона о трудовых коллективах в повседневную жизнь. С этой целью следует расширять круг проблем, по которым решения трудовых коллективов являются окончательными, поднимать роль общих собраний рабочих и служащих, ответственность за выполнение принятых ими решений. XXVII съезд КПСС подчеркнул, что партийные и советские органы должны искать отвечающие современным условиям формы сочетания централизма и демократии, до-

бываться, чтобы самоуправление действовало безотказно, пресекать любые попытки давления и администрирования. Необходимо лучше использовать гласность, все средства выявления общественного мнения, чутко откликаться на запросы и настроения масс.

Как отмечается в Программе КПСС, "партия будет неуклонно проводить линию на демократизацию управления, процесса выработки и принятия государственных решений, обеспечивающую выбор их оптимальных вариантов, учет и сопоставление различных мнений и предложений трудящихся".¹ Прочной традицией политической жизни стало всенародное обсуждение проектов законов и других государственных решений. Свыше 110 миллионов граждан высказали свое мнение о проекте Закона СССР о трудовых коллективах. На XXУП съезде Компартии Украины отмечалось, что в республике на собраниях и конференциях по обсуждению проекта новой редакции Программы партии и изменений в Уставе КПСС выступили более 665 тысяч человек, которые внесли один миллион 93 тысячи предложений и дополнений.²

В жизни нашего общества, а значит и трудовых коллективов, происходят глубокие качественные сдвиги, связанные с ростом образованности, социалистической воспитанности и цивилизованности людей, обогащением их духовного мира, развитием науки и культуры. К середине 80-х годов из каждой тысячи работающих в народном хозяйстве республики 877 имели высшее и среднее (полное и неполное) образование, в то время как в конце 50-х годов - удельный вес таких лиц был в два раза меньше и составлял 438 человек на одну тысячу занятых. Среди молодых работников в возрасте до 30 лет преобладают лица, имеющие образование не менее общего среднего. Качество подготовки молодых

1. Материалы XXУП съезда Коммунистической партии Советского Союза, с.159.

2. Материалы XXУП съезда Компартии Украины, с.7.

рабочих во многом зависит от трудовых коллективов, которые должны создавать школьные и межшкольные мастерские, учебно-производственные комбинаты, развивать техническое творчество, профориентацию школьников.

Развитие процесса самоуправления в трудовых коллективах в большой степени зависит также от активизации человеческого фактора, понимания широкими массами жизненной потребности кардинальных перемен, намеченных в решениях XXУП съезда КПСС, Программы партии, утверждения в сознании каждого человека - члена трудового коллектива чувства хозяина своей страны, сопричастного к делам государства. Углублению демократических основ управления будет способствовать распространение общественного обсуждения проектов социально-экономического развития не только на общесоюзном, республиканском, но и на местном уровне. Целесообразно чаще обсуждать мероприятия, связанные с развитием городов, поселков, решением транспортных, бытовых, экологических проблем, вопросов медицинского и культурного обслуживания и т.п.

Очевидно было бы полезно совершенствовать порядок разработки и принятия решений в отдельных сферах управления. Например, перспективные планы развития отраслей могли бы получить предварительную апробацию на собраниях в трудовых коллективах, а затем с учетом заключений общественных организаций обсуждены на совещаниях специалистов, передовиков и новаторов производства, ученых на всесоюзном и республиканском уровнях. Развитию демократических начал в аппарате управления будет служить расширение практики выборности руководящих работников предприятий.

Трудовые коллективы выступают важным социальным стимулятором всех видов активности трудящихся, встречного планирования, социалистического соревнования, движения рационализаторов и изобретате-

лей. Они ориентируют каждого труженика на применение интенсивных методов работы, повышение производительности труда, утверждению жизненной позиции в решении государственных, хозяйственных и общественных дел. Наконец, трудовые коллективы являются массовой школой распространения и внедрения прогрессивных традиционных и новых форм работы. Имеется в виду зарождение и широкое распространение бригадного подряда, новых систем совершенствования организации труда, управления качеством производства продукции и т.д.. Таким образом, дальнейшее развертывание демократии в сфере производства, возрастание социально-политической активности каждого работника – важнейшие условия повышения творческой отдачи трудовых коллективов.

ЦЕЛОСТНЫЙ ХАРАКТЕР УПРАВЛЕНИЯ И ЕГО ТЕОРЕТИЧЕСКОГО
ИССЛЕДОВАНИЯ В УСЛОВИЯХ УСКОРЕНИЯ СОЦИАЛЬНО - ЭКОНО-
МИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОГО ОБЩЕСТВА.

Филатов А.А. - доцент кафедры научного
коммунизма Одесского
государственного университета.

В условиях масштабной работы по осуществлению взятого КПСС и другими братскими партиями курса на ускорение социально - экономического развития возрастает теоретическая и практическая значимость разработки проблем социалистического социального управления.

"Решение новых задач в экономике", - отмечалось в Политическом докладе Центрального Комитета КПСС XXVII съезду партии, - невозможно без глубокой перестройки хозяйственного механизма, создания целостной, эффективной и гибкой системы управления, позволяющей полнее реализовать возможности социализма" I/.

Важнейшим направлением в переводе управления экономикой на уровень новых требований является усиление действенности централизованного руководства в реализации основных экономических задач с одновременным повышением роли и самостоятельности объединений /предприятий/, их заинтересованности и ответственности за достижение наивысших конечных результатов на основе хозрасчета, самоокупаемости и самофинансирования, установления прямой зависимости уровня доходов коллективов от эффективности их работы.

Однако стратегия ускорения социально-экономического развития,

I/Материалы XXVII съезда Коммунистической партии Советского Союза. - М.: Политиздат, 1986. - С.33.

как было отмечено в материалах XXVII съезда КПСС, на июньском /1937 г./ Пленуме ЦК КПСС, специально посвященном проблемам коренной перестройки управления экономикой, не сводится только к повышению темпов и качества экономического роста, а тем самым - только к совершенствованию, радикальным реформам управления экономикой.

Курс на ускорение предусматривает проведение активной социальной политики, последовательное утверждение принципа социалистической справедливости, совершенствование общественных отношений, обновление форм и методов работы политических и идеологических институтов, углубление социалистической демократии, решительное преодоление инерции, застойности и консерватизма.

Решение программных задач партия связывает с повышением роли человеческого фактора, развитием живого творчества масс, наиболее полным использованием качеств, присущих социалистической личности как субъекту исторического творчества, последовательным и неуклонным развертыванием социалистического самоуправления народа в экономике, социальной, политической, духовно-идеологической сферах общественной жизни.

Комплексный характер стратегии ускорения предполагает комплексный характер решения задач, связанных с совершенствованием руководства и управления развитием социалистических общественных отношений.

Функциональная направленность социалистического социального управления на перевод социальных процессов в более совершенное состояние с целью их развития обусловлена типичным для любой общественной жизнедеятельности сочетанием функционирования и развития, стабильности и устойчивости общественных отношений с их динамизмом. При этом ни динамизм не может быть противопоставлен стабильности, ни стабильность и устойчивость - динамизму, поскольку

ку критерий устойчивости заключается в способности социальной системы успешно выполнять свои функции в условиях динамично изменяющейся внутренней и внешней среды. Это означает не только то, что устойчивость тесно связана с изменчивостью; более того, нормальное функционирование общества предполагает его развитие, а задачей социального управления является не только и не столько стабилизация социальной системы в определенных пределах через систему воздействия, сколько своевременно организуемый перевод управляемого объекта в качественно новое состояние с целью оптимально возможного в данных конкретно-исторических условиях приведения управляемого объекта в соответствие с присущими ему закономерностями и тенденциями развития.

Понимание социального управления как деятельности, функционально направленной прежде всего на развитие системы общественных отношений, позволяет рассматривать управление как один из важнейших механизмов дальнейшего совершенствования социализма, преодоления неблагоприятных тенденций, трудностей, с которыми столкнулось наше общество с 70-ых годов. Анализируя их причины, апрельский /1985 г./ Пленум ЦК КПСС, XXVII съезд партии, последующие пленумы отметили, что главной среди них была недооценка изменений в объективных условиях развития производства, общественной жизни, необходимости ускорения, перемен в методах управления и, что особенно важно, не проявлялось настойчивости в разработке и осуществлении крупных мер в экономической сфере, связанных прежде всего с глубокой перестройкой хозяйственного механизма, механизма осуществления управленческого воздействия на развитие хозяйства, науки, сферы обслуживания, культуры.

Коренная перестройка системы управления зависит от самого общества, его политических и общественных сил, и такое отставание относится к субъективным факторам. Это означает недоиспользование объективно существующих преимуществ социалистического строя.

зависимости поддержания соответствия, развития объективно заложены в его системе, и только от общества, его политических, государственных, общественных институтов зависит их использование.

В этой связи закономерна установка на развитие творчества масс, углубление социалистического самоуправления во всех сферах общественной жизни, а тем самым - развитие наших знаний об управлении различными сферами общественной жизни.

Развитие общества ведет к дифференциации управления его развитием как особой функции, объективно возникающей из самой природы общественных процессов и органически относящейся к ним. Таким образом, управление является специфическим видом человеческой деятельности, органически присущим всем ее другим видам, и может быть представлено, с одной стороны, как целостная, а с другой - как дифференцированная система. Дифференциация видов управления основана на специфике управляемых общественных отношений, многообразии закономерностей их функционирования и развития, т.е. обусловлена объектом управления. Основным видам общественных отношений - экономическим и базирующимся на них социальным, политическим и духовно-идеологическим - соответствуют и основные виды управления.

Выделение отдельных видов социального управления не означает их разделения неподвижными границами. Как все виды общественных отношений, так и виды управления их развитием отражают внутреннее единство и органическую целостность общественной системы. Особенно наглядно это внутреннее единство и целостность выступают на этапе всестороннего совершенствования социалистического общества, которое требует расширения границ управления и охвата его воздействием все более широкого круга общественных процессов. Речь в данном случае идет только о том, что отдельные виды управления не сливаются друг с другом, каждый из них имеет преи-

мущественно свой объект воздействия, свою управленческую нагрузку.

"Чистых" явлений, - отмечал В.И. Ленин, - ни в природе, ни в обществе нет и быть не может... Каждое явление, процесс - это только определенное звено в бесконечной цепи всеобщей связи, и его нельзя рассматривать однобоко" ¹/.

Воздействуя на всю совокупность общественных отношений, социальное управление решает объективно обусловленную задачу их комплексного развития. Реализации высшей цели коммунистической формации подчинены специфические целевые задачи отдельных видов социального управления, каждый из которых характеризуется своими отличительными, только ему присущими признаками.

С развитием управленческого знания все яснее определяется подход к исследованию конкретных видов социального управления. Проблемами управления занимаются самые разнообразные специалисты - от математиков до антропологов. Можно уже сказать, что каждой управленческой функции /прогнозированию, принятию управленческих решений, организации и др./ соответствует свое особое научное направление. В научной практике нередко стремление ученых, специалистов в той или иной общественной науке, постулировать соответствующие разделы этих наук, содержащие социально-экономические, социально-правовые, этические, социально-психологические теории и концепции об управлении производством, политическими или нравственными отношениями, в составные части этих наук.

Наиболее зримо это проявляется в социально-экономической и правоведческой дисциплинах, что объясняется значимостью и разработанностью государственно-правовых аспектов социального управления и управления экономикой. Наука социального управления в

¹/ Ленин В.И. Полн. собр. соч. Т. 26. С. 241.

этом случае нередко определяется как результат научной интеграции целого ряда частных социальных моделей, теоретически систематизирующих объективные знания об управлении отдельными видами общественных отношений, которые разрабатываются в рамках соответствующих общественных дисциплин / экономике, праве, марксистско-ленинской этике и других/.

В этой связи закономерен вопрос о месте теорий управления отдельными видами общественных отношений: являются ли они структурными элементами общей теории социалистического социального управления ~~или частные управленческие теории~~ или частные управленческие теории входят в соответствующие общественные науки, изучающие закономерности функционирования и развития той или иной сферы общественных явлений и процессов, в качестве их разделов?

Более широко этот вопрос может быть сформулирован следующим образом: является ли теория социального управления собирательной наукой, состоящей из определенных теорий и концепций, развивающихся в системах других общественных наук, или она является интегральной целостной системой знания.

Важнейшей особенностью любой целостно-интегральной системы в указанном выше смысле является наличие в ней интегральных качеств, не сводимых к сумме свойств образующих ее компонентов. Целостная система - это определенный состав, набор компонентов, элементов, частей. Для нее характерна строгая внутренняя организация, взаимосвязь, взаимодействие образующих ее элементов.

Если проблема управления является объектом изучения всех общественных наук, то из этого факта, открывающего перспективы для сотрудничества различных дисциплин, вытекает и возможность дискуссии относительно больших или меньших прав тех или иных отраслей обществоведения на исследование проблем управления. Трудности такого подхода возникают не только при его применении, так сказать, "на входе", но и при обобщении полученных результатов на

выходе. Неизбежная при современном состоянии науки множественность аспектов рассмотрения рождает иллюзию при столкновении с проблемой, не поддающейся удовлетворительному решению, уйти от ее рассмотрения, сославшись "на иной аспект".

Отсюда множественность определений таких понятий, как "управление", "регулирование", "механизм управления", "эффективность управления" и т.д. Научно обоснованные и имеющие определенный смысл в рамках конкретной науки, в строго фиксированных границах той или иной логической системы, они часто выступают в качестве методологической предпосылки, принципа в других логических системах, что и приводит к существенным противоречиям и путанице. Возникает своеобразная ситуация, когда, с одной стороны, множественность аспектов рассмотрения, вытекающая из пограничного характера проблемы, приводит к множественности определений управленческой деятельности: сколько аспектов, столько и определений управления. С другой стороны, сущность управления одна, она не может зависеть от успехов той или иной науки. В этом случае каждая из наук претендует на исчерпывающее и окончательное решение проблемы. Ошибка заключается не в самом факте установления того или иного уровня проблемы, а в сведении к нему вообще исследования всей проблемы и, следовательно, в отождествлении того понятия управленческой деятельности, которое вырабатывается в рамках той или иной науки на определенном уровне, с понятием управления в целом.

В этой связи представляется, что целостность управленческой деятельности и ее теоретического исследования должна быть выражена в отношении "общая теория социалистического социального управления - конкретные управленческие теории и концепции в рамках данной общей науки".

Рассмотрим эту диалектику системности управленческого знания на примере концепции управления нравственными процессами.

Научное управление основано на использовании законов функционирования и развития тех конкретных общественных процессов, которые являются объектом управления. Использование законов развития объекта управления предшествует познанию и всестороннее осмысление этих законов субъектом управления.

Знание законов развития нравственных отношений субъектом управления является существенным условием научного управления нравственными отношениями, т.к. в определенном /узком смысле слова/ мы можем говорить об управлении нравственными отношениями как процессе использования объективных законов развития морали. Познание этих законов, наряду с исследованием сущности и структуры морали, ее функций, форм проявления регулирующей роли, законах формирования коммунистической нравственности является предметом марксистско-ленинской этики. При этом установление и доказательство того факта, что по мере развития социализма расширяется диапазон воздействия морали на общественные процессы, что высшей формой морали является нравственность коммунистическая, не является собственной прерогативой этики, а выводом теории научного коммунизма.

Закономерность управления нравственными процессами в коммунистической формации и его механизм проявляются, могут быть поняты и использованы лишь во взаимосвязи с другими сущностными законами этой формации, лишь в общем "контексте" их действия. Реализация этой закономерности предполагает выбор и осуществление из многих вариантов развития и способов деятельности лишь тех, которые в наибольшей степени соответствуют природе социалистических общественных отношений и тенденциям их развития.

Законы развития сфер общественной жизни и законы управления находятся в содержательной и функциональной взаимосвязи. Познание моральной системы общества, углубленное до понимания законов ее развития, служит основой для целенаправленных воздействий на протекание нравственных процессов в желательном для общества нап-

равлении. Однако из данного факта не вытекает неопровержимо тот вывод, что теория управления нравственными отношениями должна быть частью этической дисциплины, а организация, регулирование и управление нравственной жизнью могут быть сведены к одной из прагматических функций этики, как это нередко представляется специалистами в данной сфере знаний.

Подобно тому, как нравственные явления нельзя объяснить научно, если нет научного познания общества, а такое познание стало возможным лишь с возникновением марксизма, так и целостная концепция управления нравственными отношениями может быть всесторонне разработана лишь на основе средств и методов, присущих науке управления. Общее понимание управления нравственными процессами возникает не внутри марксистско-ленинской этики, которая никогда не была и не может быть изолированной наукой, а из несравненно более широкой сферы знания, конкретизируясь в теории социального управления. Методология исследования системы и процесса управления нравственными отношениями должна основываться на присущих науке управления методах исследования, на законах, которые определяют логику данной науки, на системе категорий, раскрывающих их понимание.

Спецификой метода конкретной науки является система законов, категорий, принципов, сформулированных данной наукой, отражающих черты предмета ее исследования.

Методологический инструментарий марксистско-ленинской этики не в состоянии охватить всю совокупность теоретических и практических проблем управления нравственными отношениями, диалектику отношений объекта и субъекта управления, технологию и весь остальной круг управленческой проблематики. Методологический и понятийный аппарат исследования процессов управления нравственными отношениями - это аппарат науки социального управления. Теория управления нравственными отношениями должна быть структурирована в

качестве конкретной управленческой теории в рамках общей науки социалистического социального управления. Неправильно растворять предмет науки управления или ее отдельных разделов в предметах других наук, непомерно расширяя их границы.

Объект любой науки представляет собой единство многообразных сторон этого объекта, целое, состоящее из многих частных, свойств, явлений, процессов. В качестве сторон такого объекта выступают предметы изучения различных наук. Так, все общественные науки исследуют один и тот же объект - человеческое общество. Однако предметы их исследований различны. Если назначение этики - исследование причин осуществления и изменения нравственного сознания и поведения, социальной сущности морали, ее норм, принципов, понятий, то, в частности, предметом науки социального управления являются отношения по управлению обществом, механизм управления, технология управленческого труда. Следовательно, предмет науки управления обществом в целом или отдельными видами общественных отношений есть выделенная и зафиксированная в определенных научных категориях сторона объекта /общества в целом или отдельных видов общественных отношений/, а знание /система знаний о предмете/ в конечном счете выступает как отражение определенной стороны объекта этой области науки.

Характерной особенностью современной науки становится разработка проблем, в которых сталкиваются ранее независимые области исследования, где взаимодействуют принципы, теории и методологии, относящиеся к различным областям знания. На одном из таких стыков развивается сейчас наука социального управления. Однако такой "комплексный подход" в смысле слияния в единую науку знаний, накопленных и разрабатываемых общественными /а в определенной степени и естественными/ науками и полученных при помощи специфических для всех этих наук методов исследования является необходимым этапом лишь становления, но не развития науки управления. Дальнейшая разработка проблем управления лежит на путях преодоления такого рода

"комплексности", утверждения единства и целостности рассматриваемой науки, имеющей особый предмет исследования и выдвигающей определенную концептуальную схему /лежащую вне компетенции и методологических возможностей других наук/ для объяснения объекта исследования в его социально-политическом, организационном, функциональном и информационном аспектах.

В этой связи наука управления может и должна быть представлена как целостное единство общей теории и конкретных управленческих теорий и концепций. Ее центральным компонентом является теоретико-методологическая часть, которая исследует общие закономерности управленческой деятельности и специфику управленческих отношений, законы функционирования различных систем управления, механизм управления, общие методологические принципы, методы и формы управленческой деятельности, технологию управленческого труда. К ней примыкают конкретные теории управления теми или иными сферами общественной жизни, видами общественных отношений.

Конкретные управленческие теории исследуют специфику законов управления отдельными видами общественных отношений, проблемы организации управления, вопросы улучшения технологии управления теми или иными видами общественных отношений, которые характеризуются специфическими формами и методами воздействия на их развитие.

"Ведомственный" /в рамках отдельных обществоведческих дисциплин/ подход к исследованию проблем управления социальными процессами нередко ведет к подмене предмета и метода исследования, к вредному параллелизму и растрате сил, не позволяет сосредоточить внимание на более глубоком и широком исследовании специфических управленческих проблем, не позволяет в полной мере проанализировать всю сложность взаимосвязей между отдельными видами управляемых общественных отношений.

Подход к науке социалистического социального управления как к целостному единству общей теории и конкретных управленческих теорий и концепций имеет не только теоретическое значение, но и значение практическое, способствует созданию целостной, эффективной и гибкой системы управления, позволяющей полнее реализовать возможности социализма.

DR. HARANGOZÓ JÓZSEF

JÁTE Tudományos Szocializmus Tanszék

Szeged

A HAZAFIAS NÉPFRONT MEGALAKULÁSA, TEVÉKENYSÉGE

CSONGRÁD MEGYÉBEN (1954-1956)

I. A hazafias népfrontmozgalom előkészítése

körüli viták

A Magyar Függetlenségi Népfront megalakulása után a célkitűzéseit a gyakorlatban nem valósította meg. A politikai és mozgalmi munkáról teljesen "átcsúszott" a mezőgazdasági termelési és begyűjtési, kevésbé népszerű feladatok szervezésére. Formálissá vált létezése és alkalmi akciók szervezésére korlátozódott a tevékenysége. Így nem tudta betölteni azt a fontos szerepet, amely a népi demokratikus rendszerben elvárható lett volna. A párt elhanyagolta a Függetlenségi Népfront tevékenységét, amelyet többek között az is bizonyít, hogy az MFNF Országos Tanácsának első ülésére csak 1953. március 28-án került sor.

Az Országos Elnökségi ülést megelőzően megyénkben megindult a Magyar Függetlenségi Népfront újjászervezése. Az MDP Csongrád megyei Bizottságának 1953. március 25-én kelt levele az MDP KV határozatára hivatkozva kiadja "a járási és városi pártbizottságoknak biztosítani kell azt, hogy folyó hó 28-29-én (március 28.-április 2-a helyett) a területükön mindenhol megalakuljanak a népfrontbizottsá-

gok, ez vonatkozik a községekre is. Biztosítani kell a pártbizottságoknak azt is, hogy a megalakulás után a népfrontbizottságok április 2-ig feltétlenül adják át a választási bizottságok listáját a tanácsoknak."^{1/} Hogyan lehetett ilyen rövid idő alatt a választásokat lebonyolítani? Nyilván nem egy széleskörű alapos előkészítő munka alapján, hanem rohamos szervező munkával összehívott 30-50 fős gyűléseken választották meg a helyi NFB-ket. Csongrád megyében a Magyar Függetlenségi Népfront újjáalakuló ülését 1953. március 27-én tartotta. Szegeden már március 23-án tesz javaslatot az MDP Városi Bizottsága: MFNF tagjaira ill. kiegészítésére, mégpedig a demokratikus pártok képviselőinek név szerinti megjelölésével.^{2/} A tanácsoknak már április 3-án a választási bizottságok kinevezését, április 5-ig a választási bizottságok eskütételét is meg kellett szervezni. Ez is bizonyítja, hogy a májusi országgyűlési választások előkészítésében és lebonyolításában milyen nagy szükség volt a Függetlenségi Front aktív közreműködésére. Ezért 1954 tavaszán a párt Központi Vezetősége napirendre tűzte a népfront újjászervezésének kérdését. Abban egyetértés volt, hogy a népfrontot újjá kell szervezni, mert ekkorra már világossá vált, hogy az elhanyagolt rétegek megnyerése rendkívül fontos a szocialista nemzeti egység megvalósítása érdekében. Az is világossá vált, hogy a pártonkívüliek széles tömegei cselekvő részvételének megnyerése érdekében szükség van a szövetségi politika, a "népfront-politika" újjászervezésére.

Az MDP III. kongresszusi beszámoló-tervezetében fogalmazódott meg először az új népfront-koncepció. Az első elképzelést Nagy Imre fogalmazta meg, amelynek lényege, hogy a népfront ne mozgalomként, hanem szervezetként működjön egyéni tagsággal, a párt közvetlen szervezeti részvétele nélkül. Ez nagy vitát váltott ki a Politikai Bizottság ülésén. Azért ellenezték az eredeti álláspontot, "mert egy helyi szervezetekkel és egyéni tagsággal is működő népfront szervezet pártjellegét kapott volna, alkalmas is lehetett volna arra, hogy a kommunista párttal szemben álló erők használják fel saját céljaik érdekében. Mint Gerő és mások is rámutattak: főként vidéken számolni kell azzal, hogy helyi szervezet és egyéni tagság esetén a népfront ellenzéki párttá nőheti ki magát."^{3/}

Az MDP III. kongresszusának beszámolójában Nagy Imre már a testület által megszavazott megváltoztatott álláspontot terjesztette elő. Megállapította: "A proletárdiktatúra a munkás-paraszt szövetségen nyugvó szélesebb osztályszövetség, melynek a szocializmus építésében közreműködő értelmiségi, kispolgári, nem-proletár rétegek is tevékeny részesei. Aktív közreműködésük nélkül nem lehet a szocializmust felépíteni. ... A népi demokrácia viszonyai között a népfront az a széles és átfogó tömegmozgalom, melynek gerince a munkás-paraszt szövetség, és amely átfogja a lakosság túlnyomó többségét."^{4/} Ennek a munkásosztály a vezetőereje és a forradalmi marxista párt irányítja, vezeti. Rákosi Mátyás az új szakasz politikáján többek között azt

is értette: hogy "a munkás-paraszt szövetségnél szélesebb népi összefogás megteremtését, az összes hazafias és békeszerető erő olyan tömörítését, amely a népfontra támaszkodik." Az új szakaszban új feltételek alapján más tartalommal, nagyobb jelentőséggel kezdetett munkához a népfront a kongresszus által megteremtett légkörben. Az előadó javasolta, hogy dolgozzák ki a népfront működési elveit, s ősszel hívják össze a kongresszust. A referátum az új népfront szervezési elveit, kereteit körvonalazta, miszerint demokratikus elveken kell felépülnie, országos és helyi szervekkel kell rendelkeznie, tág teret kell engedni a tömegkezdeményezéseknek. A létrejövő "új népfront ne a politikai pártoknak vagy töredékeiknek legyen az egyesülése, hanem pártunk részvételével és vezetésével a dolgozók legszélesebb rétegeit felölelő tömegszervezeteké és népi bizottságoké, melyben helyet foglalnak a szakszervezetek, a DISZ, az MNDSZ, a tudományos, kulturális és szociális téren működő társadalmi szervezetek, az Országos Béketanács és bizottságai ... az állami, társadalmi és egyházi élet vezető egyéniségei, az értelmiség képviselői és így tovább."^{5/}

A kongresszus után a Szabad Nép 1954. augusztus 13-i száma adja hírül, hogy a parlamentben ülésezett a Hazafias Népfront megalakulását előkészítő értekezlet, amelyen a magyar politikai, társadalmi, kulturális, tudományos, egyházi élet 40 kiemelkedő személyisége vett részt. Az értekezlet megállapodott abban, hogy az új népfront a továbbiakban Hazafias Népfront elnevezéssel kezdje meg tevékenységét. Megválasztották a 9 tagú előkészítő bizottságot. Az előké-

szító bizottság első intézkedése az volt, hogy augusztus 19-én az ország elé terjesztette megvitatás végett az új tanács-törvénytervezetet.

A népfront újjászervezésével az MDP Központi Vezetőségének 1954. augusztus 31-i ülése foglalkozott. Apró Antal a beszámolójában szólt a magyarországi népfrontmozgalomról, amelynek eszmei folytatója az új népfront. Az új neve: Hazafias Népfront. "Ez az elnevezés kifejezésre juttatja a népfront lényegét: a hazafias erők széles alapokon történő összefogását."^{6/} Elvi kérdés volt, hogy az egyházak testületileg vagy csak egyes elismert vezetők révén legyenek tagjai a helyi népfrontszervezeteknek. A párt vezetőszervei az utóbbi mellett foglaltak állást. A Politikai Bizottság javasolta, hogy ne legyen egyéni tagság, össznépi tömegmozgalom legyen a párt vezetésével, melynek a társadalmi és tömegszervezetek, valamint társadalmi egyesületek legyenek a tagjai. Szervezeti felépítésére vonatkozóan az volt a javaslat: "a HNF mozgalom legfelsőbb szerve az országos kongresszus legyen, amely 2-3 évenként ülésezik. A kongresszus választja az Országos Tanácsot, amely soraiból megválasztja a Hazafias Népfront Elnökségét. Szükséges, hogy a népfrontnak helyi bizottságai legyenek Budapesten, megyékben, járásokban, városokban, a nagyobb városok kerületeiben és a községekben."^{7/}

A megyékben állandó jellegű apparátussal rendelkező irodák létrehozását tervezték, amelyek segítséget nyújtottak a helyi népfrontbizottságoknak. Már ekkor felmerült az

a gondolat, hogy önálló országos lapja legyen. Ez az elgondolás a centralizált bürokratikus társadalmi viszonyok között rendkívül gyorsan megvalósult, már 1954. november 14-én megjelent a Hazafias Népfront napilapjaként a Magyar Nemzet című újság.

Az előadó felhívta a figyelmet arra, hogy "A HNF-et nem szabad túlszervezni, sablonos keretek közé szorítani." A helyi hagyományok, sajátosságok alapján a helyi lakosság összes körülményeinek a figyelembevételével körültekintően kell a szervezést lebonyolítani. Farkas Mihály hozzászólásában hangsúlyozta: "A népfrontba nemcsak a népi demokrácia barátait, hű követőit kell bevonni, hanem a népfrontba igenis bátran be kell vonni az ingadozó tömegeket is. Azokat a tömegeket is, amelyek nem mindenben értenek velünk egyet, de egyetértenek velünk fejlődésünk egy sor kérdésében. ... A népfront egyik legfontosabb küldetése éppen az, hogy az ingadozó tömegeket népi demokráciánk szilárd építőjévé nevelje."^{8/}

Az MDP Központi Vezetőségének irányelvei a Hazafias Népfront megszervezéséhez című dokumentumát 1954. szeptember 8-án adják közre. A Hódmezővásárhelyen megjelent "Viharsarok" c. Csongrád megyei napilap (a továbbiakban Viharsarok) és a Délmagyarország szeptember 12-i számában jelent meg a HNF Országos Előkészítő Bizottsága közleménye, melyben felhívja a politikai, társadalmi és tömegszervezeteket, kulturális szerveket, üzemeket, földművesszövetkezeteket, községi termelési bizottságokat és békebizottságokat, hogy együttesen alakítsák meg a népfront előkészítő bizottságokat

lehetőleg szeptember 20-ig. A népfront előkészítő bizottságok készítsék elő a HNF-bizottságok megválasztását, október 15-ig hívjanak össze gyűléseket, s ismertetve az új népfront megalakulásának jelentőségét, válasszák meg a bizottságok tagjait és a kongresszus küldötteit. A kongresszust 1954. október 23-24-én tartják meg. A politikai vezetés - nem véletlenül - hallatlanul szűkre szabta a HNF előkészítésével, választásával kapcsolatos agitációs szervezési időszakot. Így nem sok idő jutott a megújuló népfrontmozgalom tartalmi célkitűzései fölötti meditációra.

II. A HNF Csongrád megyei előkészítése és a helyi bizottságok megválasztása

A jövőbe vetett hit hatja át a népfront újjászervezését, tőle megújulást, a társadalmi életben betöltött szerepének megváltozását, valóságos tartalmat és új feladatokat vártak. "... azzal a szent meggyőződéssel indulunk el szabad életünk második évtizedének útján, hogy biztosan teljesezésbe mennek népünk vágyai, amelyek a béke, a szabadság és a jólét világában, a szocialista társadalomban öltének testet."^{9/}

Csongrád megyében 1954. szeptember 14-én alakult meg a HNF Csongrád megyei előkészítő bizottsága.^{10/} A Vihar-sarok szeptember 19-i száma szerkesztőségi cikkben üdvözli a népfront újjászületését, hangsúlyozva, hogy hiba volt, hogy az elmúlt években háttérbe szorult a népfront, ezzel együttjárt, hogy csökkent a társadalom egyes rétegei kö-

zött végzett politikai munka. Reméli, hogy a most megalakuló népfrentbizottságban felelevenedik a tömegek alkotó kezdeményezése, tettereje. A problémákat nem lehet megoldani a tömegek alkotó javaslata, véleménye és aktív közreműködése nélkül. A HNF feladata és történelmi jelentősége éppen abban van, hogy e közös célok és nagy feladatok megoldására egyesíti és mozgósítja a dolgozókat.

Szegeden szeptember 17-én alakult meg a 11 tagú HNF Szeged városi előkészítő bizottsága. Első ülésén határozatot hozott arról, hogy október 3-ra népgyűlést hív össze, amely a 70 tagú HNF Bizottságot megválasztja. Továbbá azt, hogy elkészíti saját program-tervezetét és a bizottság tagjai gyűléseket, előadásokat tartanak a HNF céljáról, feladatairól. Az előkészítő bizottságok megalakítására nagyon rövid idő állt rendelkezésre, így szeptember 16-án megszerzte egymás után alakulnak a városi, községi bizottságok: Makón, a makói járás 10 községében. Magyarcsanádon délszláv, román és magyar nemzetiségű dolgozókat választottak a bizottságba, név szerint Gurzó Milán délszláv, Hencz György román nemzetiségűt, a fiatalokat Vizhányó György, a DISZ-szervezet fiatalja képviselte. Apátfalván 9 tagú bizottságot választottak, melynek elnökévé Mágori Józsefet választották. Kiszomboron azokat a dolgozó parasztokat választották be a bizottságba, akik az őszi munkákban is példát mutattak.

Szeged járás területén 15 községben tartotta meg az előkészítő bizottság az alakuló ülését. Aznap délután alakult meg a Szeged járási előkészítő bizottság, melyben a járás párt- és tömegszervezeti, valamint társadalmi szer-

vezeteinek vezetőin kívül többek között tagja volt Veszelinov Miladin ujszentiváni délszláv nemzetiségű, Venczel Sándorné gyálaréti tsz-tag, Kószó András tápéi egyénileg dolgozó, Bagi András a deszki gépállomás traktorosa, Köteles Sándor tsz-tag. A Szőregen megalakult előkészítő bizottságban magyar és délszláv nemzetiségűek együtt tevékenykedtek. A község lakosságának bizalmából tagja volt Petrov András középparaszt, Vladiszlavjev Pál tsz-elnök, Fodor Miklósné tsz-tag, Péter Lászlóné pedagógus. Tápén szintén ezen a napon hozták létre az előkészítő bizottságot. Csongrád járásban a községek közül először Tömörkényen alakult meg a népfront előkészítő bizottság, első ténykedése az volt, hogy a napokon belül megtartott nagygyűlés programjavaslatát kollektíven készítették elő. Szentés járásban Szegvár, Mindszent, Nagymágocs, Kiskirályság, Derekegyháza, Nagytőke és Székkutas községekben alakították meg a társadalmi és tömegszervezetek képviselői a bizottságokat. Székkutason 10 kisgyűlést tartottak, ahol ismertették a mozgalom célját, feladatait. Mindszenten többek között tagja lett a bizottságnak Ludányi Mihály tanácselnök, Korom Zozémus egyénileg gazdálkodó, Gaál János tsz-tag, Papp Mihály gépállomási dolgozó, Farkas Lajos kovácmester. A szegvári előkészítő bizottság tagja volt Honti Dezső tanító, Kosztolányi Sándor ktsz-vezető, Tóth Mihály egyéni dolgozó, Váradi József mintabolt-vezető, Bárkányi István tsz-tag, Tóth Ernőné az MNDSZ részéről, Kovács István községi párttitkár. A szegvári bizottság gyors és határozott cselekvését bizonyítja, hogy már szeptember 19-én vasárnap 10 órára nagygyűlést

hívott össze, amelyen a 40 tagú népfrentbizottság megválasztására tettek javaslatot. A jelöltek névsorát úgy állították össze, hogy abban a község lakosságának minden rétege megfelelő számarányban képviselve legyen. A Magyar Függetlenségi Népfrent időszakában alkalmazott elv, nevezetesen a megszűnt pártok aktívabb embereinek bevonására a Hazafias Népfrent mozgalomban mint tendencia még az 1954. évi megújuláskor is érvényben maradt, de azt a gyakorlatban az MDP tisztségviselői már kevésbé vették figyelembe. A volt koalíciós pártok megemlékezésével a megalakuláskor nem találkoztam. Pedig Rajk László az 1948-as egyesülési kongresszuson hozzászólásában kijelentette: "A félreértések eloszlátása érdekében hadd feleljek az aggodalmaskodóknak arra a kérdésére; a demokratikus pártoknak és tömegszervezeteknek ebben az új Függetlenségi Frontban való tömörülése vajon megszünteti-e a pártok és szervezetek önállóságát. Szó sincs róla!"^{11/} A szervezetek megszűnése valóban nem következett be, de a demokratikus pártoké igen. Csongrád megyében a HNF szervezések, de más esetekben is nyomon követhető Szeged mint megyei jogú város és a megye (amelynek ekkor székhelye Hódmezővásárhely) szervezeti, területi elkülönülése. Kerültek vagy úgy is fogalmazhatnánk, ha csak egy mód volt arra, akkor nem szegedi illetőségűeket vontak be a megyei szervezet munkájába.

Szeptember 17-én alakult meg a HNF hódmezővásárhelyi, a HNF Csongrád járási előkészítőbizottsága, melynek 11 tagja volt. A HNF vásárhelyi előkészítő bizottsága már 19-re a tanyavilágban tizenkettő helyen szervezett nagygyűlést a

népfrontbizottságok megválasztására: Mátyáshalom, Felsőkopáncs, Ószikáncs, Belsőszörhát, Külsőszörhát, Csomorkány, bodzási iskola, Kútvölgypark, erzsébeti tanács, járási tanács, bótidai tanács, gorzsai olvasókör. A megtartott gyűléseken örömmel fogadták a HNF helyi szerveinek megválasztását, bíznak benne, hogy a népfront megvalósítja a régi kívánságait, amelyeket a tanács eddig nem oldott meg, pl. a vegyesbolt felállítását, útjavítást, autóbuszjárat beindítását, iskola villamosítását, mozi kialakítását.

Szeptember 18-án a SZOT elnöksége kétmillió szervezett dolgozó nevében csatlakozott a HNF előkészítő bizottsága felhívásához és felszólította a szakszervezetek központi vezetőségeit, az üzemi szervezeteket, mindenütt vegyenek részt az előkészítő bizottságok munkájában. A SZOT elnöksége egyetért a HNF célkitűzéseivel. A magyar szakszervezetek tevékeny részesei akarnak lenni a népfrontnak, s minden erejükkel támogatják a nagyszerű célokat, a népi nemzeti összefogás politikáját. Németh Károly, az MDP megyei bizottság első titkára a HNF bizottságok megválasztásának előkészítésével foglalkozott a Viharsarok szeptember 21-i számában. "... a lakosság körében nagy érdeklődés nyilvánul meg a népfrontpolitika iránt. A pártonkívüliek legkülönbözőbb rétegei, a volt demokratikus pártok becsületes tagjai szívesen vállalták az ezzel járó munkát, nagy várakozással tekintenek a HNF működése elé. De azt is meg lehet állapítani, hogy helyenként - különösen a pártonkívüli tömegek - nem ismerik a népfront feladatait és célkitűzéseit. ... A HNF életképes, széles tömegeket átfogó

tömegmozgalommá fejlődhet, ha működése nem válik formális-sá."12/ A megye lakossága azt várta a megújuló népfrontmozgalomtól, hogy szélesebb és demokratikusabb tömegszervezet lesz, mint az korábban volt. E bizakodásnak alapját a HNF I. országos kongresszusának szelleme adta: "Ílyen, a nemzet minden rétegét képviselő testület talán még soha nem tanácskozott hazánkban. Valami új, nagy dolog kezdetét jelzi ez a gyűlékezés így önmagában is."13/ Az egyszerű falusi emberek, de mások is az előfordult kisebb-nagyobb hibák kiküszöbölését, újabb, hasonló hibák létrejöttének a megakadályozását is várták.

A pártszervek sok segítséget nyújtottak az előkészítő bizottságoknak abban, hogy a helyi HNF bizottsági tagokat megválasztó népgyűléseken, a javaslatokban a lakosság minden rétege képviselve legyen. Továbbá a helyi programtervezet elkészítésében is figyelemmel kísérték, hogy a tervezetek ismertetve legyenek a népgyűléseken.

Megyénkben a HNF helyi bizottságainak megválasztása az ütemterv szerint történt. A gyűléseken, nagygyűléseken közvetlenül választották meg a helyi népfrontbizottságokat, a járási, a megyei HNF bizottságok tagjait és az országos kongresszus küldötteit. Szeptember 26-án a következő helyeken voltak bizottságválasztó nagygyűlések: Mindszent, Kiskiráltság, Derekegyháza, Fábiánsebestyén, Magyartés, Nagytőke, Cserebökény, Makó, Csanádpalota, Csanádfelső, Felgyő, Zákányszék, Ásotthalom. A HNF szegedi előkészítő bizottsága szeptember 25-én tartott ülésén megvitatta a programtervezetét és részletes tervezetet dolgozott ki

Szeged felszabadulása 10. évfordulója megünneplésére.

A Délmagyarország szeptember 26-i számában tették közzé és bocsátották széles körű vitára a HNF szegedi bizottsága programtervezetét.^{14/} A tervezet bevezetőből és két fejezetből állt, felölelte az iparral, mezőgazdasággal, kereskedelemmel, kulturális élettel és sporttal, a lakásellátással, és egészségüggyel kapcsolatos kérdéseket, elképzeléseket, a fejlesztésre váró feladatokat. A programtervezet élénk vitát váltott ki az emberek körében és felelősségérzettel tették meg javaslataikat, csak példaként említeném az Egyetemi Könyvtár dolgozóinak javaslatát: egy központi nagyáruház, fedett fürdő, vásárcsarnok építését a Valéria téren, stb.

A népfrentbizottságok megválasztásával egyidőben még más komoly feladatok is hárultak a népfrentszervekre; a tanácsválasztás előkészítése, az új tanács törvény vitájának lebonyolítása.

Október 3-án Csongrádon, Szentesen, Csanyteleken, Bakson, Sövényházán, Csongrád-Bokroson, Szeged járás, Makó járás több községében választották meg a HNF helyi bizottságait.

A HNF választása ideje alatt egészen a kongresszus megtartásáig széleskörű kampánnyal és agitációs jellegű tájékoztatással találkozunk a sajtóban. Melyek ennek a megnyilvánulásai? Valóban hiba volt, hogy az elmúlt években háttérbe szorult a népfrent, a tanácsok megalakulásával elhanyagolták, lehetetlenné tették a népfrentbizottságok működését. A társadalom egyes rétegei között - az akkori politika hatására - időnként a bizalmatlanság ütötte fel a fejét, főleg az értelmiséggel és a középparasztsággal

szemben. Az irányításban a parancsolgatás helyettesítette a meggyőzést, mindez éreztette hatását mind a gazdasági, mind a politikai életben. A párt országos vezetői a nagygyűlések szónokai, a helyi népgyűléseken is zömmel pártvezetők tartják a beszédet. A sajtóban elvi, elméleti és gyakorlati útmutatót tartalmazó vezércikkek ismertetik az új népfrontpolitika célját, szervezeti kérdéseit. Így Dobi István, Erdei Ferenc, Ortutay Gyula, Csongrád megyében Németh Károly, Bozó Sándor, Nagyistók József és a szerkesztőség nevében jelennek meg cikkek. Az abban foglalt őszinte, reális hibákat kiküszöbölni szándékozó elvi és gyakorlati kérdések felvetése nyomán - a HNF mozgalommal szemben - nagy bizalom és elvárás mutatkozott meg a széles néprétegek részéről. Ennek gyakorlati megnyilvánulása volt az a nagyon sok ötlet, javaslat, amely az előkészítő üléseken, kisgyűléseken, programvitákon elhangzott. A problémát az jelentette, hogy a tanácsok döntően objektív okok - pontosabban - anyagiak miatt nem tudták megvalósítani a javaslatok többségét. Dobi István igen nagy jelentőséget tulajdonított a HNF mozgalomnak gazdasági, kulturális és szociális területen egyaránt. Ezek tükröződtek a helyi programokban is. A megválasztott helyi népfrontbizottságokkal szemben az is elvárás volt, hogy "Legyen minden helyi népfrontbizottság egy-egy bázisa a kibontakozó tömegmozgalomnak és kovácsolja szilárd egységbe a dolgozó társadalom minden rétegét."^{15/} A lelkesítő nemzeti érzésekre apelláló, optimista hangvételű előkészítő munka közepette a politikai vezetés nem feledkezett meg az általa lényegesenek tartott kérdések hangoztatásáról sem, "... a népfront

nem jelenti azt, hogy a párt az osztályharcot megszüntette vagy felfüggesztette volna. Ezért minden dolgozó, de különösen a tanyák, a falvak dolgozó népe éberem öröködjék, hogy az ellenséges elemek sehol sem használhassák fel saját céljaikra a népfrontmozgalmat."16/ A párt vezetésének a HNF újjászervezésével nem az volt a célja, hogy a társadalmi-politikai életben is változás, megújulás következzen be, csak az országgyűlési választásokhoz szükséges asszisztálás. A Szegeden, Hódmezővásárhelyen október 10-én megtartott népgyűlésen választották meg a HNF szegedi, a HNF Csongrád megyei és hódmezővásárhelyi városi bizottságait, valamint a kongresszusi küldötteket. A HNF szegedi bizottság elnökségének tagjai:

Elnök: Dr. Búza László akadémikus,

Elnökhelyettesek: Fejes Nagy József, az asztalos KTSZ tagja,

Nagy Sándor, az Alkotmány TSZ elnöke,

Tombácz Imre, a Városi Tanács elnökhelyettese,

Vereska András, a Szegedi Pártbizottság titkára,

Tagjai: Dénes Leó, a Városi Tanács elnöke,

Farkas Istvánné, az MNDSZ városi titkára,

Dr. Hetényi Géza, egyetemi tanár,

Dr. Kertész Béla, ügyvéd, Korom Erzsébet kendergyári

munkás, Ladányi Benedek, a Városi Pártbizottság első

titkára, Molnár Antal, rom. kat. főesperes, Nagyiván

Mihály, a DISZ városi titkára, Zombori Zoltán, a Tex-

tilművek fonodavezetője.

A HNF csongrád megyei bizottság elnökségének tagjai:

Elnök: Nagyistók József az országgyűlés alelnöke,

Elnökhelyettesek: Ábrahám Antal az MDP Csongrád megyei titkára,

Papp Sándor a Megyei Tanács elnöke,

Dr. Bólya Lajos egyetemi tanár,

Titkára: Molnár Sándor

Tagok: Német Károly, az MDP Csongrád megyei Bizottság első titkára,

Erdélyi Albert ruhagyári sztahanovista,

Nagy Sándor Sztálin-díjas író, Katona Sándor ország-

gyűlési képviselő, Nagy István a Szeged városi Tanács

elnökhelyettese, Kuszin Miklós a DISZ Megyei Bizottság

titkára, Nagy Károlyné az MNDSZ megyei titkára, Gulyás

Ferenc az MDP megyei VB tagja, Dr. Korpási Béla a

Kórbonctani Intézet igazgatója, Debreceni János min-

tagazda, Dr. Dorogi Imre festőművész.

Október 10-én a megye több községében választották meg a helyi népfrentbizottságokat, részletebben az Apátfalván és Magyarcsanádon megtartott nagygyűlésről tudósít a sajtó.

A választások megyeszerte október 12-ig befejeződtek. A HNF gyűléseinek tapasztalatairól a Viharsarok október 9-i száma ad értékelést. Minden városban, községben serény munkához láttak a megválasztott népfrentbizottságok. A programokat, a javaslatokat vitatták meg, a fő figyelmet a tanácsválasztások előkészítésével kapcsolatos konkrét, önálló feladatok megvalósítására irányították. A tanácstagjelölő gyűlések megszervezése, azok tartalmas lebonyolítása központi kérdésévé vált a mozgalomnak. Ez fogalmazódott meg Erdei Ferenc nyilatkozatában "... a népfrent szerveire

vár az a feladat is, hogy folyamatosan megszervezzék a képviselők és a tanácstagok beszámolóját."17/

Október 13-án ült össze a HNF hódmezővásárhelyi bizottsága és megválasztotta az elnökséget. A bizottság elnöke Gyáni Imre lett. Sorra jelennek meg a sajtótudósítások a népfrentbizottságok kezdeti munkájáról, a munka beindulásáról. A Viharsarok október 15-i számában olvashatjuk, Magyar térsen nagy belpolitikai eseménynek tartották a HNF helyi szerveinek megválasztását és ez számukra nagy erőt jelent. Márkón az MNDSZ városi szervezete csatlakozott a népfrentmozgalomhoz. Úszentiván község dolgozói jó munkával járulnak hozzá a népfrentprogram megvalósításához - kutat fúrnak, idénnyölcsödét, sportpályát és öltözöt építenek. Csongrádon a tanács és a város dolgozóinak szoros együttműködésének szükségességéről szólnak, amely az eredményes munka feltétele. Székkutason a bizottság foglalkozott a volt olvasókööröknek a dolgozó parasztság részére történő visszaadásával, a község rendezésével, az utcák elnevezésével, az állattenyésztés fejlesztésével. A falvakban a tanyavilágban a népfrentgyűléseket a még meglévő olvasóköörök helyiségeiben tartották, az ott lakók elvárásaikban sok esetben az olvasóköörök funkciójának a megújulását is várták, mivel a korábbi időszakban mint annyi más múltbeli örökség, ezek is háttérbe szorultak, felszámolódtak, illetve más célokra használták. A HNF megalakításakor megtartott összejöveteleken javasolták a körhelyiségek villamosítását, hogy alkalmasak legyenek filmvetítésre, más kulturális célokra, s így lüktető életet vigyenek a tanyavilágba.

A HNF Csongrád megyei bizottsága október 15-i ülésén tárgyalta meg a programtervezetét, amelyet Dr. Bólya Lajos elnökségi tag ismertetett. Először jellemezte a megye múltját, egyes szociális kérdések helyzetét. Majd részletesen foglalkozott a mezőgazdaság, az ipar, a kereskedelem, az egészségvédelem, az oktatás, a népművelés, a sport és a törvényesség kérdéseivel, az időszerű tennivalókkal. A helyi népfrontprogramokról, azok megvalósításáról nyilatkoztak a bizottsági tagok. Pitvaroson ártézi kút, fürdő, villanyhálózat további bővítése, járda és bölcsőde építése szerepelt a programban, olyanok, amelyekre szükségük volt a község dolgozóinak.

Csongrád megyében a népfrontbizottságokat választó nagygyűléseken száz kongresszusi küldöttet választottak meg. A Hódmezővásárhely, Szentés, Csongrád városainak és járásainak küldöttei október 22-én a megyei tanácsház nagytermében rövid ünnepséget tartottak, utána különvonattal indultak Szegedre, ahol a városi és járási küldöttek csatlakoztak hozzájuk.

A Hazafias Népfront alakuló, egyben I. Országos kongresszusát 1954. október 23-24-én tartotta Budapesten. A népfrontpolitika megújulásának hű tükre volt ez a kongresszus. Az előadók emelkedett hangon szóltak az előkészítések és a választások tapasztalatairól, jelentőségéről. Dobi István bevezetőjében mondotta: "érezzék át annak az eseménynek történelmi fontosságát, aminek részesei vagyunk, amikor formába öntjük, élő, erős szervezetté alkotjuk a HNF-nek az egész országot átfogó tömegmozgalmát."^{18/} Rákosi Mátyás a

szabadságát töltötte, s táviratban köszöntötte a kongresszust. Darvas József, népművelési miniszter: "Tömörüljünk széles, megbonthatatlan egységbe a Hazafias Népfront zászlója alatt" címmel tartotta a főreferátumot és Nagy Imre az MT elnöke: "A mai zászlóbontással a HNF elindul, hogy betöltse nagyszerű elhivatottságát, a nemzeti egység megteremtését" címen mondott beszédet. Darvas József hangsúlyozta: a HNF egyrészt folytatása az előző népfrontoknak, másrészt újat is jelent. Miben jelent újat?

1. "jóval szélesebb alapokon épül fel, mint népfrontpolitikánk eddigi alakulásai..."
2. "... nem pártok összefogása, mint ez még egyik jellemzője volt a Függetlenségi Népfrontnak is."
3. A HNF tömegmozgalom - nincs egyéni tagság, nincs tagkönyv, nincs tagdíj - összefogója, nevelője, szervezője, mozgósítója legyen egész népünk politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális aktivitásának.
4. Legyenek országos és helyi szervei, állandó jellegű bizottságai, saját sajtóorgánuma.
5. Tevékenységét a legnagyobb rugalmasságnak, a tömegek kezdeményezése alapján a legszélesebb változatosságnak kell jellemeznie.

A kongresszus elfogadta a HNF működési szabályzatát. Az Országos Tanácsba megyénkből Dr. Hetényi Géza akademikust, egyetemi tanárt, Katona Sándor termelőszövetkezeti tagot, Nagyistók Józsefet, a megyei bizottság elnökét választották be.

A kongresszus után a helyi népfrontbizottságok akcióprogramokat dolgoztak ki, melyekben az öntevékeny lakosság

sok-sok javaslata bekerült, ezek felsorolására, egyes községek terveinek kiemelésére a terjedelmi keretek miatt nem vállalkozhattam. Szabó Pál a HNF Országos Tanácsa elnökének nyilatkozatából "... minden program annyit ér, amennyit megvalósítanak belőle. Nos, világos, hogy ez alól a magyar nép sem kivétel, s az Országos Tanács a legteljesebb mértékben, azon lesz, hogy a program maradéktalanul megvalósuljon."19/

A Szakszervezetek Csongrád megyei Tanácsa október végén a közel 60.000 szervezett dolgozó nevében csatlakozott a HNF Csongrád megyei bizottságának programjához. Az országgyűlés szeptember 20-22-i ülésén elfogadta az Alkotmány módosításáról, továbbá a tanácsokról és a tanácsok tagjainak választásáról szóló törvényt.

III. A megyei és a helyi népfrontszervezetek tanács- választásával kapcsolatos feladatok

Az előzőekben már szoltam arról, hogy a népfrontmozgalom "közpon-ti" kérdése volt a tanácsválasztások előkészítése, a jelölőgyűlések megszervezése. Azt követően a népfrontbizottsá-goknak kellett döntenie a tanácstagjelöltek elfogadásáról és a választásra való kiírásról, a választási bizottság névsze-rinti összetételéről. A HNF szegedi bizottsága október 29-én összegezte a jelölőgyűlések tapasztalatait, megállapította, hogy a legdemokratikusabb módon folytak le és a 83-as kör-zet jelöltjén kívül valamennyi tanácstagjelölést elfogadta. A jelöltek névsorát közszemlére tették ki. Megyeszerte a HNF kongresszusa óta a tanácstag jelölőgyűlések sokkal né-

pesebbek, a felszólalások bátrabbak és nyíltabbak lettek. A jelölőgyűléseket november 7-ig kellett befejezni. A megyei bizottság november 5-i ülésén döntött a megyei tanácstagjelöltek kérdésében. Molnár Sándor, a népfrentbizottság titkára ismertette, hogy 70 tagú lesz a tanács és addig 68 helyen volt meg a jelölőgyűlés. 3 jelölt esetében az elnökség vizsgálta meg a bejelentéseket, és az alapján döntött. A HNF szegedi bizottsága november 17-én összehívta a tanácstagjelölteket és megbeszéltek a választások előtti feladatokat, "Tanácstagjelöltnek lenni kitüntetés, ezt meg kell becsülni, már most előre fel kell készülni a nagy feladatokra, világosítsuk fel a lakosságot a választáson való részvétel fontosságáról."^{20/} A választások megtartása előtt választási nagygyűléseket szerveztek a helyi népfrentbizottságok, november 14-én Ásotthalom, Sándorfalva, Szatymaz, Makó, Ambrózfalva, Csanytelek, Szentes, Székkutas, Fábiánsebestyén, Algyő, Deszk, Forráskút, Zákányszék, Balástya, Tápé, Szőreg, Mórahalom községekben. November 17-én Kisteleken, Maroslelén, Apátfalván, 18-án Tömörkényen, 19-én Bakson, Nagymágocson, 20-án Domaszéken, Röszkén, 21-én Csanádpalotán, Csongrádon, Magyar téren, Kübekháza, Felgyőn, Bokrosra volt jelölőgyűlés. A Hódmezővásárhelyen megtartott választási nagygyűlés előadója Dobi István volt. Nagy Dániel, az Elnöki Tanács elnökhelyettese és Jánosi Ferenc népművelési miniszterhelyettes beszélt a szentesi nagygyűlésen. November 28-án tartották az országos tanácsválasztást, ahol a választók 97,9%-a a HNF jelöltjeire szavazott. December közepén a Csongrád megyei Pártbizottság megtárgyalta a választási

munka tapasztalatait. Megállapította, hogy a választás előkészítése nagy lehetőséget biztosított a pártonkívüli tömegek aktivizálásához. Ezt nagymértékben elősegítette a népfrontbizottságok megalakítása, munkája. "A népfrontbizottságok további eredményes munkája attól is függ, hogy a pártszervezetek hogyan segítik munkájukat, hogyan karolják fel kezdeményezéseiket."^{21/} A kongresszus után a HNF helyi bizottságai nagy lendülettel kezdtek munkához, amely kihatással volt és pezsdítőleg hatott a társadalmi közéletre. Biztató jeleket véltek felfedezni ahhoz, hogy a célkitűzéseiket valóra tudják váltani. A sok elképzelés, javaslat megtételekor legtöbbször nem számoltak az ország, a tanácsok anyagi erőforrásaival, pedig a megvalósításnak egyik fő akadály a pénzügyi források hiánya volt, a másik akadályt az akkori társadalmi, politikai és gazdasági viszonyok jelentették. A hódmezővásárhelyi népfrontbizottság munkájának értékelésekor 1954. december 28-án fogalmazódott meg: "A népfrontbizottság feladata, hogy serkentse a tanácsot feladatainak megvalósítására, követelje a tanácstól a program megvalósítását, ügyeljen arra, hogy a tanács ne bürokratikusán, hanem lendületesen dolgozzék."^{22/} Azokban a városokban, községekben, ahol a népfrontvezetők kiválasztása megfelelő volt, ott a népfrontmozgalom elevenen ható társadalmi erő lett.

IV. A megyei népfrontmozgalom 1955-56. októberig
folytatott tevékenysége

Kedvező feltételeket teremtett az MDP 1955. február 16-i határozata ... "a a népfrontpolitikát tovább kell folytatni; a népfrontmozgalom kezdeti eredményeit tovább kell fejleszteni. A pártszervezeteknek és a tömegszervezeteknek támogatniok kell a népfrontmozgalom további kibontakozását és a népfrontbizottságok munkáját;^{23/} ..." Ebben az időben biztató jelek mutatkoztak arra, hogy a mozgalom megtalálja az elvi alapon nyugvó közös munka folytatásának lehetőségét. A Viharsarok 1955. január 12-i száma a népfrontprogramok megvalósításának ellenőrzésére hívja fel a bizottságokat. Január közepén már a HNF szegvári bizottsága felszabadulási versenyre hívja a megye községeit, mely elsősorban a begyűjtési tervek teljesítését jelentette. Az "apró munkák", a dolgozók mindennapi életével kapcsolatos feladatok jelentik a népfrontbizottságok munkáját, és kapcsolódnak a községpolitikai tervek megvalósításához. A HNF Szeged Városi Bizottság 1955. I. negyedévi programja konkrétan, sokrétűen meghatározza, hogy mit kell a szakszervezetekkel közösen tenni a munkások, üzemi dolgozók körében. Mely ünnepek, megemlékezések, találkozók szervezését és várospolitikai-, építési feladatokat kell megvalósítani. Már ekkor felmerült annak a gondolata, hogy a TIT-tel közösen pályázatot hirdetnek "A népfrontmozgalom felszabadulás előtti története Szegeden" címmel.^{24/} A szép és nemes feladatok mellett a szegedi bizottság 1955. áprilisi beszámolója az éberségre, a ne-

velő munkára hívja fel a figyelmet. "A HNF folytasson szívós, türelmes nevelő munkát mindazok felé a dolgozó tömegek felé, amelyek még nem ismerték fel a szocializmus építésének helyes útját, felvilágosító munkával segítsék elő, hogy a tömegek fokozatosan, lépésről-lépésre közelebb kerüljenek a szocializmushoz..., ... tudatosítani kell a dolgozó tömegekben, hogy miként az elmúlt tíz év vívmányait is, csak a belső ellenség ellen vívott szakadatlan harcban értük el, úgy további előrehaladásunk is csak az ellenség elleni következetes harcban valósítható meg."^{25/}

A Viharsarok 1955. június 25-i száma "A népfrontmozgalom a párt politikájának, a kormány tevékenységének hatékony segítője" címmel tudósít a HNF Országos Tanácsa üléséről. Itt hozzák tudomására a Tanácsnak, hogy Nagy Imre, Jánosi Ferenc, főtítkár és Boldizsár Iván, a Magyar Nemzet főszerkesztője lemondott, amelyet a május 18-i elnökségi ülésen elfogadtak, és Mihályfi Ernőt főtítkárrá, Parragi Györgyöt főszerkesztővé, Komor Imrét felelős szerkesztővé választották meg. A Tanács az elnökség határozatát tudomásul vette. Az ülésen elhangzott, hogy a hibák és ferdítések a mozgalom igazi céljait veszélyeztették. "Tisztázódott az olvasó- és gazdakörök kérdése. Elnökségünk megállapította, hogy az olvasó- és gazdaköröket nem lehet úgy tekinteni, mint a népfront szervezeteit." Valóságban a népfrontmozgalom hozott fellendülést a már feledésbe menő olvasó- és gazdakörök életében. A fentiek is tükrözik, hogy a központi elgondolások mások voltak, mint az egyszerű dolgozó emberek elvárásai. A HNF szervezetétől többek között elvárta a pártvezetés, hogy részt vállaljon a

termelőszövetkezeti mozgalom kiszélesítésében, s ennek érdekében működjön közre a tsz-tagok és az egyénileg gazdálkodók közeledésében.

Az MDP KV 1955. évi márciusi határozatával és az abból adódó feladatokkal a népfrentbizottságok is foglalkoztak. Szegeden Temesi Ferenc hozzászólásában elmondta: "Úgy látja, Szegeden a HNF munkája mentes volt ezektől a jobboldali elhajlásoktól. Ez annak volt köszönhető, hogy a kerületi népfrentbizottságok minden akciónál nemcsak kikérték a helyi pártszervezet véleményét, hanem ezek irányítása mellett hajtották végre akcióikat. Jó az együttműködés a kerületi tanácsokkal, tömegszervezetekkel." ^{26/} Ugyanakkor a HNF a Csongrád megyei Elnökség 1955. július 16-i ülésén a beszámolóból megtudhatjuk, hogy a megyében több helyen fellelhető volt a jobboldali elhajlás, pl. töröljék el a beadást, különböző követeléseket támasztottak a tanácsokkal szemben, a tsz-szervezéssel nem foglalkoztak, stb.

A mozgalom ellaposodásával találkozunk a Szeged járási bizottságnál, mely októbertől április végéig nem tartott ülést, elnökváltásra is sor került, Sánta Imrét dr. Völgyesi János járási főorvos követte. A Népfrentpolitika időszervi feladataival a Viharsarok 1955. augusztus 12-i száma terjedelmes cikkben foglalkozott, melyben a népfrentpolitikában bekövetkezett lényeges változásokra irányította a figyelmet. A jövőben a népfrentbizottságok többet és jobban foglalkozzanak - mint eddig tették - a beadással kapcsolatos versenymozgalom kiszélesítésével, továbbá nyújtsanak segítséget a tsz-ek számszerű fejlesztéséhez, a mezőgazdaság szocialista

átszervezéséhez. Szeptember 14-én tartotta a HNF Csongrád megyei Bizottsága ülését, ekkor már a következőképpen fogalmazták meg a fő feladatot: "Nagy és szép munka vár a népfrontbizottságokra a falu szocialista átalakításában." Nagyistók József elnök beszámolójában szólt arról, hogy a HNF-bizottságok sokszor keresztezték a tanácsok munkáját; olyan feladatokat tűztek maguk elé, amelyek kimondottan az államhatalmi szervek feladatkörébe tartoztak. A szervezet belső életében sokkal mélyebben rombolt a jobboldali elhajlás demagógiája, mint más tömegszervezetben. Szeptember 23-án ismét ülést tartott a megyei népfrontbizottság. Az elnök beszámolójában megállapította, hogy a megyei elnökség határozata alapján sikerült elérni, hogy a helyi népfrontbizottságok munkájában az alaptalan követelések helyébe a párt politikájának, a tanácsok munkájának segítése lépett. A bizottságok többsége részt vesz a tsz-mozgalom fejlesztésében. Tudatosítani kell a béketábor erejét. Ezt követően csak decemberben találkozunk újabb felhívással "Több aktivitást a HNF munkájába!" Ekkor már negatív véleményekkel is találkozunk: nincs megfelelő kapcsolata a népfrontnak a többi tömegszervezettel. A HNF járási bizottságai valóban csak papíron léteznek, mert nem végeznek megfelelő munkát, tömegszervezést. A felhívás nyomán 1955 december közepén a járási bizottságok sorban tartanak üléseket és a népfrontbizottságok téli feladataival foglalkoztak. 1955. december 23-án a HNF Csongrád megyei elnöksége ülést tartott, melyen hangsúlyozták, hogy komolyan kell venni a tömegszervezetekkel való kapcsolatot.

Az MDP KV 1956. márciusi ülésén Rákosi Mátyás ígéretet tett, hogy ... "A munkásosztály vezetésével szélesítik és politikai tartalommal töltik meg a HNF mozgalmat".^{27/} Ennek hatása az alsószintű népfrontszervezetek munkájában kevésbé volt érezhető. A magyar belpolitikai helyzet 1956. júniusában válságosra fordult és intenzív viták bontakoztak ki a különböző fórumokon. Egy ilyen fórumnak tekinthetjük a megyei népfront májusi ülését, ahol a népfrontbizottság és a tanács munkájának az összehangolását tartják eredményesebbnek, ehhez szükséges, hogy a községi pártszervezetek sokkal komolyabban vegyék a népfront községi bizottságainak munkáját, mint azt eddig tették. Sok helyen csak ad-hoc vagy "idénymunkára" vették igénybe a községi népfrontbizottságok segítségét.

Az akkori társadalmi politikai életben jelenlévő jobboldali és baloldali, szektás nézetek egymás elleni harca súlyosan fékezte, bizonyos időre a népfrontszervek működését lehetetlenné tette. Akadályozta mindazon célok, elvek megvalósulását, amelyet az I. kongresszus célul tűzött ki. A megyei mozgalom tevékenységében az időnkénti felhívások, a munkafegyelem megszilárdítása, a társadalmi tulajdon védelme tükröződik. A HNF Csongrád megyei Bizottsága 1956. május 11-én ülésezett, Molnár Sándor titkár beszámolójából a társadalmi tulajdon védelmét, a békegyűlések megtartását, a hazafiságra való nevelést emelném ki. A Szeged városi népfrontbizottság tapasztalatcsere megbeszélést szervezett a megye többi városi bizottsága vezetőivel. Arra a megállapításra jutottak, hogy a HNF-nek az élettel szorosabb

kapcsolatot kell kialakítani a megyében. Az Országos Tanács június 16-i ülése beszámolójából: "A megyei népfrentbizottságok és elnökségek rendszertelenül tartják üléseiket. Üléseiken sok esetben a megye vezetői nagy elfoglaltságukra hivatkozva nem jelennek meg. A járási népfrentbizottságok nem lelik szerepüket és helyüket a mozgalomban. Sok esetben csak ismétlik a megyei népfrentbizottság ülésén tárgyalatokat. A HNF Országos Tanácsa megtárgyalta az MDP KV javaslatát, hogy "az MNDSZ és a magyar békemozgalom egyesüljön a Hazafias Népfrenttal és az MSZT működése szorosabban kapcsolódjék össze a népfrentmozgalommal."^{28/} Az Országos Tanács határozata ismételten szépen, átfogóan megfogalmazta a HNF legfontosabb feladatait, csak e feladatok megvalósításának nem voltak meg sem a társadalmi-politikai, sem a gazdasági feltételei és a pártvezetés sem tett meg mindent, hogy a célok valóra váljanak. Mivel a HNF Országos Tanács ülése megelőzte az MDP Központi Vezetőség júliusi ülését, így lényeges megújulási törekvéssel nem találkozunk, csak a régi formulák ismétlésével. Csongrád megyében 1956. július 3-án tartott egyesülési értekezletet a Hazafias Népfrent, az MNDSZ és a békemozgalom. A megyei egyesülés után a járási, városi és községi szervezetek egyesülése is befejeződött július 8-ig. Az egyesülés csak felső- és középszinten történt meg, mert az MNDSZ alapszervezetek és a békebizottságok alsószinten továbbra is megmaradtak, önállóan működtek. Az egyesülés után eleven népfrentmozgalmat, szinte népfrentpolitikát óhajtottak a megyei, városi népfrentbizottságok. 1956. augusztus 26-án Szegeden népfrent nagygyűlést tar-

tottak, melynek előadója Apró Antal, a HNF Országos Tanácsának elnöke volt. Beszédében a népfront szerepének növeléséről szólt, amely egyben a szocialista demokráciát is erősíti. "Azt akarjuk, hogy a párt, a kormány, a nép egysége ne csak program, hanem valóság legyen." A nagygyűlésen hangzott el, vissza kell állítani a szegedi szabadtéri színjátszást, amely nemzetközileg is híres volt. Fel kell számolni a pártszervezetekben, a tanácsoknál azokat a szektás hibákat, amelyek gátolták, hogy Szeged társadalmi életébe aktívan bekapcsolódjon az értelmiség. Szegeden is nagyobb szerepet kell biztosítani az értelmiségnek. "Az országban fokozatosan felszámoljuk gazdasági életünk túlzott központosítását."

Csongrád megyében a népfrontmozgalom 1956-ban az októberi eseményekig tevékenykedett, ezt bizonyítja az október 13-án megtartott ülés is. Ekkor már egyértelműen érződött a megváltozott politikai légkör, mert kemény kritikával illették az országban uralkodó viszonyokat. "Az emberek lassan feloldódnak. A képmutatás, a szótlanság helyébe a bizalom, a szabad, őszinte megnyilvánulás lép. ... Gátló tényező volt a bizalmatlanság és az egyes funkcionáriusok részéről megnyilvánuló szektáriánizmus."^{29/} A tömegszervezetek között is csak formális kapcsolat volt, elsősorban a vezetők között, de e mögött nem volt eleven, tartalmas együttműködés, közös akció. Nagy Károlyné megyei titkár szerint "Mindezekből az a következtetés, hogy fel kell keresni és be kell vonni a politikai munkába, a közéletbe a volt demokratikus pártok vezetőit és tagjait, hogy a HNF

betölthesse feladatát."^{30/}

A HNF-mozgalomra Csöngrád megyében is az volt a jellemző, hogy a megalakításakor a nagy lelkesedés, a megújulás elvárása volt a jellemző. Helyesen abban az irányban és szellemben kezdte meg működését, amelyet az MDP III. kongresszusa kijelölt. Kezdetben a tevékenység felfelé ívelt egészen 1955 év első hónapjáig, amikor is a legfelsőbb vezetésben zavarok keletkeztek, ettől kezdve a népfrontmozgalom mellőzése és háttérbe szorítása következett be. Ettől kezdve, de már megelőzően is azok a nézetek terjedtek el, hogy a népfront akkor működik jól, ha segíti a párt és a kormány politikáját és felsorakozik a begyűjtést, adófizetést és egyéb állampolgári feladatok teljesítését közvetlenül szorgalmazók közé. A rövid korszak kutatása, s az erről származó tanulmányból ez teljes mértékben tükröződik.

J E G Y Z E T E K

1. MSZMP Csongrád megyei Bizottság Archivuma: 49 fond 2. csop. 20. ö.e.
2. MDP küldöttek: Zombori János, Dénes Leó, Tombácz Imre, Szilágyi András, dr. Antalffy György. Nemzeti Paraszt Párt: Nagy István, VB elnökhelyettes. MNDSZ: Farkas Istvánné. Magyar Radikális Párt: dr. Lőránt László. FKGP: Tóth Antal, ugyanis akik a Nemzeti Bizottságokban szerepeltek, azok már nem megfelelőek. A SZOT képviselőjében: Kurlik Imréné, de nem tudták ki a SZOT illetékes képviselője. DÉFOSZ megszűnt; ifj. Bán Béla neve azért felmerült. Az FKGP, SZOT, DÉFOSZ képviselői nem kerültek megválasztásra. MSZMP Cs. m. Biz. Archivuma: 49 fond 2. csop. 20. ö.e.
3. Szabó Bálint: Új szakasz az MDP politikájában 1953-1954. Bp. Kossuth 1984. 128.p.
4. A Magyar Dolgozók Pártja III. kongresszusának rövidített jegyzőkönyve. Bp. Szikra 1954. 225.p.
5. Uo. 227-228.p.
6. A Hazafias Népfront és a Tanácsválasztások kérdései (Apró Antal beszámolója, Farkas Mihály és Ács Lajos hozzászólása az MDP KV 1954. augusztus 31-i ülésén. Bp. Szikra 1954. 16.p.
7. Uo. 20.p.
8. Uo. 41.p.
9. A Hazafias Népfront I. Országos kongresszusa 1954. október 23-24. Bp. Szikra 1954. 55.p.
10. A Hazafias Népfront Csongrád megyei előkészítő bizottság tagjai: Dr. Bólya Lajos megyei ügyész-helyettes, Erdélyi Albert többszörös sztahanovista, Katona Sándor országgyűlési képviselő, Makakói József tsz-tag, Dr. Koch Sándor Kossuth-díjas egyetemi tanár, Kuszin Miklós DISZ megyei titkár, Nagyistók József az Országgyűlés alelnöke, Nagy István Szeged városi tanács elnökhelyettese, Nagy Károlyné MNDSZ megyei titkár, Nagy Sándor Sztálin-díjas és Kossuth díjas író, Németh Károly az MDP Csongrád megyei Biz. első titkára, Papp Sándor a megyei tanács elnöke. Viharsarok 1954. szeptember 15. szám 1.p.
11. Magyar Dolgozók Pártja Egyesülési kongresszusa. Kiadja az MDP országos oktatási osztálya. 126.p.
12. Hódmezővásárhelyi Viharsarok c. napilap 1954. szeptember 21-i szám.

13. A Hazafias Népfront I. Országos kongresszusa 1954. október 23-24. Bp. Szikra 1954. 11.p.
14. Külön brosurában jelent meg a Hazafias Népfront Szegedi Bizottsága Programja. (Tíz esztendő munkája és eredményei a felszabadult Szegeden.) Szeged, 1954. 48.p.
15. Viharsarok 1954. szeptember 19.
16. Nagyistók József a HNF Csongrád megyei előkészítő bizottság elnöke írja a Viharsarok c. napilap 1954. október 6-i számában.
17. Viharsarok 1954. október 15.
18. A Hazafias Népfront I. Országos kongresszusa 1954. október 23-24. Bp. Szikra 1954. 5.p.
19. Viharsarok 1954. november 2-i száma.
20. Délmagyarország c. napilap 1954. november 18-i száma.
21. Délmagyarország 1954. december 19. szám.
22. MSZMP Csm. Biz. Archívum: 31 fond 2. csop. 87. ö.e.
23. A Magyar népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Második kötet, Bp. Kossuth 1977. 209.p.
24. MSZMP Csm. Biz. Archívum: 31 fond 2. csop. 87. ö.e.
25. MSZMP Csm. Biz. Archívum: 49 fond 2. csop. 20. ö.e.
26. MSZMP Csm. Biz. Archívum: 49 fond 2. csop. 20. ö.e.
27. A magyar népi demokrácia története 1944-1962. Bp. Kossuth 1978. 267.p.
28. A magyar népfront története. Dokumentumok 1935-1976. Második kötet. 221.p.
29. Viharsarok 1956. október 14. szám.
30. Uo.

KORONCZ ÁGNES

Magyar Rádió

Budapest

A SANDINISTA NEMZETI FELSZABADÍTÁSI FRONT SZÜLETÉSE *

Fonseca tevékenységének kezdetei, és nézetei

Az 1956 és 75 közötti időszak a nicaraguai sandinista mozgalom kialakulásának, kudarcainak, majd fellendülésének az éveit jelenti.

E két évtized politikai, ideológiai arculatának alakításában döntő szerepe volt Carlos Fonseca Amadornak, aki Sandino harcának tanulságaiból, a konkrét nicaraguai helyzet és a nemzetközi tapasztalatok tanulmányozásából kiindulva teremtette meg azt a forradalmi ideológiát, amely sandinizmus néven vált ismertté.

Fonseca 1936-ban született az ország északi részén, Matagalpában, ahol a nagybirtokrendszer súlya jóval nagyobb volt mint az ország más részein. Anyja cseléd volt, apja pedig Somoza birtokainak az intézője. Középiskolás korában kezdett érdeklődni a politika iránt, elsősorban a guatemalai események hatására. Arbenz elnök rövidéletű haladó rendszere majd a rendszert megdöntő amerikai beavatkozás nagy hatással volt a környező országok fiataljaira.

* A tanulmány az 1986-ban megvédett bölcsészdoktori értekezés egyik fejezete.

Rövid ideig különböző politikai pártoknak is tagja volt, az UNAP-nak (Népi Akció Nemzeti Szövetség, amely a hagyományos pártok független fiataljaiból alakult), valamint a Nicaraguai Szocialista Pártnak, de mindkét pártból kiábrándult és inkább az egyetemen tevékenykedett. Az ő nevéhez fűződött a Nicaraguai Demokratikus Ifjúsági Szövetség megalapítása.

1956-ban a Somoza elleni merénylet óriási letartóztatási hullámot szabadított el, ami Fonsecát sem kímélte. Két hónapig volt börtönben, majd szabadonbocsátása után még nagyobb erővel dolgozott az egyetemen, hogy a diákmozgalomnak valóban forradalmi, antiimperialista tartalmat adjon és megteremtse a diákok, a munkások és parasztok közötti szövetséget. Erősödött benne az a felismerés, hogy nem egy embert kell megbuktatni Nicaraguában, hanem egy egész rendszert kell megváltoztatni.

1957-ben Európába utazott, részt vett a moszkvai Világifjúsági Találkozón és a Szakszervezeti Világszövetség lipcsei kongresszusán. Élményeit "Egy nicaraguai Moszkvában" c. írásában összegezte.

Az 50-es évek végének Nicaraguáját Fonseca így jellemezte: "A kubai nép, a fiatalok és a gerillák példájának döntő szerepe volt Nicaraguában az 1934-ben brutálisan megszakított politikai folyamat érlelődésében. 1958-ban diáktüntetések zajlottak. Negyed évszázad után ismét felhangzott Sandino neve. 1958-ban sor került az első gerillaakcióra, Sandino harcostársának, Ramón Raudales vezetésével, aki a harc során életét vesztette."1/

A fegyveres akcióban - először életében - Fonseca is részt vett. A hondurasi területen, El Chaparrabban szerveződő gerillaakcióról van szó, amely már az induláskor kudarcot vallott. A hondurasi hadsereg és a nicaraguai Nemzeti Gárda felszámolta a gerillacsapatot. Később, az eseményeket értékelve, Fonseca több, a kudarcot előidéző okot jelölt meg: a rossz terepválasztás, a vezetők helytelen kiválasztása, az ellátás akadozása; a belső front és az osztag közötti kapcsolat hiányos volta. A tragikus esemény döntően járult hozzá ahhoz, hogy Fonseca és néhány fiatal, köztük Tomas Borge és Silvio Mayorga hozzáállásának egy elméletileg megalapozott, forradalmi ideológiával rendelkező szervezet megteremtéséhez. Costa Ricában megalakították az Új Nicaragua Mozgalmat, mely hamarosan a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front nevet kapta. Az 1961-62-ben alakult Front - mely nevében is jelözte, hogy Sandino örökösének tekinti magát - a korábbi szervezetlen akciók résztvevőit fogta össze, de csatlakoztak hozzá sandinista veteránok is.

Az 50-60-as évek forradalmi nemzedéke abból indult ki, hogy Somoza ellenzéke sohasem volt képes reális politikai alternatívát nyújtani. Másik alapvető felismerés volt, hogy a diktatúrát csakis a széles néptömegek harca döntheti meg. "A nemzeti tapasztalat azt mutatja - írta Fonseca -, hogy a forradalmi mozgalomnak saját szervezettel, taktikával és programmal kell rendelkeznie. Vagyis nyíltan hirdetnünk kell, hogy az elnyomókra és az elnyomottakra osztott társadalom végét kívánjuk. Az új élet keresésében Marx nemes eszméi vezérelnek bennünket..."^{2/}

A fiatalok mindenekelőtt Sandino politikai és katonai harcának a tapasztalatait elemezték, hangsúlyozva, hogy Sandinót a korábbi haladó nemzeti hagyományok folytatójának tartják. Harcából azt a következtetést vonták le, hogy hiába aratott katonai győzelmet, ha azt nem követte politikai győzelem. "Egy megfelelő polgári harci szervezet" hiányát már Sandino is felismerte. A tábornok örököül hagyta, hogy szükség van a történelmi pártokban tömörülő oligarchiától független forradalmi élcsapat kiépítésére. Sokan szemére vetették Sandinónak, hogy nem voltak programadó elvei. Pedig léteztek ilyen elvek, például a külföldi beavatkozás és a nemzeti szuverenitást sértő intézkedések felszámolására vonatkozó elv. "Különbséget kell tenni - írta Fonseca - a mozgalom célkitűzéseire vonatkozó programelvek és a célok eléréséhez szükséges eszközöket felvázoló politikai stratégia között. A politikai stratégia gyengesége főleg a sandinista harcra kényszerített általános viszonyok korlátozott voltában keresendő."^{3/}

Fonseca megvizsgálta a sandinista háborút kiváltó okokat és megállapította, hogy ezek a tényezők továbbra is léteznek. Az amerikai tengerészgyalogosok helyét a Nemzeti Gárda foglalta el, az amerikai függés szorosabbá vált és a gazdasági helyzet súlyosbodott. Sandino elérte, hogy az amerikai csapatok elhagyják Nicaraguát, de a többi célkitűzés (nemzeti függetlenség, társadalmi igazságosság, a fennálló rend radikális megváltoztatása) nem valósult meg. Ez pedig a politikai szervezet hiányával volt magyarázható.

Fonseca a forradalmi ideológia kidolgozásakor összehan-

golta a nemzeti és a nemzetközi tapasztalatokat. Az volt az alapelve, hogy a nemzetközi forradalmi tanítások mit sem érnek a nemzeti gondolkodás és a forradalmi gyakorlat harmóniája nélkül. Fonseca elméletének másik sarkköve volt az a felismerés, hogy Nicaraguában a fegyveres harc az egyetlen, a forradalmi változáshoz vezető út. Fonseca népi és forradalmi mozgalomról beszélt. Ez pedig azt jelentette, hogy a nép - munkások, parasztok - által megvívott fegyveres harc vezet el a gazdasági-társadalmi viszonyok gyökeres megváltoztatásához. "A fegyveres népi felkelés a diktatúra-ellenes harc magva. Az ország földrajzi helyzete és a diktatúra katonai ereje miatt gerillaháborúra van szükség." ^{4/} Fonsecának meggyőződése volt, hogy a forradalmi harcnak rugalmasnak kell lennie és minden harci formát alkalmaznia kell. Áttekintette azokat az erőket, és szervezeti formákat, melyek szerepet játszhattak a szerveződő forradalmi mozgalomban. Nagy jelentőséget tulajdonított az Ellenállás Belső Frontja (FIR) megalakulásának. E szervezet volt arra hivatott, hogy a néptömegek körében ismertesse a forradalmi mozgalom célkitűzéseit, hogy támogassa a Nicaraguai Népi Védelmező Hadsereget és az általános felkelés megindulásakor ülősztrájk szervezésével akadályozza meg a forradalmat gyengíteni akaró manővereket.

A forradalmi harcban lehetséges szerepet játszó erőket áttekintve nagy jelentőséget tulajdonított a diákoknak, középiskolásoknak és egyetemistáknak egyaránt. Azért fordult a fiatalok felé, mert őket még nem fertőzték meg a hagyományos politikai pártok és szokások: "Tekintettel

arra, hogy az ipari proletariátus nagyon újkeletű, a szakszervezetek alig léteznek, harci képességük korlátozott. Az osztálykövetelésekkel fellépő parasztság szintén; egy adott pillanatban a diákoknak kell a népi harc élére állni."^{5/} Ugyanebben, a diákokhoz intézett üzenetében írta a következő sorokat: "A nicaraguai forradalmi diákmozgalom egyik hibája, hogy ingadozik olyan nagy forradalmárok eszméit kimondó forradalmi program meghirdetésében, mint Marx, Sandino, Camilo Torres és Che. Az igazság persze az, hogy a forradalmár diákok magatartásában a mi forradalmi mozgalmunk ingadozása tükröződik, amikor habozunk egy egyértelműen radikális forradalmi gondolat kimondásában."^{6/}

Fonseca gondolkodásmódját a marxista-leninista eszmék határozták meg, de ezt nem lehetett elmondani a sandinista Front valamennyi vezetőjéről. Főleg az első időkben voltak komoly nézeteltérések és szemléletbeli különbségek közöttük. Ezek a viták olyan méreteket öltöttek, hogy a Sandinista Front által szervezett első gerillaharc idején Fonseca a gerillatábor elhagyására kényszerült. Managuába, majd Costa Ricába távozott. Az az akció, melyet a Coco és Bocay folyók vidékén szerveztek 1963-64-ben, kudarcot vallott, elsősorban a Belső Front támogatásának a hiányában. A harcosok főleg a vidéki fegyveres harcra koncentráltak és alig szenteltek figyelmet a városi akcióknak. Fonseca így emlékezett vissza erre az időszakra: "Engem személyesen aggasztott, hogy mozgalmunk bizonytalan kalanddá fajul, mert nemcsak, hogy a Belső Fronttal nem törődtünk, de a külföldön végzett tevékenységünkre is a komolytalanság és a fegyelme-

zetlenség nyomta rá a bélyegét, amikor arra került a sor, hogy a külföldön élő elvtársak végrehajtsák a határozatokat."7/ Az egész gerillamozgalmat érintő kritikája miatt Fonseca átmenetileg elhagyta a gerillatábort. A különböző bírósági kihallgatásokon és sajtóértekezleteken feltett kérdések is utaltak a sandinista front belső nézeteltéréseire. E nézeteltérések és a forradalmi mozgalom nehézségeinek egyik okáról így írt: "A nicaraguai forradalmi fegyveres mozgalom nehézségei részét alkotják egy egész Latin-Amerikában megfigyelhető folyamatnak. Ez a hamis marxisták opportunistáinak politikájának a következménye, mely gyengíti a forradalmi, proletármozgalmat. A megalkuvó politika és a fegyveres harcra való lemondás jellemzi évtizedek óta a forradalmi mozgalmat. A pacifikáló módszerek elkerülhetetlen kudarcot okoznak a felkelő mozgalom kezdeti időszakában egész Latin-Amerikában."8/

Az 1963-64-es gerilla kudarcok után látott hozzá Fonseca, hogy kidolgozza egy új típusú forradalmi mozgalom alapjait. A kudarcot követő és megelőző években különösen megmutatkozott a széles néptömegekhez, főleg a paraszttömegekhez kapcsolódó forradalmi szervezet hiánya. A forradalminak nevezhető csoportok alacsony politikai és ideológiai képzettségű iparosokból és munkásokból állottak. "Az utóbbi évtizedben folytatott munkáról szólva fontos megjegyezni - írta 1969-ben -, hogy nem tudtuk összehangolni a konspirációs munkát a néptömegek között végzett tevékenységgel. A földalatti munkának nagyobb jelentőséget tulajdonítottunk, habár az 1963-as vereség után, 1964-66-ban hibát követtünk el, amikor félbeszakítottuk a fel-

kelés előkészítésére irányuló munkánkat csak azért, hogy a tömegekkel fenntartott kapcsolatokra figyeljünk... Ezenkívül még 1959-62-ben olyan illúziók is éltek a Sandinista Front tagjainak a körében, hogy a Nicaraguai Szocialista Párt pacifista vezetőségének magatartása megváltozhat."^{9/}

A mozgalmon belül reformista álláspontok alakultak ki. Nem mondtak le a fegyveres harcról, mint az egyetlen lehetséges megoldásról, de a felkészülés megszakadt. "Ez a taktikai kitérő a Front ideológiájában is tükröződött. Az antiimperialista és kizsákmányolt osztályok egyenlőségének a zászlaját emelte magasba, mégis habozott a világosan marxista-leninista ideológia kinyilvánításában. Ehhez az ingadozáshoz járul a hagyományos marxista-leninista csoportnak a nicaraguai népi harcban tanúsított magatartása... Ez a tényező - az ország forradalmi szektorára jellemző ideológiai elmaradottsággal párosulva ahhoz vezetett, hogy ingadozása mutatkozott a nemzeti szinten történő békés kiegyezés ideológiájának az elfogadásában. Éleslátásra volt szükség, hogy a nicaraguai ifjúság és a nép megkülönböztesse az igazi és a hamis marxistákat."^{10/} Ennek következtében 1964-65-ben a hangsúly a legális, nyílt munkára helyeződött. Ezt a munkát a Front a Népi Polgárjogi Bizottságokon és a Forradalmi Diákfronton keresztül irányította. "1965-ben szövetségre lépett a Köztársasági Mozgósítás Pártjával. A kispolgári jellegű párttal kötött ideiglenes szövetségen keresztül sikerült terjeszteni a sandinista nézeteket, de hiba volt, hogy az élcsapat túlbecsülte ennek a tömegekhez kapcsolódó stratégiának a jelentőségét

és alábecsülte a forradalmi élcsapat erejét ahhoz, hogy közvetlenül teremtsen kapcsolatot a néppel."^{11/}

A paraszttal is igyekeztek kapcsolatokat kiépíteni, de az egyéni kapcsolatteremtés a paraszttömegek mozgósítása nélkül túlságosan sok időt vett igénybe.

Fonseca baloldali forradalmárnak tekintette magát, bár többször visszautasította, hogy kommunistának vagy marxista-leninistának nevezzék. Ezt egyrészt taktikai megfontolásokból tette, másrészt Nicaraguában az önmagukat marxista-leninistának vagy kommunistának tituláló csoportok lejáratták ezeket a fogalmakat. 1957-ben egy bírósági kihallgatáson arra a kérdésre, hogy kommunista szimpatizáns-e, azt válaszolta, hogy ez az adott körülménytől függ. Rokonszenvezett a Brazil Kommunista Párt tevékenységével, de nem mondhatta el ugyanazt a magyar párt 1956. előtti politikájáról.

1964-ben, miután illegálisan visszatért az országba, letartóztatták, majd hat hónap börtönre ítélték. Innen írt cikkében "A börtönből vádoló a diktatúrát" címmel tiltakozott az ellen, hogy marxistának, kommunistának nevezték. Ebben az írásában Fonseca hangsúlyozta a forradalmi, antiimperialista és népi eszméit. "Amikor azt mondom, hogy a kommunizmus és az én gondolkodásmódom távol áll egymástól, nem azt akarom mondani, hogy bezárkózom egy dogmába... Az én gondolkodásom különböző ideológiákból tevődik össze: a marxizmusból, a liberalizmusból és a szociálkereszténységből. A társadalmi problémák marxista értelmezése és a gazdagokkal való szigorúsága részleteiben használható" -

írta Fonseca.^{12/} Ami a liberalizmust illeti, úgy vélte, hogy a politikai jelenségek liberális magyarázata, az egyén védelme ösztönözheti a gazdagok részvételét a somozista kormány elleni harcban. A szociálkeresztény elméletnek a népi elemét tartotta elfogadhatónak. A népi mozgalomnak ezekből az elemekből kell megteremtenie a saját forradalmi és nemzeti ideológiáját - hangsúlyozta C. Fonseca.

A kibontakozó gerillamozgalom nehézségei

1966-67-ben a Sandinista Front lépéseket tett a fegyveres harc felújítására. Többé már nem közvetítőkön keresztül, hanem a saját erőből végzett politikai és szervező munkát a tömegek körében. A fegyveres harc újramezdésére irányuló munka elsősorban szervezeti szempontból jelentett előrelépést, mivel az előkészületek ezúttal már az ország területén folytak nem pedig Costa Ricában vagy Hondurasban. Az akció színhelyül az ország középső részén fekvő Pancasán vidékét választották. Ezen a területen főleg állattenyésztés és kávétermesztés folyt. Az ittlakók többségének évente csak három hónapig jutott munka, a kávészüret idején. Az év többi szakaszában munkanélküliek voltak.

A parasztok egy része támogatta a csaknem egy évig ott időző gerillaosztágot. Hogy az akció végül is kudarcba fulladt, az a parasztok megnyerését célzó elhibázott módszernek tudható be. A parasztokat falvaiktól távolosó körzetekbe irányították, akik - beleértve a már korábban be-szervezetteket is - visszaszöktek lakóhelyükre. Az is hiba

volt, hogy a parasztokat reguláris csapatokra osztották be, együtt a munkásokkal és a diákokkal. Általában a városiak öntudatosabbak voltak, a parasztok könnyebben demoralizálódtak, így a vezetőség arra kényszerült, hogy a parasztokat elbocsássa. Miután Pancasánban felbomlott a gerillamozgalom, a gerilláktól dezertáló vagy elbocsájtott parasztok lakóhelyükre visszatérve ösztönös akciókat kezdtek szervezni. Irányítás nélkül, gazdag kereskedőket, rendőrörsöket támadtak meg. Vagyis nem a harci kedvükkel, hanem a szervezettséggel volt a baj. Fonseca a pancasani kudarc okait vizsgálva említésre méltó tényezőnek tartotta a felkészítési feladatokhoz értő káderek hiányát. "A Sandinista Front vezetősége túlságosan sokáig tűrte a szektarianizmust, amely megakadályozta a politikailag fejlett munkás- és diákrétegekből származó új káderek megjelenését. A felkelés előkészítésére irányuló munka nem kapcsolódott az általános, népi, főleg a paraszti, a diák- és munkásharchoz. Helyes, hogy a Sandinista Front a felkelésre helyezte a hangsúlyt, de hiba volt a többi forradalmi harci forma elhanyagolása... A nehézségekre esetleg megoldást ajánló kezdeményezéseket fékeztek a vezető elvtársak önző áskálódásai, akik gyakran összetévesztették az egyéni és a politikai problémákat."^{13/} Fonseca bírálta azt a szemléletet is, amely a fegyveres harc idején lebecsülte a városokban szükséges tevékenység szerepét. "A városi ellenállás élén álló elvtársak csak nagyon kevés harcos gyakorlati együttműködésre számíthattak. A városi ellenállás helyzete tovább romlott a szektás magatartás következtében."^{14/}

A kudarc ellenére Pancasán után megerősödött a Front politikai tekintélye. H. Ortega így írt a gerillaakció nyomán kialakult helyzetről: "A Front független politikai erővé vált a hagyományos liberális és konzervatív párt mellett. Pancasán után országos jelleget öltött. Kudarc volt, de ugyanakkor a Front a zsarnoksággal egyedül is szembenézni tudó erőként tűnt fel a tömegek szemében... a Front élcsapat szerepet kezdett betölteni; ..."

A gerillaharcok kudarcai nyomán megszülető kritikai igény és a különböző belső viták (az eltérő harci formák alkalmazásáról: reguláris-nem reguláris; legális-illegális; fegyveres, nem fegyveres harc) elemzésének tanulságai nyomán vált Carlos Fonseca Amador a Front első számú és elismert vezetőjévé, aki döntő szerepet játszott a politikai-katonai stratégia kialakításában, csakúgy, mint a forradalmárok második generációjának (A Sandinista Front mai vezetői) eszmei-politikai nevelésében.^{16/}

Fonseca a pancasani tapasztalatokat elemezve hangsúlyozta, hogy tevékenységének súlypontja a hegyvidéken legyen, de ez nem jelentette a városi munkáról történő lemondást.

"A 70-es évekre kialakuló sandinista stratégiában a fegyveres népi felkelés foglalta el a központi helyet, melyhez a vidéki gerillaharc és az általános sztrájk kapcsolódott. Ez a felfogás természetesen túllépett a "város vagy vidék" vitáján, és a tömegek körében végzendő szervező munkát állította fontos követelményként harcosai elé. Erre tanítottak bizonyos latin-amerikai gerillakísérletek kudarcai (Peru, Bolívia, Venezuela, Brazília).^{17/}

Pancasán után több külső és belső esemény összejátszása miatt nehezen indult el ismét a fegyveres harc szervezése. 1967-ben Bolíviában életét vesztette Che Guevara, korábban Camilo Torres, Turcios Lima és mások. Mindez szerepet játszott abban, hogy sokan eltúlozták a népi fegyveres harc nehézségeit. Ezenkívül bizonyos pozitív nemzetközi események is hatottak. 1969-ben kedvező változások lehetőségét megcsillantó katonai puccs történt Peruban; 1970-ben Chilében a baloldal győzött az elnökválasztáson; 1971-ben a panamai kormány antiimperialista nyilatkozatot tett.

Mindez nem erősítette a hegyvidék fontosságába vetett hitet. A hegyekben mégis akcióegység jött létre a parasztokkal. A városban felújult a diákmozgalom. Az ellenzéki polgári vezetők közeledtek az uralkodó csoportokhoz, ami lehetővé tette a Front jelenlétének erősödését a politikai életben. Pancasán után a politikai helyzet elemzése, az újjászerveződés és a felkészülés tennivalói jelentek meg a Sandinista Front fő feladataiként, 1968-74 között. Az elemző munka, az új, széleskörű szövetségi politika és a program kialakítása elsősorban Carlos Fonseca Amadorra hárult. Az újjászervezés, a felkészülés teendőiben viszont már az új gerillanemzedék fiatal vezetői is jelen voltak.

A Sandinista Front minden formában terjesztette a forradalmi ideológiát: tanulókörökben, röplapokon, fegyveres propagandával, városban és vidéken. A politikai és a katonai oldal egységet alkotott. A katonai szempontokat a politikaiaknak rendelték alá. A Front harcának célját így fogalmazta meg Fonseca: "Nagy hangsúllyal hirdetjük, hogy célunk a szocialista forradalom. Olyan forradalom,

melynek célja, hogy a jenki imperializmust, helyi ügynökeit, a hamis ellenzékiet és a hamis forradalmárokat megbuktassa. A forradalmi mozgalom stratégiáját vázolva figyelembe kell vennünk a polgári pártok erejét az ellenzékre gyakorolt hatásuk miatt. A forradalmi mozgalom célja kettős: megbuktatni a hatalmon lévő klikket, másrészt megakadályozni, hogy a tőkés ellenzék kihasználja a gerillaharc következtében előállt helyzetet és magához ragadja a hatalom ellenőrzését. Egy népi gyökerekkel rendelkező forradalmi, politikai és katonai erő különösen nagy szerepet játszhat, ha megelőzi az áruló tőkés erőket.^{18/}

A Front programja, ideológiája

Fonseca többször figyelmeztetett a nemzeti egység fontosságára, egy szektásságtól mentes, széles szövetségi politika szükségességére:

"Egy társadalomban a forradalmi mozgalom éltető forrása a sokmillió munkás és a többi kifosztott réteg eredendő érdekazonossága. A munkássztyály tagjainak érdekazonosságáról van szó."^{19/} Azt is felismerte, hogy a katolikus vallás nem mond ellent a sandinista mozgalom törekvéseinek. Itt az ideje, hogy a nicaraguai forradalmárok magukévá tegyék a proletár felszabadítás marxista eszméjét. A marxista meggyőződés nem zárja ki a vallásos érzelmek tiszteletét. A marxista forradalmárok folytatják a szegények védelmének a hagyományait. Ennek előfutárai között vannak a primitív keresztények, akik közül sokan a forradalmárokhoz hasonlóan

életüket áldozták. Ezt értette meg Camilo Torres."20/

Egy, a Frontnak szóló 1969. május 1-én nyilvánosságra hozott üzenetében ilyen célkitűzés szerepel: "Egységet az igazi keresztényekkel a forradalmi harcban."21/ Az a tény, hogy a hívő tömegek politikai-társadalmi törekvései is helyet kaptak a forradalmi mozgalomban, összefügg a Sandinista Front etikai felfogásával: Fonseca politikai elveiben központi helyet foglalnak el azok az emberi tulajdonságok, melyeket "Ki a sandinista?" címen 31 pontban foglalt össze. Ezekben a pontokban az emberi tartás és magatartás forradalmi normáit fogalmazta meg. Ezzel kapcsolatban többször is felhívta a figyelmet a vitaszellem, a kritika szükségességére, figyelmeztetve, hogy mindig ügyelni kell a belső egység megőrzésére. Éles vita helyett érvelésre, meggyőzésre van szükség. Ezzel kapcsolatban érdekesek Fonsecának a "forradalmi frazeológiára" vonatkozó megjegyzései. Őa intette a nicaraguai forradalmi mozgalmat a mások által használt és lejáratott klisék használatától." "Jelen pillanatban - írta - nem az a fontos, hogy a nagy egyetemes forradalmárok szavait deklamáljuk, hanem, hogy alkotóan ültessük át a gyakorlatba tanításait. Ezek a forradalmárok nem üres szavakat, hanem alkotó tevékenységet hagytak örökül. Nem az a dolgunk, hogy felfedezzük azokat az általános törvényeket, melyek a kapitalista társadalomnak a szabad emberek társadalmává történő átalakításához vezetnek; a mi szerény szerepünk az, hogy a már feltárt törvényeket alkalmazzuk országunk viszonyaira."22/

1969-ben szerkesztette meg, és 1972-ben adta közzé a Sandinista Front Történelmi Programját. Ebben az FSLN tör-

ténelmi programja" néven ismert dokumentumban a Front így határozta meg önmagát:

"A Sandinista Front olyan politikai-katonai szervezet, melynek stratégiai célja a politikai hatalom megragadása a diktatúra katonai és bürokratikus gépezetének a szétrombolásával; a munkás- parasztszövetségen és minden imperialista- és oligarchia-ellenes hazafias erő összefogásán alapuló forradalmi kormány megalakítása."^{23/} A program politikai, gazdasági jellegű intézkedéseket irányzott elő; egyéni szabadságjogok; szakszervezetek, tömegszervezetek létesítésének engedélyezése, a Somoza család és klikkje tulajdonában lévő vagyon kisajátítása; külföldi vállalatok államosítása; munkásellenőrzés az üzemekben; kis- és közepes tulajdonosok védelme; a külkereskedelem, a bankok fölötti állami ellenőrzés; nemzeti tervgazdálkodás; földreform stb. Külön fejezet foglalkozik az oktatással, a társadalombiztosítással, a közigazgatási tisztességgel, az atlanti part fejlesztésével, a nők helyzetével, a vallásos hit iránti tisztelettel, a független külpolitikával, a közép-amerikai népek egységével, a népek közötti szolidaritással, a népi hadsereg megszervezésével és a mártírok iránti kegyelettel. A Sandinista Front igyekezett belefoglálni a programba a nemzeti burzsoázia és a hazai földbirtokosok érdekeit is.

A szervezeti ideológiai fejlődésről szólva Fonseca kiemelte, hogy a Front hagyományát kell követni, vagyis az elmélet és a gyakorlat szoros kapcsolatát, ellenkező esetben steril dogmatizmus uralkodik el. Ennek kapcsán figyelemztetett az ún. gazdasági materializmus veszélyére,

mely csak a politikai eseményeket előidéző gazdasági tényeket tartja fontosnak. Fonseca utalt Engelsnek Mehringhez intézett levelére, amely arra figyelmeztetett, hogy a gazdasági szempontok egyoldalú kiemelése akadályozza a forradalmi elmélet helyes alkalmazását.

A Front belső struktúrájára utalva Fonseca hangsúlyozta, hogy ez természetesen különbözik a többi országbelítől. Nicaraguában a Front élcsapattá vált, de ugyanakkor betöltötte az egész nép csapatának a szerepét, vagyis nemzeti mozgalomról van szó.

"Osztagunk jellege proletár és népi. Figyelembe kell venni az örökölt politikai elmaradottságot, az amerikai metropolishoz való közelséget, az imperializmus hagyományos beavatkozását a Karib-térségben, távolságunkat a szocialista tábortól és más már felszabadult területektől."24/

A Front politikai élcsapat jellegével kapcsolatban megjegyzi Fonseca: "Ha nincs is központi bizottsággal, kongresszusokkal, újságokkal, elméleti folyóiratokkal rendelkező pártunk, szükség van pártfeladatokra; tanulmányozni kell a nemzeti problémákat; szükség van az ideológiai fellazítás elhárítására, a politikai tevékenység erősítése érdekében, a katonai munka megkároosítása nélkül."25/

A Fronttal foglalkozva vetette fel Fonseca egy népi bázisú illegális politikai front létrehozását. Elképzelése szerint így olyan személyek is kapcsolatba kerülhetnének a Fronttal, akik még nem szabadultak meg teljesen a hagyományos pártoktól. Ennek megértéséhez Fonseca a szovjetekre emlékeztetett, mondván, hogy ezek nem pártszervezetek voltak, de végül a bolse-

vik párt ellenőrzése alá kerültek. "Az illegális Frontban részt vennének - írta Fonseca - a sandinistákon kívül a Népi Konzervatív Szövetség, a Forradalmi Liberális Szövetség stb. tagjai. A lehető legszélesebb tömegeket kellene magunkhoz vonzani különböző kategóriákban: tag, együttműködő és szimpatizáns. Egy másik kategóriába tartozók nagyon esetleges tevékenységet végeznének. Tagkönyvvvel is elláthatnánk őket, szimbólikus tagdíjat fizetnének, de ennek inkább politikai, mint anyagi jelentősége lenne."^{26/}

A Front az antiimperialista harc élén

A Sandinista Front számára fontos volt, hogy elnyerje a széles néptömegek bizalmát és hogy ezek a rétegek tudjanak a Front létezéséről, érezzék jelenlétét a politikai életben. Többek között ezt a célt szolgálta az 1974 decemberében végrehajtott látványos akció. Rajtaütöttek egy magasrangú somozista tisztviselő házára és a túszerként cserébe egy millió dollárt, valamint a Front bebörtönzött tagjainak a szabadonbocsátását követelték. Ez volt az első alkalom, hogy a nicaraguai rádió- és televízióállomások ismertették a Sandinista Front politikai elképzeléseit. A politikai foglyok kiszabadultak és ebben az értelemben az akció sikerrel járt, ám elszigetelt maradt. A városi és vidéki gerillaosztatok hadoszlopaik szervezésével voltak elfoglalva, így a Front nem rendelkezett olyan katonai erővel, amely fékezhetné volna a diktatúra újabb terrorhullámját. Többezren estek áldozatul az elnyomásnak. A katonai összecsapásokban a Front több

vezetője életét vesztette, köztük Carlos Fonseca Amador, 1976. november 7-én.

Ezekben az években különösen előtérbe került az a kérdés, hogy a Sandinista Front milyen erőkkal tud együttműködni a Somoza-diktatúra megdöntése érdekében. Mielőtt megvizsgálánk ezeket a lehetőségeket, előre kell bocsátani, hogy 1976-tól egyre érezhetőbbé vált a diktatúra válsága. A hatalmon lévő osztályok a diktatúra helyettesítésén kezdtek gondolkodni. "A nép bizonyos rétegei - írja J. Wheelock - ezt a helyettesítési akciót úgy tekintették, mint a somozista rendszer elleni harcot, pedig az valójában a somozizmusnak nyújtott támogatást jelentette, egy Somoza nélküli somozizmus fenntartására irányult, természetesen Somoza akaratára ellenére. A burzsoázia kissé megkésve igyekezett kézbe venni a kezdeményezést, vagyis biztosítani maga számára a politikai hatalmat, de addigra már elveszítette befolyását a tömegek körében. A burzsoáziának nehéz volt politikai teret nyernie. Igaz, kicsit megerősödött, főként a földrengés utáni időszakban és azt hiszem, hogy abban az időszakban gondoltak egy burzsoá polgári terv kidolgozására is, de akkorra már a népi erők és élcsapatuk megerősödött. A diktatúra válsága elsősorban a forradalomnak köszönhető, és csak azután használja ki a forradalom ezt a lehetőséget."^{27/}

A Sandinista Front annak érdekében, hogy széles körben minél több és politikailag sokszínűbb erőhöz jusson el, több pártszövetség létrehozását ösztönözte vagy maga is részt vett benne. Az UDEL (Demokratikus Felszabadítási Szövetség) konzervatív és keresztényszociális pártokat,

valamint néhány közép- és jobboldali munkásszervezetet tömörített. A csoportosulás jobboldali volt ugyan, de Somoza-ellenes, ami az adott pillanatban a legfontosabb kritérium volt a Front számára.

1977-ben alakult meg a FAO (Széles Ellenállási Front), amely szintén Somoza nélküli somoizmust akart. Rövid ideig a Front együttműködött a FAO-val, mivel mindketten az Egyesült Népmozgalom (MPU) tagjai voltak. Az MPU több mint húsz népi szervezetet tömörített, köztük a Sandinista Frontot, a Független Liberális Pártot és a Szocialista Párt egyik frakcióját. A Front azért vett részt a FAO-ban, mert meg akarta akadályozni, hogy a burzsoázia saját céljaira használja fel a szervezetet a diktatúra válsága közepette. A Front kezdeményezésére megalakult a Nemzeti Hazafias Front. A FAO egy része a Hazafias Fronthoz csatlakozott, a másik része pedig az eredeti szövetségben maradt. A Hazafias Frontba lépők között volt a Független Liberális Párt és a Népi Keresztényszocialista Párt.

Ebben az időszakban az is nyilvánvaló volt, hogy a diktatúra megdöntéséhez és egy népi demokratikus kormány felállításához a sandinista forradalomnak nemcsak a munkásokra, parasztokra, diákokra kell támaszkodnia, hanem olyan közép-rétegekre is, akik szintén a diktatúra ellen harcolnak. Egyértelmű volt, hogy a Sandinista Front - győzelem esetén - a polgári erőktől elszigetelve nem valósíthat meg demokratikus változást, mint ahogy a burzsoázia sem vihet végbe demokratikus változást a Front vezette tömegek nélkül.^{28/} "Ebben az értelemben az azonnali folyamat nem lesz teljes mérték-

ben sem polgári demokratikus, sem népi demokratikus jellegű, hanem széleskörű népi demokratikus folyamat, amelyet a külföldi főleg észak-amerikai polgári és reakciós erők igyekeznek majd befolyásuk alá vonni, hogy a legbiztosabb formában ösztönözzenek egy imperializmushoz kötődő reformista kapitalizmust..."^{29/}

A polgári erőkkel való együttműködés lényeges pontja volt a Tizenkettek Csoportjának megalakulása. Tagjai között értelmiségiek, papok, írók szerepeltek. Vezetőjük a mai alelnök, Sergio Ramírez Mercado volt. Ez a csoport abból a szempontból is fontos volt, hogy semlegesítette azoknak a polgári köröknek a bizalmatlanságát, akik féltek attól, hogy a Front által kezdeményezett folyamat nem lesz demokratikus.

A lehetséges szövetségesek között tartotta számon a Front a Nemzeti Gárda egyes tagjait is. Fontosnak tartotta a Gárdán belül végzett propagandamunkát. A Nemzeti Gárda közkatonaiknak és néhány magasrangú tisztjének a Fronthoz való közeledése a hadseregen belüli ellentmondások éleződését is tükrözte.

A Sandinista Front kedvező tényezőként tartotta számon a nemzetközi helyzetet. Carter elnök emberi jogok politikája, vagy a latin-amerikai és európai kormányoknak a somoza-ellenes harchoz nyújtott támogatása kedvező politikai konjunktúrát teremtett a Frontnak, amit a szervezet a lehető leggyorsabban ki akart használni.

"Az imperializmus és a reakció - írja H. Ortega - kereste a somozizmus megváltoztatásának a módját, anélkül, hogy megkérdőjelezte volna a diktatúra alaptételeit: gazdasági

hatalmát és a Nemzeti Gárda elnyomó hatalmát. Ez a politikai helyzet arra kényszerítette Somozá, hogy elfogadhatóbb képet próbáljon mutatni magáról. 1977. szeptember 19-én megszüntette a rendkívüli állapotot, a rögtönítélő bíróságot, és köztanácsai választásokat hirdetett. Figyelembe kell venni, hogy ez a demokratizálási folyamat 1977-ben kezdődött, amikor a reakció és az imperializmus meg volt győződve arról, hogy megsemmisítette vagy legalábbis minimálisra csökkentette a Sandinista Frontot."^{30/}

Ez utóbbi állítás megcáfolására határozta el a Front, hogy katonai offenzívát indít. Ehhez szükség volt valamennyi haladó erő egységére, nemcsak a forradalmi, hanem a fokozatosan radikalizálódó kispolgári erőkére is. Ennek erősítésére szolgáltak a korábban említett pártszövetségek. A legfontosabb azonban a Sandinista Front élcsapat jellegének erősítése volt. Ebben az időszakban még egyértelműbbé vált, hogy valamennyi harci módszerre szükség van, a fegyveres és nem fegyveres harcra egyaránt.

1977-ben a harc súlypontja a városban volt. A Front elképzelése szerint az általános sztrájkot, a területi, munkahelyi felkeléseket és a Front fő- és kisegítő erőinek akcióit együttesen kellett alkalmazni. Az offenzíva tervének kidolgozása mellett szükségesnek tartották a visszavonulás megszervezését is, vagyis olyan háttérország kiépítését, ahonnan szükség esetén újabb offenzívát lehet indítani.

A terv kidolgozásakor még folyt a vita a két lehetséges stratégiáról. A város-hegyvidék vita már Fonseca idejében megkezdődött. Ezzel a vitával kapcsolatban írta H. Ortega: "Az

igazság az, hogy mindig gondoltunk a népre, de inkább úgy, hogy az nyújt segítséget a gerillamozgalomnak a Nemzeti Gárda elleni harcban, és nem úgy, ahogyan az a valóságban történt; a gerilla segített a népnek, hogy a felkeléssel megbuktassák az ellenséget. Valamennyien gondoltunk erre. A gyakorlat vezetett el bennünket ahhoz a felismeréshez, hogy nem elég a gerillacsapat mozgósítása, mert sohasem rendelkezünk volna az ellenség legyőzéséhez szükséges erővel. Ezért volt szükség a tömegek részvételére."^{31/}

Az októberi offenzívára a sandinista Front nem volt felkészülve. A tömegeket akarta magával ragadni, de igazi mozgósítást csak két év múlva tudott elérni. Az akciók mélyítették a diktatúra válságát, de ugyanakkor újabb elnyomó hullámot szabadítottak el, amely 1978 januárjában Pedro Joaquín Chamorrót sem kímélte. Ez a gyilkosság volt az, amely végül is az utcára vitte a tömegeket. A Front azonban még ekkor sem tudott a tömegek élére állni. Nem rendelkezett az ehhez szükséges szervezeti formával. Október után azonban fellendült a diákmozgalom, területi, üzemi bizottságok alakultak. A városi akciók szaporodásával a hegyvidéki gerillaosztagok is fellélegeztek, mivel a Nemzeti Gárda már nemcsak rájuk összpontosította erőit.

1978 februárjában döntő jelentőségű, de tragikus eseményre került sor. Masaya egyik 20 ezres lakosú indiánok lakta negyedében, Monimbóban felkelés tört ki. A helybeliek egy hétig tartották magukat a Nemzeti Gárda túlereje ellen, a Front is megpróbált segítséget nyújtani, de a spontán és elszigetelt felkelést végül is vérbe fojtották.

Az akcióból az a következtetés vonható le, hogy 1978 februárjában az élcsapat még mindig nem rendelkezett a tömegek vezetéséhez szükséges feltételekkel. Ami azt illeti, hogy valóban szükség volt-e erre a nagy áldozatra, H. Ortega így vélekedett: "Valószínű, hogy a fájdalmas áldozat nélkül nehezebben szereztük volna meg ezt az erkölcsi tőkét, a tömegek országos szintű megmozdulását, a segítőkészséget az emberek között. Mindezt annak köszönhetjük, hogy látták, miképpen áldozták fel magukat a monimbóiak és ugyanakkor az egész világ megmozdult a támogatásukra, mert látta, hogyan áldozza fel magát a nép. Valószínűleg, e példa nélkül a felkelés feltételeit nem lehetett volna ilyen gyorsan előkészíteni."^{32/} Az is tanulságos volt, hogy viszont az októberi offenzíva idején kialakult helyzettel szemben a népben volt meg a harci kedv és akarat, de hiányzott a szervezettség és a katonai felkészültség. Ebben az időben a népi mozgalom dinamikusabb volt, mint maga az élcsapat, a Front, annak előtte járt.

Az élcsapat elmaradásával kapcsolatos megjegyzés tulajdonképpen szükségessé teszi annak vizsgálatát, hogy milyen is volt a Sandinista Front belső állapota 1976-78-ban?

Fonseca írásaiban többször visszatérő téma az egység és a viták kérdése. A Fronton belül mindig sok vita volt, ami érthető is, hiszen a vezetők állandóan cserélődtek; vagy külföldre kellett távozniuk vagy áldozatul estek a diktatúrának. Emellett közrejátszottak, mint H. Ortega is elmondta, a "veteránok" és az újonnan érkezettek közötti szemléleti, politikai különbségek. A lényeg az, hogy Fonseca halála

után három irányzat alakult ki. H. Ortega így emlékezett a Fronton belüli szétválásra: "... nem volt közös irányvonalunk, olyan politikai kompromisszum, amit alapszabály tartalmazott volna. Mindenki saját maga szervezte a feladatait. Ekkor jöttek elő az ellentétek. A szétválás nem ideológiai-politikai vita következménye, annak ellenére, hogy valójában volt ilyen ellentét is ... Hallgatni kellett volna a bíráló szóra. Egység és bírálat. Mivel nem létezett ilyen forma a viták folytatására, ehhez hozzájárult még emberi és forradalmi éretlenségünk és az egyre erősödő elnyomás, útjaink szétváltak a három ismert tendencia irányában."^{33/}

A Hosszú Népi Háború, melynek vezetői Henry Ruiz, Bayardo Arce és Tomas Borge voltak, elsősorban a hegyvidéki, paraszti harcra tette a hangsúlyt. A proletárcsoport a városi tömegharcot tartotta a legfontosabbnak. Egyik vezetője Jaime Wheelock volt. A harc minden formáját alkalmazni akaró, a népi felkelést ösztönző harmadik csoport, a terceristák, vezetői az Ortega testvérek voltak és Victor Tirado. Ez a három struktúra a gyakorlatban ugyanazt a harcot, koncepciót és stratégiát képviselte. A három csoport között munkamegosztás alakult ki, kiegészítették egymást. "Arról volt szó - írta H. Ortega -, hogy mindegyikük saját koncepcióját szerette volna vezérelni, ezért egymást múlták felül a harc során, és ekkor bebizonyosodott egymás tevékenységének a fontossága. Ezek után sikerült 1978-ban az egység újrateremtésében megegyezni. 1979 márciusában meg is történt egyetlen irányelv alapján. De nem arról volt szó, hogy mindenki kölcsönösen enged elveiből. Egyetlen elv alapján

kötött egyezséget a sandinizmus, hangsúlyozva háborúnk felkelés jellegét, a rugalmas szövetségi politika, a széleskörű programterv szükségességét stb. Ez a programatikus politikai, ideológiai irányelv lehetővé tette, hogy munkánkat mind gyorsabban és jobban tudtuk egyeztetni, amíg végül az újraegyesülés meg nem történt. Mindhárom irányzat nagyon akarta, hogy újra egységes legyen a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front."^{34/}

A körülmények kényszerítették a Sandinista Frontot belső egysége megteremtésére és arra, hogy a tömegek harcának formát adjon. A Front döntést hozott egy offenzíva megindításáról, 1978 szeptemberében. Ennek sikere már az indulásnál is kétséges volt, mivel a tömegek szervezettségében és a fegyverellátásban változatlanul hiányosságok voltak. A Front a tömegek hangulatát vette figyelembe, úgy érezte, hogy Monimbó után szükség van egy általa irányított mozgalomra. Az offenzíva katonai szempontból nem hozott sikert. Pontosabban újabb tapasztalatokat, és fegyvereket jelentett. Politikai szempontból viszont sikerrel járt, mivel az offenzíva után emelkedett a Front létszáma. "Mindez a politikai és katonai munka, amelyet a Front felhalmozott a 60-as évek megalakulása óta, új erőre kapott, belsőleg és külsőleg is megerősödött ezzel a szeptemberi felkeléssel. Ez lehetővé tette az általános felkeléshez szükséges feltételek megteremtését, amire az év júliusában sor került és meghatározta a győzelmet."^{35/} Nem sokkal később már újabb offenzívára készült a Front. Katonai téren két szinten folytak előkészületek: A Front katonai egységei; készülődtek, miközben a tömegek időzített bombával, vadászfegyverrel, kővel stb. állandóan nyugtalanították

az ellenséget. A Nemzeti Hazafias Front mozgósította erőit. 1979 elejére felerősödtek a diktatúra gazdasági problémái; Estelí város elfoglalása szintén demoralizálta a Nemzeti Gárdát. Ebben a győzelmet közvetlenül megelőző időszakban a Front elsősorban a városi akciókra összpontosított, ami komoly vérveszteséget jelentett a lakosságnak. Ezzel kapcsolatban H. Ortega ezt írta: "... Ez volt az egyetlen módja annak, hogy győzzünk Nicaraguában. Egyszerűen arról van szó, hogy fizetnünk kellett a szabadságért. Ha lett volna egy másik, kíméletesebb út, akkor azt választottuk volna, de a valóság megtanított bennünket arra, hogy az adódó lehetőségeket jól vagy rosszul, de ki kell használni, annak ellenére, hogy komoly emberáldozatokat követel ... E tekintetben szeretném hangsúlyozni személyes véleményemet: nagyon nehéz megszerezni a hatalmat a létező összes harci eszköz kombinációjának a felhasználása nélkül; meg kell tenni ezt ott, ahol erre lehetőség van: vidéken, a városokban, a hegyekben stb. és mindig olyan formában, hogy a nép legyen a harc mozgató tengelye és nem az élcsapat, amely a népet támasznak tekinti."^{36/}

A végső offenzíva 1979 márciusában indult, El Jicaro elfoglalásával. Ebben az időben a hegyvidéki gerillaharc és a városi akciók arányát már a körülmények határozták meg, súlyuk és fontosságuk azonos volt. "Szeptember után úgy látták, hogy eljött az ideje, hogy időben és térben egyeztessük a harc stratégiáját: az országos méretű népi felkelést, a Front katonai egységeinek az offenzíváját és az országos sztrájkot, amiben a munkaadók szövetsége is

részt vállalt."37/

E három tényező együttes létezése nélkül nehéz lett volna sikert elérni. Sikerült biztosítani a hadtápot, a tartalékot, a gerillaellátó bázist és fontos szerepet játszott a Front szövetségi politikája, amivel sikerült egy somoza-ellenes nemzeti egységet megteremteni. Ennek kapcsán írta Ortega: "Egyezményeket sohasem kötöttünk. Egyszerűen csak ismertettük a játékszabályokat és ennek alapján tartottuk fenn a kapcsolatot. Így sikerült politikai teret nyernünk."38/ Ebben a győzelmet közvetlenül megelőző időszakban a Sandinista Front dokumentumaiban és vezetőinek megnyilatkozásaiban változott a harc céljának megfogalmazása. Carlos Fonseca még így határozta meg a Front célját: "Nagy hangsúllyal hirdetjük, hogy célunk a szocialista forradalom, amelynek célja, hogy a jenki imperializmust, helyi ügynökeket, a hamis ellenzékieket megbuktassa."39/ Halála után már nem fogalmazódott meg ilyen egyértelműen a szocialista forradalom mint reális, közeli cél. "Ebben azonban nem elvi, nem taktikai megfontolások, hanem elsősorban a politikai-gazdasági valóság - ebben Nicaragua mély társadalmi-gazdasági elmaradottsága - reális számbavétele a döntő tényező. Ez az új felfogás már a szocializmushoz vezető átmeneti korszakok hosszú, történelmi periódusával számol, annak ellenére, hogy a közép-amerikai baloldal a sandinista tervet a "szocializmus építése demokratikus alternatívájaként minősíti".40/

J E G Y Z E T E K

1. C. Fonseca Amador: Obras I-II. Managua, Nueva Nicaragua, 1982.
Obras II. 217.
2. Uo. 66.
3. C. Fonseca: Obras I. 68.
4. Sandinisták - Budapest, Kossuth Könyvkiadó (összeállította:
Anderle Ádám) 1985.
5. C. Fonseca: Obras II. 60.
6. C. Fonseca: Obras II. 66.
7. Uo. 74.
8. Sandinisták - 93.
9. Uo.
10. Uo.
11. H. Ortega: 50 años de lucha sandinista
Havanna, Ciencias Sociales, 1980. 165.
12. C. Fonseca: Obras II. 235.
13. Sandinisták - 98.
14. Uo.
15. H. Ortega: 50 años ... 165.
16. Anderle Ádám: Forradalom és ideológia Nicaraguában.
Társadalmi Szemle, 1985 december. 74.
17. Uo.
18. C. Fonseca: Obras II. 100.
19. Sandinisták - 103.
20. C. Fonseca: Obras II. 67.
21. Uo. 255.
22. Uo. 97.
23. A Sandinista Front Történelmi Programja - Managua 1981.
Departamento de Propaganda y Educación Política del FSLN - 2.

24. C. Fonseca: Obras II. 111.
25. Uo. 140.
26. Uo. 117.
27. J. Wheelock: Imperialismo y dictadura - Siglo Veintiuno Editores S.A. Mexico, 1979. - 168.
28. H. Ortega: Sobre la insurrección - Havanna, Ediciones Sociales, 1981. 38.
29. Uo.
30. Sandinisták - 126.
31. H. Ortega: 50 anos ... 128.
32. H. Ortega: 50 anos ... 136.
33. Sandinisták - 152.
34. Uo.
35. H. Ortega: Sobre la insurrección - 49.
36. Sandinisták - 141.
37. Sandinisták - 145.
38. Sandinisták - 150.
39. Idézi Anderle Ádám: Forradalom és ideológia Nicaraguában. Társadalmi Szemle, 1985. december. 74.
40. Uo. 79.

KOZMÁNE SOÓS EDIT

JATE Tudományos Szocializmus Tanszék

Szeged

A RIF HÁBORÚ ÉS AZ EURÓPAI MUNKÁSMOZGALOM

Azt követően, hogy 1921. július 21-én a rif csapatok győzelmet arattak a jól felfegyverzett spanyol hadsereg felett, a Rif-hegységben zajló események újra Marokkóra irányították Európa figyelmét. 1925-ben Frunze Marokkó nemzetközi helyzetét a következőképpen jellemezte: "Marokkó mindig az imperializmus egyik beteg pontja volt. Az utolsó évtized folyamán az Észak-Afrika e csücskében zajló események nemegyszer azzal fenyegettek, hogy a világégés lángját lobbantják fel."^{1/}

A természeti kincsekben gazdag független ország rendkívül előnyös stratégiai helyzete következtében a XX. századra az imperialista érdekellettek színhelyévé vált. Spanyolország, Franciaország, Anglia és Németország mellett követelésekkel lépett fel Olaszország is. A Marokkóban uralkodó anarchikus állapotok lehetővé tették számukra, hogy jelentős gazdasági és kereskedelmi sikereket érjenek el a szultán monopolhelyzetének fokozatos felszámolásával. Miközben az egyenőtlen szerződések újabb és újabb privilégiumokat juttattak a külföldi kereskedőcégeknek, a se-rifi állam Abd el Aziz (1894-1907) uralkodása idején csődbe jutott. Valójában már az első marokkói válságot lezáró algecirasi konferencia Főegyezménye (1906. február 14.) is

Franciaország és Spanyolország javára tartalmazott olyan előnyöket, amelyek az elkövetkező években az ország belsejébe történő katonai behatolás ürügyéül szolgáltak.

A szultánnak a külföldiekkel való együttműködése miatt országszerte elszigetelt felkelések törtek ki. Párizs "Francia Észak-Afrika" terve megvalósítása céljából a katonai beavatkozáshoz folyamodott. A francia, majd a Presidioshoz ragaszkodó spanyol hódítók megjelenésére a német politikai vezetés tiltakozásul az 1911. július 1-jei "Párduc-ugrással" válaszolt. Anglia azonban nem engedhette meg, hogy a Gibraltár tengerpartján fekvő ország olyan hatalom kezébe kerüljön, amely jelentős flottával rendelkezik, s veszélyt jelenthet a Szuezi csatornához - illetve onnan az Indiába - vezető úton. Így nyomás gyakorolt Németországra, amely elismerte a Marokkó feletti protektorátusról szóló 1912. március 30-i Fezi egyezményt. Ezzel megtörtént Marokkó "tuniszifikálása", a szultán hatalma formálissá vált.

Ezt követően Franciaország és Spanyolország 1912. november 27-én Madridban Marokkót három részre osztotta fel: francia zóna, spanyol zóna és Tanger mint nemzetközi zóna. A szultánt kötelezték hatalma megosztására a tetuáni kalifával.

Az anuáli csata

A protektorátus felállítása után Marokkó története a legiázás ellen harcot vívó törzsek története. Az idegen elnyomók uralma egyet jelentett az évszázados szokások, a hagyományok megsértésével. A spanyol gyarmatosítók azonban a legkegyetlenebb módszerektől sem riadtak vissza, hogy a felkeléseket leverjék.

Az első világháború idején Spanyolország jelentősebb csapatokat nem küldött Marokkóba, ennek ellenére a spanyolok mindvégig katonai fölényrel rendelkeztek. Spanyolország a belső gazdasági problémák miatt is csak fokozatosan törekedett a Madridi egyezményben rögzített területek elfoglalására.

Spanyol-Marokkó kb. 20 ezer km² területén 66 törzs ke-
retei között megközelítőleg 760 ezer fő élt.^{2/} 1921-re ezen területek egyharmad része került spanyol ellenőrzés alá, főként a földközi-tengeri sávra korlátozódva. Polgári közigazgatás a spanyol gyarmati közigazgatás területén gyakorlatilag nem létezett. A három commandancia, azaz központ (Larache, Tetuán, Melilla) vezetője - aki teljes autonómiával rendelkezett - az utasításokat a spanyol hadügyminisztertől és az államminisztertől a tetuáni főmegbízott közvetítésével kapta.

Az első világháború után Spanyol-Marokkóban fokozatosan két egymással laza kapcsolatban álló központ alakult ki a spanyol ellenőrzés megszilárdítására a protektorátus belsejében, ahol kezdetben egymástól függetlenül folytak az esemé-

nyek. A nyugati övezetben Tetuán és Ceuta központokkal, ill. a keleti övezet a Rif vidékkel. 1921. januárjában a Spanyol-Marokkóba irányított 24 ezer fős hadseregben a 20 ezer spanyol nemzetiségűn kívül 4 ezer marokkói katona is szolgált. A spanyol kormány 1921-ben egy-egy tábornokot bízott meg a keleti és nyugati övezet leigázására, - vagy ahogy azt a spanyolok nevezték: a protektorátus "pacifikálására". Berenguer és Silvestre tábornokok eltérő elképzelésekkel rendelkeztek a törzsek behódoltatására.^{3/} Berenguer, aki egyben Spanyol-Marokkó főmegbízottja is volt, a "pacifikálást" inkább politikai, mint katonai kérdésnek tekintette. Ezzel szemben a Keleti övezet parancsnoka Silvestre tábornok gyors katonai dicsőségre vágyott, s ezért a lehető legrövidebb időn belül le akart számolni a rif törzsekkel. A katonai vezetés optimizmusát a gyors sikereket illetően jól tükrözi XIII. Alfonz spanyol király 1921. január 21-i kijelentése: "Hamarosan véget vetünk a vérrel és pénzzel történő áldozathozatalnak."^{4/}

Amíg azonban nyugaton a Berenguer vezette csapatok tervszerűen nyomultak előre a protektorátus belseje felé és számottevő eredményeket értek el, keleten Silvestre csapatai a rifek ellenállásába ütköztek.

Spanyol-Marokkó keleti övezetében, a Rif-hegységben élő berberok, közismert nevükön a rifek, kevésbé zárt közösségekben éltek, mint az Atlasz-hegység berber törzsei. Számuk mintegy 400-500 ezer volt 1921-ben. Legnagyobb törzseik a Beni Urriaguel mellett a Beni Amart, a Geznaya, a Buçoya és a Beni Tuzin. Az ásványkincsekben - ezüst, vörös-

réz, antimon, vasérc - gazdag Rif-hegység már régóta magára vonta a spanyol tőkés körök és tisztek figyelmét, akik számára könnyű prédának tűnt. A spanyol gyarmati közigazgatás ezért megpróbálta megnyerni a Beni Urriaguel főnökét, Abd el Krimet.^{5/} Abd el Krim, aki a német Mannesmann Marokkói Részvénytársasággal állt kapcsolatban, válaszul minden összeköttetést megszakított a spanyolokkal, de a fegyveres konfliktust igyekezett elkerülni. A Rifben ui. ekkor már szervezett ellenállás volt kialakulóban. (Évek óta folyt a készülődés a védekezésre, amelyhez a fegyvereket a német cégekkel kereskedelmi kapcsolatban álló törzsek gyűjtötték össze.) A spanyol hódítók elleni elszigetelt harcok sikertelensége megmutatta, hogy az egymással is rivalizáló törzsek elszigetelt mozgalma nem hozhat sikereket. Az egység megteremtéséhez azonban a társadalmi rendet is garantálni kellett, ehhez pedig a törzseknek erőskezü, helyi bázissal rendelkező vezetőre volt szükségük.

Muhamed bin Abd el Krim el Khattabi (1881-1963) a Rif-hegység leghatalmasabb törzséből a Beni Urriagelből származik. Az iszlám tanulmányok befejezése után elvégezte a melillai spanyol iskolát. Széles látókörű, jó szervező és nemzetközi ügyekben is járatos melillai kádi volt (1915-19), emellett több évig az El Telegrama del Rif arab mellékleténél szerkesztőként dolgozott. 1917-ben spanyolelles nézetei miatt bebörtönözték Rostrogardoban (Észak-Melilla). Kiszabadulása után visszatért törzséhez, s apja halálát követően (1920) annak vezetője lett.

A fokozódó spanyol provokációk hatására nyilatkozatot

tett közzé: "Muszlimok! Mi békét akarunk Spanyolországgal, de Spanyolország nem akar békét velünk! Készülnünk kell a háborúra!"^{6/}

Az első komolyabb összecsapásra 1921. június 1-én került sor, amikor Abd el Krim mindössze 300 harcosával elfoglalta a Dar Abar nevű kis települést és jelentős fegyverkészlethez jutott. A spanyol katonai vezetés azonban nem érzékelte kudarc jelentőségét. Legalábbis Berenguer főmegbízottat idézve a madridi El Sol c. lap 1921. július 20-i száma a következőket jelentette: "... A spanyolok nyugodtak lehetnek afelől, hogy Marokkóban a pacifikálás folyamata sikeresen zajlik egy izolált vereségtől eltekintve. Újabb csapatokra nincs szükség."

Ezért is érte villámcsapásként Madridot az 1921. július 21-26-i anuáli csata híre, amely a spanyol csapatok csúfos vereségével végződött. Silvestre tábornok 25.700 fős serege felett Abd el Krim népfelkelőkből álló 4000 fős serege elsőprő győzelmet aratott. Silvestre tábornok öngyilkos lett.

Mivel magyarázható a modern fegyverekkel felszerelt spanyol hadsereg veresége, amely számban is felülmúlta a rosszul felfegyverzett, katonailag képzetlen népfelkelők csapatát? A spanyol hadviselés problémáit hangsúlyozva Frunze rámutatott, hogy a hadműveleteket a spanyolok hozzá nem értő módon hajtották végre, s nem volt megszervezve az utánpótlás sem. A spanyolok tömeges csoportosulása jó célpontul szolgált a mozgékony és kisszámú csapatoknak.^{7/}

A vereség további okai mélyebben gyökereznek és jól tükrözik a gyarmatosító ország ekkor már különösen súlyos

gazdasági, társadalmi és politikai válságát. A spanyol burzsoáziát az első világháború befejeződésével az európai hatalmak mindinkább kiszorították a világpiacról. Spanyolország gazdasági nehézségei az ipar elmaradottságában és a piac csekély felvevőképességében az 1921-es gazdasági válság hatására még tovább nőttek. Mindez hozzájárult ahhoz, hogy a katonákat rosszul fizették, problémák jelentkeztek az élelem- és az orvosi ellátás terén.

Az elmaradott monarchikus rendszert kiszolgáló tisztikar despotizmusát egyre fokozódó elégedetlenséggel szemlélő forradalmi beállítottságú altisztek egy csoportja saját junták kialakításával tiltakozott. Egy spanyol középosztálybeli értelmiségi, Arturo Barea, aki őrmesterként szolgált Marokkóban, a protektorátust találóan a "csatamező, a kocsmá és a bórdélyház összetételeként" jellemezte.^{8/} Véleménye a spanyolok "gyarmati hatalom" voltáról is lesújtó. "Civilizálni a marokkóiakat? Mi, akik Kasztíliaiból, Andalúziából, Granadából jöttünk, és nem tudunk írni, olvasni? Lehetetlen. És ki fog civilizálni bennünket?"^{9/}

A demokralizálódott hadseregben, amelyből az anuáli csata idején sok tiszt dezertált, vagy kibújt a kötelezettsége alól a katasztrófának előbb, vagy utóbb be kellett következnie.

Hat hónappal később a cortesben az afrikanista Cavalanti tábornok az anuáli vereség okairól szólva lényegretörően jellemezte a helyzetet. "Silvestre nem bukott meg! A rendszer bukott meg és Silvestre volt ennek az áldozata!"^{10/}

Az anuáli vereségről a spanyol sajtó a cenzúra miatt nem írhatott. A kormány határozata a háború folytatására és újabb erősítések küldésére Marokkóba elégedetlenséget váltott ki a lakosság széles tömegeiben. Az elégedetlenség azonban határozott irányítás hiányában nem szerveződhetett tömeges mozgalmá. A szocialista sajtó meghatározása alapján a közömbösség és a letargia egyaránt megfigyelhető volt. Csupán a Spanyol Kommunista Párt tett közzé egy általános sztrájk-felhívást, amelyben a háború befejezését követelte. Néhány megmozdulástól eltekintve a felhívás nem talált visszhangra. Baszkföldön azonban 1921. augusztus 21-én Bilbaoban egy általános sztrájk robbant ki a háborús csapatok Marokkóba küldése ellen. A sztrájkban 15 ezer fém munkás vett részt, s véres összetűzésekre került sor a rendőrséggel. Augusztus 2-án a felkelés áttért Zaragozára, ahol a sztrájkolók száma elérte a 40 ezret.

A tömegeknek a gyarmati kapitalizmus elleni fellépése folytatásaként 1921. szeptemberében Baszkföldön a több ezres tömeg újra megpróbálta megakadályozni a Marokkóba küldött csapatok behajózását.

A kormány októberig titkolta a spanyol visszavonulást, de akkor jelentést vitt a cortes elé. Ezt követően a vereségért felelős tisztek számonkérését követelte az egész monarchiaellenes ellenzék a polgári radikálisoktól a szocialistákig. Ám a spanyol hivatalos jelentésben szereplő veszteségek ellenére a katonai junták továbbra is keményebb észak-afrika politikát követeltek.^{11/}

Az anuáli győzelem után a sorozatos rif győzelmek ellené-

re a törzsek közötti harci szövetség felbomlott. Az újonnan felszabadított területeken a társadalmi viszonyok rendezetlensége gyors politikai fragmentációhoz vezetett, aminek következtében a spanyoloknak lehetőségük nyílt bizonyos pozíciók visszaszerzésére. Ennek láttán Abd el Krim a zsákmányolt fegyverek és a foglyokért kapott hadisarc segítségével egy reguláris hadsereget épített ki, amelynek felszereltsége és a szövetséges törzsek személyes uralma alá kerülése 1921. szeptemberében lehetővé tette a rif állam proklamációját. Szeptember 19-én a kabírok, azaz a törzsi előljárók ülése rif nemzetgyűléssé alakult és kikiáltotta a független Rif Köztársaságot. Ennek vezetője az emír rangot viselő Abd el Krim lett. Központja: Adzsdír (kb. 2 ezer lakossal).^{12/}

Az alkotmány értelmében a rif államban a törvényhozó és a végrehajtó hatalmat a nemzetgyűlés gyakorolta Abd el Krim elnöklétével. A rif kormány összetételére jellemző, hogy tisztségviselői rokoni kapcsolatban álltak Abd el Krimmel. Így sógora, Muhamed Azerban volt a külügyminiszter, nagybátyja Shaikh l- Iazid a belügyminiszter, másik nagybátyja Mulej Abderlam a pénzügyminiszter, unokatestvére Ahmed Budra a hadügyminiszter. Abd el Krim öccse, Mhamed Abd el Krim, mint a rif hadsereg vezetőségének parancsnoka szintén kulcsszerepet játszott.

A Rif Köztársaság társadalmi és politikai berendezkedése egy harci törzsszövetségnek tekinthető, és egyfajta sajátos katonai demokráciához állt a legközelebb. A rif vidéken ezidőben a nemzetiségi viszonyok mellett előrehaladt az osztálytagozódás folyamata. Az áru- és pénzviszonyok fej-

lődése eredményeképpen már a földművelés és az állattenyésztés sem volt teljesen naturális szintű. A Dél-Spanyolországgal és a szomszédos francia gyarmatokkal (Algériával, Francia-Marokkóval) való kereskedelem elkerülhetetlenül vagyoni differenciálódást idézett elő a törzsekben belül. Pierre Semard utal arra, hogy a rif parasztok közül évente 20 ezer hagyta el a hazai hegyeket idénymunkára, főként az aratásra.^{13/}

A törzsek osztályok szerinti rétegződése, a törzsi-nemzeti rif előkelők feudális vezetőkké válásának a folyamata a huszas évekre felgyorsult, de az egyes területeken differenciáltan jelentkezett. A rif nemzeti felszabadító mozgalom egész története azt jelzi, hogy ez a folyamat tovább tartott, és a törzsi-nemzeti viszonyok maradványai nagyrészt fennmaradtak..

Az államhatalom központi szerveinek a megalakítása az évszázados hagyományok figyelembevételével történt meg. A közigazgatási egység a törzs lett, amely élén a kaid állt. Kiképzésükre 18 törzs alkotta a köztársaságot. A kaidok sokrétű munkát láttak el: bírói, adószedői és parancsnoki kötelezettségeket teljesítettek. Ez a szervezeti forma annyiban volt új és haladó, amennyiben a kaidok a belügyminiszternek és a dzemma-nak, azaz a törzsi vezetők mellett működő önkormányzatot gyakorló tanácsnak voltak alárendelve. (P. a kaidok bírói ítélete ellen fellebbezni lehetett a köztársaság igazságügyi szerveihez.)

A köztársaság működését meghatározta, hogy fennállása első percétől harcban állt Spanyolországgal. Tekintettel

a hadiállapotra, a nemzetgyűlés általános mozgósítást rendelt el, s a köztársaság vezetőjét a hadsereg főparancsnokává nevezte ki. A külpolitika határozta meg a legfontosabb belpolitikai teendőket. A köztársaság védelmében és a függetlenségért folyó harcban "véget kell vetni a Rifben uralkodó anarchiának és létrehozni a rif egységet"^{14/} - hangsúlyozta Abd el Krim. S, hogy e végcél megvalósításában milyen jelentős sikereket értek el, arról egy amerikai újságíró 1925-ben így tudósított. "Az országban törvény és rend uralkodott. A családok és a falvak között megszűnt a vérbosszú, a helyi viszálykodás. Gondoskodtak az emberek személyi és vagyoni biztonságáról."^{15/}

A kormány gazdasági intézkedései is a háborút szolgálták. A hadi felszerelés megszerzéséhez szükséges anyagi fedezet megteremtéséhez kétréle adót vezettek be. A fejadót, amelyet a háborús rokkantakon kívül mindenki köteles volt beszolgáltatni, illetve a jövedelem után természetben vagy pénzben fizetendő 5%-os személyi jövedelemadót.

Az Abd el Krim által vezetett haderők 6-7 ezer fős reguláris hadseregből ill. irreguláris törzsi csapatokból álltak. Ez utóbbiba tartozott minden férfi lakos 16-tól 50 éves korig. A reguláris hadsereg - amely felépítése európai példa alapján történt meg - főleg a korábban spanyol vagy francia szolgálatban álló marokkói katonákból állt. Az irreguláris sereget illetően, a harcokban mindig azon terület törzsi népfelkelői vettek részt, ahol a hadműveletek folytak. Így a hadsereg létszáma a háború menetétől függően állandóan változott, s az első évben nem lépte túl

a 40 ezer főt.

A rif hadsereg sorozatos győzelmeinek a titka az igénytelen, bátor, a terep ismeretének előnyével is rendelkező rif harcosok ellenállóképessége, kitartása és a csapattestek mozgékonyasága.

A fegyvereket Abd el Krim különböző forrásokból szerezte be. A győztes csaták után jelentős zsákmányhoz jutott, és a hadifoglyokért járó hadisarcot is fegyverekre költötték. Emellett a nagy városokban, mint Melilla, Tetuán, Tanger általános volt a fegyvercsempészet, illetve a vásárlás.

Abd el Krim ügyesen kihasználta az imperialista hatalmak ellentéteit is, amelyek a rif háborút a saját hagyományos érdekeiknek megfelelően próbálták eszközül felhasználni egy másik rivális nagyhatalom ellen, a rifek megfelelő fegyveres támogatása ellenében. (Így pl. nyílt titok volt, hogy a franciák fegyverekkel támogatják a felkelőket.)

A háború és a spanyol munkásmozgalom

1922 folyamán a hadműveletek Spanyol-Marokkó nyugati övezetére is kiterjedtek, s a spanyolok visszavonulásának az lett a következménye, hogy Abd el Krim vezetésével egy muzulmán központ alakult ki. Ugyanakkor Spanyolország kezén csupán a Földközi-tenger partján levő megerősített városok maradtak. A cortes egyik tagja összegezve a spanyolok helyzetét, 1922-ben kijelentette: "Ha így folytatjuk, hamarosan elveszítjük Marokkót, nem lesz többé hadseregünk, nem lesz többé Spanyolország."^{16/}

A sorozatos vereségek nyomán bekövetkezett belső nyomás hatására a kormány 1922. március 7-én feloszlatta a katonai juntákat. Az elhúzódó rif háború emellett belpolitikai válságot idézett elő. Az anuáli vereségbe belebukott Allendesalazar kormányát követő Maura-kormány sem bizonyult elég erősnek a tisztek és a hadsereg megfélemezésére, sőt azok beavatkozása a politikai életbe egyre fokozódott.

Az országot továbbra is feszült állapotban tartó marokkói probléma mellett, 1922. március 7-ét, az alkotmányos jogok visszaállítását követően a szocialisták aktivitásának fokozódása figyelhető meg. A Spanyolországban kibontakozó széles tömegmozgalomban állásfoglalásukat a pacifizmus és az antiimperializmus diktálta. Álláspontjuk megegyezett a "szocialista gyarmatosítás" reformista koncepciójával. Sajnálták, hogy Spanyolország nem tud civilizációs missziót betölteni Marokkóban. Habár 1921 folyamán több alkalommal is szerveztek tüntetést a háború ellen - pl. 1921. május 1-én Madridban került sor tömeges megmozdulásra -, a tüntetés nem a gyarmatosítás ellen irányult; hanem csupán a vezető tőkés és katonai körök háborús politikáját, annak igazságtalan és erkölcstelen jellegét ítélte el. Az Abd el Krim vezette törzsek igazságos harca mellett nem történt állásfoglalás.

1922-től két irányzat körvonalazódik a Spanyol Szocialista Munkáspárton belül a rif háború megítélésében. Az opportunisták irányzat mellett a szocialista baloldal álláspontja a rif háború kérdésében megközelíti a kommunista véleményt. Pablo Iglesias csoportja nemcsak a háború, hanem a katonai hódítás ellen is fellépett és Marokkó azonnali kiürí-

tését kezdte szorgalmazni. Ezzel szemben Prieto csoportja a hadsereget azért támadta, mert az önkényesen és nem a protektorátusi irányítás szellemében cselekedett. Prieto 1922. november 21-i parlamenti beszéde is a hadsereg ellen irányult, "amely képtelen betölteni misszióját, a hadviselést".^{17/} Ezen csoport tevékenysége a továbbiakban csupán a parlamenti harcra korlátozódott, majd fokozatosan jobbratolódott és a katonai diktatúra kiszolgálójává vált.

Lényegében a Szocialista Munkásinternacionálénak a rif háború idején folyó kongresszusain is napirenden volt a gyarmati probléma, de a marokkói háború ügyében semmilyen konkrét állásfoglalás nem történt. A Szocialista Munkásinternacionálé politikája az internacionalizmus szavakban történő elismerését, a nemzetek egyenjogúsága pusztán formális deklarálását jelentette: "szembe kell szállni a gyarmati népek kizsákmányolásával, s követelni kell a gyarmatok önkormányzatát".^{18/}

Az 1923-as hamburgi kongresszus "Imperialista béke és a munkásosztály feladatai" c. határozatában a háború esetére szóló korábbi "általános felkelés" taktikája már elntűnik, s megelégedtek helyette a "kérdés tanulmányozása" üres frázisával.^{19/}

A szocialisták Európa-centrikusságával szemben a Kommunista Internacionálé (KI) a kapcsolatfelvétel fontosságát hangsúlyozta a gyarmatok azon forradalmi erőivel, amelyek a politikailag és gazdaságilag elnyomott országokban az imperializmus megdöntésére törekedtek. A tárgyalt időszakban a KI folyamatosan távolodott el a gyarmatosítás reformis-

ta koncepciójától. Alapító kongresszusán a gyarmatok felszabadítását csak a gyarmatosító országok munkásosztálya felszabadításával együtt tartották megvalósíthatónak. A helyes álláspont csak a KI 2. kongresszusán (1920) alakult ki, ahol első alkalommal vettek részt a gyarmati országok képviselői is. "A Kommunista Internacionálé feladata kijavítani a II. Internacionálé vezetői által elkövetett hibákat"^{20/} - hangsúlyozta Pach-dinh Sun (Korea). Ennek szellemében a nemzeti és a gyarmati kérdésben a Lenin által hangsúlyozott alapeszme, az "elnyomó és elnyomott népek" kategóriája közti differenciálás, valóban végleges szakítást jelentett a II. Internacionálé politikájával. A Tézisek megállapítja, hogy "a külföldi uralom gátolja a társadalmi erők szabad fejlődését, ezért első lépésként a külföld hatalmát kell megdönteni".^{21/} A Kelet azonban nem volt egységes. Egységről annyiban lehet beszélni, amennyiben a kapitalizmus gyarmati és félgymati perifériáját alkotta. A KI-ban a gyarmatok helyzetének tárgyalásakor az elsődleges szempont a kínaihoz hasonló kapitalista rendszerű, félgymati, elnyomott országok forradalmi mozgalmi közötti viszony meghatározása volt, s az ehhez hasonló gazdasági és társadalmi berendezkedésű országok példája alapján fogalmazódott meg a KI stratégiai irányvonala. De a lenini megközelítés nem zárja ki a gyarmatok között meglévő lényegi gazdasági, társadalmi különbségek elismerését sem. "Minden nemzeti és gyarmati kérdés megoldásában a konkrét gazdasági tényezők figyelembevételével és a valóság jelenségeiből kiindulva keressük a megoldást" - mutatott rá Lenin.^{22/} A "Határozat a

nemzeti és a gyarmati kérdésben" megállapítja, hogy "az elmaradott feudális és patriarchális viszonyokkal rendelkező gyarmatok esetében a KI az adott ország kommunista pártjára bízza a gyarmatok nemzeti felszabadító mozgalma támogatása konkrét formájának meghatározását, s a legaktívabb segítség azon ország munkásaira hárul, amely országtól függ az adott gyarmat".^{23/}

Spanyolországban a munkásosztály viszonyát a marokkói eseményekhez befolyásolta az, hogy 1921. november 7-én megalakult - az egyesítés után - Spanyolország Kommunista Pártja (SKP). A kommunista párt kezdettől forradalmi álláspont megszilárdítására törekedett a marokkói ügyben. Fellepett a háború folytatása ellen és Marokkó függetlensége mellett. Ennek megvalósítása érdekében - a KI egységfront taktikájának megfelelően - a munkásosztály egységfrontja megteremtésére törekedett, de ezt a folyamatot gátolta a munkásosztály megosztottsága.

1922 folyamán az SKP több alkalommal is nyílt levelet intézett a Spanyol Szocialista Munkáspárthoz és az Általános Munkásszövetséghez az egységfront kialakítására a marokkói háború ellen. Javasolta egy a szocialista párt, a két szakszervezeti központ és az anarchista csoportok képviselőiből álló akcióbizottság megalakítását a háborúellenes harc szervezésére és vezetésére. Hangsúlyozta, hogy "Spanyolország proletariátusának nem szabad részvétlen maradnia, hanem hangot kell adnia a kizsákmányoló bűnös tevékenysége elleni tiltakozásának. El kell érni, hogy az elnyomott népek mindig számíthassanak a függetlenségükért folytatott harcukban az

elnyomó nép munkásosztályának segítségére és szolidaritására.^{24/}

A Szocialista Párt vezetősége azonban elutasította a kommunisták minden a háború elleni egységszront megalakítására irányuló kezdeményezését.

Az SKP arra számított, hogy a rif függetlenségi mozgalom majd forradalmi helyzetet teremtsen Spanyolországban. Valójában a párt eltúlozta a forradalmi harc szervezettségét, mivel nem rendelkezett annak megvalósítására elegendő befolyással a tömegek között, hisz a sorozatos letartóztatások következtében a kommunisták egyötöde sínylődött börtönben. Primo de Rivera a marokkói katonai vereségek után belpolitikai téren próbált sikereket elérni, s tömegesen vetette börtönbe azokat a kommunistákat, akik úgy nyilatkoztak, hogy szolidárisak a Rif felkelőivel.^{25/}

Közben Abd el Krim már 1922-ben Franciaország és Nagy-Britannia kormányához és a Népszövetséghez fordult, hogy segítsék elő a békétárgyalások megkezdését a spanyolokkal. Habár 1923. tavaszán a tárgyalások megkezdődtek, eredményt nem hoztak, s a harcok teljes intenzitással folytatódtak.

Mindezek hatására a Spanyolországban uralkodó forradalmi szellem behatolt a hadseregbe is. 1923 májusában két hónapig tartó sztrájk bontakozott ki Katalóniában, ahol a hagyományosan szeparatista katalánok mindvégig szimpátiával kísérték a rif harcokat. 1923 augusztusában Malagában fellázadtak a katonák. A csapatok elutasították a hajóra szállást, s José Sánchez Barraso tizedes vezetésével megtámadták az elszállításukra kirendelt hivatalnokokat,

akik közül egyet megöltek, hármat pedig súlyosan megsebesítettek. A véres összetűzés után Barrosot halálra ítélték.^{26/} A fokozódó nacionalista megmozdulások, a tömegmozgalmak újabb lendülete és a spanyol területi és anyagi veszteségek Marokkóban még inkább megerősítették a reakciós erők szándékát abban, hogy kemény diktatórikus rendszert vezessenek be.

Így nem véletlen, hogy éppen Katalónia lett a Primo de Riverát hatalomra juttató katonai puccs színhelye. Salvador de Madariaga spanyol történész megjegyzi, hogy a diktatúráért történelmileg kialakult négy erő szállt síkra: "a hadsereg, a szélsőjobb, a liberális párt egy része, s a király".^{27/} A Picasso tábornok vezette parlamenti bizottság cortes elé terjesztett jelentésében több felelős beosztású tiszt mellett XIII. Alfonzt jelölte meg az anuáli katasztrófa egyik felelősének.

Az 1923. szeptember 13-i puccsal hatalomra kerülő Primo de Rivera korábbi nyilatkozatai alapján nem mutatkozott szélsőségesen elkötelezettnek a marokkói háború mellett. 1917-ben a Marokkóban katonai szolgálatot teljesítő tábornokot éppen háborúellenes nyilvános előadása miatt mozdították el Cadiz katona kormányzói tisztségéből: "A spanyol intervenció egy szerencsétlen balfogás Marokkóban. Hazafiásan akkor cselekszünk, ha feladjuk Marokkót. A további kitartás ebben a sajnálatos kalandban, amely ezrével szedte a hiábavaló áldozatokat, azt jelenti, hogy felidézzük Spanyolország pusztulását. Tépjük el minden köteléket, melyek bennünket Afrikában fogva tartanak, mielőtt azok olyan szorossá válnak, hogy megfojtanak bennünket."^{28/}

Miután a katonai direktórium vezetője lett, Primo de Rivera habár óvatosabban, de továbbra is Marokkó részleges kiürítését hangoztatta. Amikor azonban 1924 júliusában a tengerparti Tetuán és Ceuta környékén elhúzódó harcok a két fontos támaszpont elvesztésével fenyegettek, Primo de Rivera a helyszínre utazott. A revansot követelő katonai direktórium kénytelen volt belátni annak nehézségeit. Ez fejeződik ki az 1924. szeptemberi felhívásából is. "A bennszülött lakosság általános felkelése csapataink minden állását fenyegeti. Ez igazi háború, és erre ugyanilyen háborúval kell felelni."^{29/}

A mind nagyobb emberi és anyagi áldozatot követelő, egyre költségesebb háború miatt Spanyolország kimerült, s egyre nehezebben tudta vállalni a gyarmattartó hatalom pozíciójával járó terheket. Ez derül ki 1924-25-ös költségvetési adataiból is: 2.941.724.894 pezetából 1.084.572.181 pezetát fordítottak katonai célokra, ami az állami összkiadások 37%-át jelentette (ez bevételének 39%-a). Marokkóra 279.433.000 pezetát költöttek. (Ugyanekkor a Rif Terület Gyarmatosító Társaságának osztaléka 1924-re 75 pezetára nőtt az 1923-as 55 pezetáról.)^{30/}

1924-re a néptömegek belefáradtak a háborúba, s a balsikerek sorozatának következtében a háború már az uralkodó osztályon belül sem volt népszerű. Egyre világosabbá vált, hogy folytatása csupán néhány tőkés, a hadseregszállítók és a tisztikar érdeke, akik a Társaság révén a Rif ásványkinccseiből próbáltak busás profithoz jutni.

A rif háború nemzetközi visszhangja

Már 1924-ben is úgy tűnt, hogy a spanyol protektorátus sorsa nem kizárólag a harcoló feleken fog eldőlni, a Rifben kialakult helyzet más országok politikai és gazdasági érdekeit is komolyan érinti. A korábban Marokkóban privilégiumokkal rendelkező nagyhatalmak elvesztett jogaik visszaszerzésére láttak lehetőséget a kialakult helyzetben. A Kommunista Ifjúsági Internacionálé VB felhívásában és a KI VB dokumentumaiban egyaránt világos utalás történik arra, hogy a marokkói háború egy nemzetközi konfliktus csíráit hordozza magában, előrevetíti egy új világháború képét.^{31/}

Anglia a marokkói konfliktus olyan megoldását tervezte, amely eredményeként a Rif állam széleskörű önkormányzatot kapna, miközben Spanyolország szuverenitása formailag továbbra is megmaradna. Ez az álláspont az angol befolyás megszilárdítására törekvő angol üzletemberek érdekeit tükrözte. Egy részük támogatta a Londonban 1925. július 4-én megalakult Rif Bizottságot, amely célja a rifek gyógyszerekkel, kötszerekkel, élelmiszerrel történő támogatása, s kedvező közvélemény kialakítása a rif események mellett.

Olaszország szintén a protektorátus felállításával elvesztett jogait szeretne volna visszaállítani. A független Rif Köztársaság elismerése már sokkal kedvezőtlenebb lett volna a szomszédos területek felett befolyással rendelkező Franciaország számára. Franciaország - amelynek fontos nyersanyagforrást jelentettek az észak-afrikai gyarmatok, ahova kapitalistái jelentős tőkét fektettek be - nem engedhette

meg az események számára kedvezőtlen alakulását.

A rif győzelmek nagy visszhangot váltottak ki az egész muzulmán világban, s Abd el Krim maga is számolt az iszlám rokonszenvével. 1925-ben az indiai Balgaumban megtartott iszlám kongresszuson több, mint 2000 mohamedán delegátus szavazott a rifkabilokkal való szolidaritás kinyilvánítása mellett. Abd el Krim számos üzenetet kapott londoni és indiai titkos társaságoktól is.

Különösen az észak-afrikai gyarmatok lakossága, Francia-Marokkó, Algéria, Tunézia, Egyiptom népe kísérté határtalan érdeklődéssel a marokkói hadműveletek alakulását. A rif állam fennmaradása vonzó példát jelentett számukra. A francia kormányt ellenben aggasztotta. Abd el Krim győzelmei ugyanis megrendítették a francia uralmat Algériában és Tunéziában, ahol egyre több szolidáris megnyilvánulás történt. Erre utal a tunéziai főrezidensnek a francia külügyminisztériumnak 1925. július 9-én tett jelentése is: "Az általános szimpátia minden rétegben megnyilvánul Abd el Krim iránt, akit hősnek tartanak. Nem kell ámítani magunkat, a rif háború súlyos következményekkel fog járni a francia befolyású Tunéziában. Hadseregünk győzelme komoly hatással lesz és megerősíti presztizsünket."^{32/}

Ugyanakkor Franciaországban attól tartottak, hogy a Rifben zajló események lendülete Francia-Marokkóban is egy általános felkelést vált ki. Az itt lakó törzsek megalakulása után szoros kapcsolatba kerültek a Rif Köztársasággal, amelynek az Uergha folyó völgye lett az éléstára. Ez a határövezet 20-30 km-es földszáv, amelyet sem a spanyolok, sem a franciák nem foglaltak el, s korábban pontos határvonal meg-

vonására sem törekedtek.

Habár a rif kormány békés, jószándékú kapcsolatok kiépítésére törekedett a marokkói francia hatóságokkal, a franciák 1924 őszén egy erődvonalat építettek ki az Uergha folyó völgyétől 20 km-re északra, amely a rif államot elzárta fontos élelmiszerforrásától. Az elszaporodó összecsapások következtében a franciák kezdetben megpróbálták a rifekre hárítani a háborús felelősséget, majd megkezdték a hadműveleteket. 1925 áprilisában a rif hadsereg védekező hadmozdulatai két fő irányban bontakoztak ki: a francia protektorátus fővárosa, Fez ellen, és a Fez-Algír vasútvonal mentén fekvő fontos stratégiai pont, Taza ellen. A francia-rif háború első szakaszában (1925. április-június) a francia védelmi vonal összeomlott, s a spanyolok után most már a franciák is belátták, hogy nem "egyes rablóbandák" megbüntetésével kell számolniuk: "Igazi háborúról van szó, egy elszánt és tehetséges vezér ellen, akinek tekintélye és ereje az elmúlt hat hónap alatt roppant méretűvé növekedett."^{33/}

A Rif Köztársaság elleni harcban elszenvedett kudarcok után Franciaország a spanyol imperializmussal való ellentétét félretéve kész volt az együttműködés kialakítására. 1925. június 9-én a két fél között Madridban katonai-politikai megállapodás született az összehangolt műveletek folytatására, a Rif Köztársaság közös tengeri és szárazföldi blokádjának alá vételére. 1925 augusztusában Marokkóban már közel 200 ezer francia és több, mint 100 ezer spanyol katona harcolt Abd el Krim 70 ezer katonájával szemben. Ilyen erőviszonyok mellett Abd el Krim esélyei minimálisra csökkentek: a rifek-

nek két arcvonalon kellett hadat viselniük, másrészt azok az előnyök, amelyek az ellenség politikai helyzetének addigi bizonytalanságából eredtek, most megszűntek.

A rif háború és a francia munkásmozgalom

Bár a spanyol dolgozók háborúellenes megmozdulásai is jelentősek, a Francia Kommunista Párt vezette munkásságnak még nagyobb eredményeket sikerült elérnie. A jaures-i antimilitarista hagyományok, az FKP parlamenti képviselője erősebb bázist teremtettek a marokkói háború nyomán kibontakozó antimilitarista harchoz. 1925 februárjában a párt táviratot küldött Abd el Krimnek: "A kommunista párt Végrehajtó Bizottsága és a Kommunista Ifjúság Nemzeti Bizottsága üdvözli a marokkói népnek a spanyol imperializmus felett aratott csodálatos győzelmét és köszönti bölcs vezérét".^{34/} A továbbiakban kifejezték reményüket, hogy a spanyol imperializmus feletti végleges győzelem után együtt fogják folytatni a harcot a francia és az európai proletariátussal a marokkói föld teljes felszabadításáért.

Ezek után 1925 áprilisában Thorez vezetésével megalakult a Párizs területi akcióbizottság - az FKP, a CGTU, a Kommunista Ifjúsági Szövetség, s a Volt Frontharcosok Köztársasági Szövetsége részvételével - a munkások életfeltételei javítására, valamint a Marokkóban és Szíriában folyó igazságtalan gyarmati háború ellen. Az akcióbizottság tevékenysége széles területet fogott át. Külön propagandát fejtett ki a nők, a katonák és a gyarmati népek irányában. A nők - többségük-

ben világháborús özvegyek és olyan anyák, akik fiait Marokkóban harcoltak - első ízben tartottak nagygyűlést, ahol a háború befejezését követelték. A hadseregben, a Kommunista Ifjúsági Szövetség aktivistáit is bevonva, a háborút elítélő arab és francia nyelvű röpiratokat terjesztettek a katonák között. Egymást érték a tiltakozó nagygyűlések és tüntetések. Május 16-án 15 ezer dolgozó tiltakozott a Luna-parkban, majd 24-én 60 ezres tömeg tüntetett Párizsban. A világháború ki-robbanásának évfordulóján, augusztus 2-án szintén nagy megmozdulásra került sor, "Ne kövessük el az 1914-es hibákat" jelszó hangoztatásával.

Az akcióbizottság próbálkozásai a munkásegységfront megvalósítására sikertelenek maradtak az SFIO elutasítása miatt. A szocialisták a parlamentben 1925 folyamán valahányszor a kommunisták interpellációt nyújtottak be, mindig annak elutasítása mellett szavaztak.

Spanyolországhoz hasonlóan Franciaországban is megosztott volt a szocialista párt vezetősége. A gyarmatosítás szocialista hívei és a reformista szakszervezetek vezetőinek egy része a háborút üzenő imperialista kormányok politikáját támogatta. A másik csoport háborúellenes pacifista szólamok hangoztatásával próbálta megnyerni a dolgozók tömegeit, ezzel semlegesítve az antimilitarista törekvéseket. A szocialisták álláspontja alakításában azonban szerepet játszott az is, hogy munkáspárt lévén tartaniuk kellett a belső és a nemzetközi problémáktól, ezért időnként kompromisszumra voltak kénytelenek hajlani. A háború okozta gazdasági nehézségek tükröződtek a szocialisták politikájában. Akik korábban a

"baloldali blokk" szilárd támaszát adták, 1925-re kénytelenek voltak bíráltni tevékenységét azért, hogy befolyásukat továbbra is megtartsák körükben. A szocialista munkások öntudatos része ekkorra már mind Spanyolországban, mind Franciaországban a kommunisták oldalára állt, s az egységfrontot támogatta. Maga Thorez is felhívta a figyelmet a szocialista dolgozók megnyerésének fontosságára. Rámutatott arra, hogy a szocialista munkások érdekei állnak a legközelebb a kommunista munkásokéhoz, ezért "A szocialista munkásokat kell megnyerni, és nem reformista vezetőikkel keresni a megegyezést".^{35/}

Így történt, hogy 1925 májusában Gironde, Haute - Garonne és Rhone megyékben a reformista szakszervezeteknek a marokkói háború és a kormány ellen irányuló élénk tiltakozására került sor.

Az akcióbizottság kezdeményezésére szocialista párti munkásokat és CGT-tagokat sikerült megnyerni. 1925. július 5-én elfogadták egy 24 órás sztrájk tervét. Ezt követően a kommunisták nagyszámú tiltakozó gyűlésére került sor az ország több pontján: Lille-ben, Lyonban, Strassbourgban, Marseilles-ben. Sokhelyütt a szocialista munkások is csatlakoztak ezen megmozdulásokhoz. A gyűléseken támogatták a CGTU 24 órás sztrájkra vonatkozó tervét.

Ezt követte 1925. július 28-án Párizsban a francia, a spanyol és az angol szocialisták gyűlése ahol közös nyilatkozatot fogadtak el a "béke helyreállítása" érdekében. Követelték, hogy

1/ Spanyolország ismerje el a Rif Köztársaság függetlenségét.

2/ Jelöljék ki a pontos határvonalat. Ha nem sikerül, a

Népszövetség elé vigyék az ügyet.

Végül október 12-én közel egymillió munkás sztrájkolt az országban. A háborús veszély fokozódására más országok kommunista ifjúsági szervezetei is tiltakozással válaszoltak. Az Európai Ifjúsági Szervezetek berlini konferenciája 1925. július 22-én külön felhívásban fordult Franciaország fiataljaihoz. Üdvözölte azon ifjú munkásokat, parasztokat, katonákat, akik a kommunista ifjúsággal karöltve harcolnak a háborúért felelős imperializmus ellen, majd utal az elkövetkező feladatok nehézségeire is. "Még hatalmas munkát kell elvégeznünk. A Marokkóban folyó imperialista háború elleni harc egyre fokozódó energiát fog kívánni..."^{36/} A munkásfiatalok feladatát az antimilitarista harcra való mozgósításban jelezte meg.

A KI mellett a Kommunista Ifjúsági Internacionálé VB is elítélte a szocialista pártoknak a háborús veszély jelentkezésekor tanúsított közömbösségét és tétlenségét. Élesen bírálta a szocialista munkásifjúságot is amiatt, hogy képtelen a határozott cselekvésre, s a kommunista ifjúsággal való összefogásra. "A szocialista fiatalok - miután kifejezésre juttatták pacifista magatartásukat, a II. Internacionálé uszályában meneteltek kéz a kézben azokkal, akik a francia kamarában éppen akkor fogadták el a marokkói háború céljait szolgáló hiteleket."^{37/}

Ennek ellenére a Szocialista Munkásinternacionálé vezetősége 1925. szeptemberéig nem nyilatkozott a marokkói kérdésről. 1925-ben marseilles-i kongresszusán a képviselők

meg sem említették a Marokkóban folyó háborút, holott egész idő alatt csapatok indultak Marseilles-ből a marokkói front-ra. A kongresszus végén - vita és hozzászólás nélkül - egyhangúlag elfogadtak egy határozatot, amelyben követelték, hogy Spanyolország és Franciaország hozza nyilvánosságra a békefeltételeket, javasolták a Rif Köztársaság elismerését, a határok pontos megállapítását és a Népszövetség bevonását a rendezési folyamatba.

A szocialisták kritikájuk ellenére is, gyakorlatilag azzal, hogy a rif probléma rendezését a kormányokra bízták támogatták a kormányok politikáját.

A kongresszus a tömegekkel való bármiféle kapcsolat nélkül folyt le, holott ezzel egyidőben ülésezett egy munkás-paraszt kongresszus is, amelyet az FKP hívott össze a marokkói háború elleni tiltakozásra, s ahol mintegy ezer munkás, párttonkízüli, szocialista, reformista, kommunista fogadott el forradalmi antiimperialista határozatot. A hatalom tilalma ellenére kivonultak az utcára, s a marokkói háború elleni tiltakozásul forradalmi jelszavakat hangoztattak. A tüntetést a fegyveres erők szétverték, a megmozdulásnak sok sebesültje lett. "2 kongresszus - 2 világ" - írta az eseményről Valeckij.^{38/} Az idézet jól tükrözi, hogy a munkásmozgalom két irányzata éppen a marokkói események kapcsán hozott állásfoglalásokban határolódott el véglegesen egymástól.

"Miért hallgat Amszterdam?" c. cikkében a reformista szakszervezeti Internacionálé passzivitása okát kereste a szociáldemokrata Berner Tagwacht. Leon Jouhaux az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé elnöke "Marokkói ügyek" c. cikkében

kénytelen volt állást foglalni az eseményekkel kapcsolatban.

"A kormánynak egy ténnyel kellett szembenéznie, s a veszélyhelyzetben semmi kétség sem férhet fellépése jogosságához. Bízzunk a kormányban!"^{39/} Jouhaux opportunistá álláspontja megegyezett a francia és a spanyol "baloldali blokk" álláspontjával, amelyek a rif háborút az anyaország részéről "védekező háborúnak" nyilvánították. A szocialisták és a szindikalista reformisták - akárcsak 1914-ben - néhány pacifista megnyilvánulás után 1925-ben is "a háború beszélyben van" jelszavával szövetségre léptek a burzsoáziával. "Hazugsághoz folyamodtak, csak hogy becsapják a munkásságot és a marokkói háborúval való megbékélésre kényszerítsék".^{40/}

Az 1925-re nemzetközivé szélesedő tiltakozás ellenére a harc folytatódott a rif fronton. A rif hadsereget azonban 1925 őszén még nem sikerült felszámolni, mert a rifek a túlerő miatt kerültek a nyílt ütközetet, s inkább a partizánharcokra szorítkoztak. A rif kormány 1925 decemberében ismét kifejezésre juttatta békeszándékát. A rif békefeltételek nyilvánvalóan nem képezhették a békekötés alapját:

- A Népszövetségnek el kell ismerni és szavatolni kell a rif államot
- a rifkabilok elismerik a marokkói szultánt fő hűbéruruknak
- korlátozott számú hadsereget tarthatnak.
- Spanyolország és Franciaország kisebb kölcsönt nyújt a rif államnak az ország gazdasági fejlesztésére.
- Spanyolország megtartja Ceutát és Melillát az erődökkel és a vasércbányákkal együtt.

1926 áprilisában a francia és a spanyol kormány - hogy időt nyerjen egy újabb együttes támadás előkészítéséhez - hozzájárult a békétárgyalások megkezdéséhez. Mivel a francia-spanyol delegáció teljesíthetetlen feltételeket támasztott (a rif törzsek lefegyverzése) a tárgyalások május 6-án megszakadtak, és május 7-én újra támadást indítottak a francia-spanyol csapatok. 1926. május 22-én Abd el Krim - látva az ellenség túlerejét - beszüntette a fegyveres harcot.

x

A rif felkelés célja kezdetben a gyarmati rendszer kialakulásának megakadályozása volt, s az Abd el Krim vezette alakulatok csak a protektorátus belsejébe nyomuló spanyol hadsereg feltartóztatására törekedtek. Az érintett európai nagyhatalmak csak idővel látták be, hogy egy szervezett hadsereg szervezett ellenállásával kell szembenéznük, s ez feltételezte a rif siekrekét az ellenséggel folyó harcban. Ebben a legnagyobb érdem Abd el Krimé, mert a rif törzsek benne találták meg azt a garanciát, amely egy sikeres felkeléshez szükséges. Képes volt megteremteni az addig egymással is szemben álló törzsek között azt az egységet s erkölcsi összetartozást, amely lehetővé tette számukra, hogy megvédjék szabadságukat az idegen elnyomókkal szemben.

A marokkói háború nem csupán egy helyi jelentőségű esemény, hanem már a nemzeti felszabadító küzdelem kezdeti formája, az 1918 utáni forradalmi fellendülés, a gyarmati országok társadalmi és politikai tekintetben egyaránt sokszínű

antikolonialista mozgalmának a része, amely során kísérlet történt arra is, hogy állami keretet adjanak az ellenállásnak.

A rif háború jellegének meghatározásával azonban a dzsihad, a szent háború eszméjét sem lehet figyelmen kívül hagyni. Abd el Krim 1921. júniusi felhívásában is utal erre. "Muszlimok! Ne várjatok semmit Spanyolországtól! A Korán azt mondja: aki szent háborúban hal meg, dicsőséget szerez!"^{41/} Ez azonban semmiképpen sem jelenti azt, hogy vallási háborúról lenne szó. Mindössze arra utal, hogy a vallási tartalom is szerepet játszott a törzsek összefogásában, de csak annyiban, amennyiben az európai keresztény hódítókat próbálták megakadályozni egy iszlám terület elfoglalásában.

J E G Y Z E T E K

1. M. V. Frunze: Sztátyi is recsi. Moszkva, 1939. 205.
2. David S. Wolman: Rebels in the Rif. London, Oxford University Press, 1969. 18-19.
3. Berenguer tábornok ill. Silvestre tábornok a spanyol tábornoki karból 1920 elején megszervezett marokkói Idegenlégió, közismert nevén a Terció tagjai közül kerültek ki.
4. Landreit de Lacharière: La rêve d'Abd el Krim. Paris, 1925. 117.
5. Muhamed bin Abd el Krim a Rif Köztársaság megalapítója és vezetője apja a Beni Urriaguel törzs kaiddja volt egészen 1920-ig, amikor a törzs egyik, a spanyolok által felbérelt tagja - állítólag - megmérgezte. Az idős Abd el Krim felismerte a Rif gazdasági jelentőségét, ezért a spanyolok jóváhagyása nélkül a német Mannesmann céggel kötött kereskedelmi szerződést. Francia - és spanyol-ellenes nézeteket vallott, s a kiutat egy német uralomban látta. A spanyolok miután tudomást szereztek tevékenységéről, házáat felgyújtották, őt magát pedig híveivel együtt a hegyekbe száműzték. 1919-ben két fia csatlakozott hozzá, s megkezdtek a fegyveres ellenállás szervezését. A tíz évvel fiatalabb testvér Mhamed bin Abd el Krim, aki Madridban folytatott bányamérnöki tanulmányokat, bátyjához hasonló tehetséges és figyelemre méltó személyiség volt. A kettejük közötti névhasználat abból fakad, hogy a rifek között szokás volt az apai nagyapa után nevet adni: Muhamed és Mhamed ugyanannak a névnek két változata.
6. J. Cabello Alcaraz: Historia de Marruecos. Tetuan, 1954. 282. Idézi: David S. Woolman: Rebels in the Rif. London, 1969. 89.
7. M. V. Frunze: Az európai civilizátorok és Marokkó. Válogatott Művei II. kötet. Zrínyi Katonai Kiadó, 1959. 512., 521.
8. A. Barea: The Forging of a Rebel. New York, 1946. 251.
9. Uo.: 285.
10. A. Vivero: El Derrumbamiento: la verdad sobre el desastre del Rif. Madrig, 1922. 131.

11. A hivatalos jelentésben 13.192 elesett katonáról, 400 gépágyúróról és 129 ágyúróról, több mint 20 ezer puskáról, nagymennyiségű lőszer- és élelemvesztéséről számoltak be. Meg kell azonban jegyezni, hogy ezek a spanyolok által bevallott adatok a valóságosnál lényegesen kisebbek. C. Herrera and I. García Figueras: Acción de España en Marruecos. Madrid, 1929. 365.
12. A Rif Köztársaságnak saját zászlója is volt: piros alapon a baloldali részen egy zöld hatágú csillag és félhold.
13. P. Szemar: Vojna v Marokko. Leningrád, 1925. 36.
14. J. Rogér-Mathieu: Mémoires d'Abd-el-Krim. Paris, 1927. 86.
15. "La guerre au Maroc", - "Les dossiers de l'agitateur". Paris, 1933. N° 17. 23.
16. W. B. Harris: France, Spain and the Rif. London, 1927. 77.
17. Maria- Rosa de Madariaga: Le Parti Socialiste espagnol et le Parti communiste d' Espagne face a la révolte rifaine. In: Abd el Krim et la Republique du Rif. Paris, Maspero, 1976. 329.
18. 2-oñ kongressz Kommunizshtyicseszkovo Internacionala Sztyenograficseszkij atcsot- zaszedanyije csetvjortoje. Petrográd, 1921. 112.
19. G. Valeckij: Puty k vlasztyi Vtorovo Internacionala. Kommunizshtyicseszkij Internacionál, 1925. N° 8. 55.
20. 2-oñ kongressz Kommunizshtyicseszkovo Internacionala Sztenograficseszkij atcsot - zaszedanyije csetvjortoje. Petrográd, 1921. 125.
21. Protokólü II. kongressza Kominterná. Dopolnyityejnüle teziszi no nácionájnemu i koloniájnomy voproszam. Petrográd, 1921. 498.
22. 2-oñ kongressz Kommunizshtyicseszkovo Internacionálá Sztyenograficseszkij atcsot - zaszedanyije csetvjortoje. Petrográd, 1921. 98.
23. Protokólü II. kongressza Kominterná. Rezoljúcija po nacionájnemu is koloniájnemu voproszam. Petrográd, 1921. 494.
24. Kp Spanies schlägt die Einheitsfront gegen den Krieg in Marokko vor. Inprekorr, 1925. június 20. 687.
25. Die Spanier in Marokko. Inprekorr, 1925. április 18. 446-447.
26. M. R. de Madariaga, 329.

27. Salvador de Madariaga: España. Madrid, 1934. 306. Idézi: J. García: Spanyolország a XX. században. Kossuth Könyvkiadó, 1973. 83.
28. Der Spanische Imperialismus in Marokko. Inprekorr, 1926. június 4. 1291.
29. M. V. Frunze, 517.
30. Der Spanische Imperialismus in Marokko. Inprekorr, 1926. június 4. 1291.
31. Die kommunistischen Jugendverbände Europas und das EKKJI an die arbeitende Jugend! Inprekorr, 1925. június 20. 685.
32. Mustapha Kraiem: Nationalisme et syndicalisme en Tunisie 1918-1919. Tunis UGTT, 1976. 627.
33. Le Temps, 1925. május 25.
34. B. Pureckij: Marokko. Moszkva, 1953. 99-100.
35. M. Thorez: Válogatott cikkek és beszédek. Szikra, 1952. 14.
36. Die Konferenz der Kommunistischen Jugendverbände Europas an die kommunistische Jugend Frankreichs. Inprekorr, 1925. augusztus 1. 869-870.
37. Die kommunistischen Jugendverbände Europas und das EKKJI an die arbeitende Jugend. Inprekorr, 1925. június 20. 685.
38. G. Valeckij: Marszejszkij kongressz II. Internacionala. Kommunisztjicseskij Internacional, 1925. N° 9. 102.
39. A. Lozovszkij: Párizs-Breszlavl-Szkarboro. Kommunisztjicseskij Internacional, 1925. N° 9. 108-109.
40. Demonstrationstreiks in Frankreich, Vorbereitung eines 24 stündigen allgerneinen. Inprekorr, 1925. október 3. 1169-1170.
41. J. Gabello Alcaraz, 282.

KORMÁNYOS ANDRÁS

JATE Tudományos Szocializmus Tanszék

Szeged

A KISIPAROSSÁG ÉS A KISIPARI TERMELŐSZÖVETKEZETEK HELYZETÉNEK
ALAKULÁSA CSONGRÁD MEGYÉBEN 1945-1953 KÖZÖTT

Csongrád megye, amelynek mai területe az 1950. január 1-ével hatályba lépett közigazgatási átszervezés nyomán alakult ki, a felszabadulás előtt döntően agrárjellegű terület volt. Az 1941. évi népszámlálás adatai szerint a 438.432 fő össznépességből a mezőgazdaságban foglalkoztatottak száma 243.599, az iparban foglalkoztatottaké pedig 62.259 fő volt.^{1/} A meglevő kevés számú "közgazdasági értelemben vett gyár" alapvetően a mezőgazdasághoz kapcsolódott.

Többféle eredő összegződésekként alakult ki a megye iparának struktúrája, amelyet ebben az időszakban a kevésbé fejlettség, a könnyű-, a textil- (len, kender, juta) és az élelmiszeripar (malom, szeszipar, a húsfeldolgozó ágazat) túlsúlya jellemezte.

A Csongrád megyei ipar szerkezetének további jellemzője volt még a kis- és kézműipar jelentős aránya, szerepe. A magyar nemzetgazdaság két világháború közötti ezen sajátossága abban a tényben jutott kifejezésre, hogy a magánkisipar ez időszakban országosan az ipari munkásság közel 50%-át foglalkoztatta, s az ipari termelésnek közel 25%-át állította elő.^{2/}

A megye iparilag legfejlettebb városában, Szegeden, 1940-ben

közel 2.800 kisüzemben, műhelyben mintegy 5.400 fő dolgozott.^{3/} Az iparendeléssel rendelkezők rétege - beleértve a nem termelő ágazatokat is - 1939 végén 3.100 főt tett ki.^{4/} A gyár-
ipar átlagos munkáslétszáma ugyanekkor 6.140 fő volt.^{5/} A korabeli megye területén 1941-ben több mint 7.200 önálló
kisipari üzem működött.^{6/} Az önálló magánkisiparosok évi
átlagos létszáma az ipar területén ugyanebben az évben
171.294 fő volt.

A kisipar területünkön is közvetlenül lakossági szükségleteket, igényeket elégített ki termék és szolgáltatás formájában. Néhány ágazat - cipő-, faipar - kis mértékben exportra is termelt. A kisipar gazdasági pozíciójának megtartása összefüggött a gyár-
ipar fejlődésének megkésettiségeivel, kisebb termelési volumenével és a nagy számban rendelkezésre álló olcsó munkaerővel. A tömegárú termelésének elmaradottságát jól ellensúlyozta az olcsó munkarővel, jó minőséggel dolgozó kisipari szektor. Hozzájárult még az a körülmény is, hogy a lakosság által használt, igényelt termékek lényeges hányada - részben, vagy egészben - gépi úton még nem volt előállítható.

A kisipari termelés megyei struktúrája, a kialakult ágazati arányok a korszak általános jellegzetességeit tükrözték. A két világháború között az országos termelés döntő hányada, 70,8%-a négy iparághoz - az élelmezési, az építő-, a ruházati és a szolgáltató (vendéglátó, fodrász stb.) iparhoz kapcsolódott. Kizárólag kisipari "terület" volt az építő- és vendéglátóipar. Kisebb részesedéssel, de jelen volt a fa-, a vas- és gép-
iparban is.

Helyi, megyei sajátosságként említendő éppen az utóbbi két ágazat jelentős aránya. 1930-ban, a megye akkori területének összesített adatai szerint "a tulajdonképpeni ipar keresői"-nek (önállók és alkalmazottak, munkások együttesen) 35,8%-a az építő, 23%-a a ruházati, 9,7%-a a vas- és fém-, 9,5%-a az élelmezési és élvezeti, 6,4%-a a fa- és csont-, továbbá 3,4%-a "a szállodás, vendéglős és kávésipar"-hoz tartozott.^{8/} A struktúra e sajátossága a történelmi hagyományokból, a terület agrárjellegéből, a mezőgazdaság munkaeszköz szükségletéből fakadt.

A magánkisipari szektor további általános jellemzője a termelékenység alacsony szintje volt. Ez összefüggött a tőke, a technikai felszereltség és gépesítettség hiányával, illetve a munkaerő és a termelő tőke koncentrációjának alacsony szintjével.

Az adatok tanúsága szerint a kisiparosok többsége a megyében is az egyedül, vagy 1-2 segéddel, rosszul felszerelt műhelyekben dolgozó kézműiparosok közül került ki.^{9/}

Helyzetük, termelési feltételeik javításában tömeges méretű változást nem idéztek elő az állam által szervezett szövetkezetek. (A szövetkezetek a kereskedelemről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikk 11. címe alapján nyertek polgárjogot.)

Az állami kisipari szövetkezetek két világháború közötti megyei elterjedtségére szegedi adatok alapján következtethetünk. Banner János 1922-es tanulmánya 11 helyi szövetkezetet említ. (Cipész-, szabó-, bőripari szövetkezetet, valamint a fa-, kádár-, festő-, kövezőmunkások termelőszövetkezetét.)^{10/} Az 1927-ben megjelent Szeged monográfia két jelentősebb szö-

vetkezetet emel ki, mégpedig az "Első Szegedi Cipő-, Csizma- és Papucsipari Szövetkezet"-et és az "Első Szegedi Szabóipari Szövetkezet"-et.^{11/} Az 1907-ben alakult cipőipari és az 1912-ben létrejött szabóipari szövetkezetek közül a cipőipari "egész(en) gyáripari színvonalra emelkedett" és országos tekintélyt vívott ki. A húszas években, szezonban 300 főt foglalkoztató szövetkezet a felszabadulást követően is eredményesen működött.

A felülről kezdeményezett és szervezett szövetkezetek a meglevő gazdasági (és politikai) struktúra zavartalan működését szolgálták a kapitalizmus kinövéseinek lenyesegetése, az osztályharcos törekvések leszerelése által, "a szociális béke" biztosítása révén.^{12/}

Ezért a szövetkezeti mozgalom sem méreteiben, sem minőségében nem vezetett olyan változásokhoz, eredményekhez, amelyek egyrészt egy lényeges belső átalakulást, másrészt mint érvényesíthető, felhasználható tapasztalatokat jelentettek volna a mozgalom későbbi átszervezésénél.

A szövetkezeti formák közül a leginkább működő, a legelterjedtebb a fogyasztási volt. Meglehetősen csekély arányban működtek az ipari termelőszövetkezetek. Így például 1943-ban a kisipar 4,8%-át tették ki az ipari szövetkezetekbe tömörült tagok.^{13/}

Az állam által irányított szövetkezeti hálózat mellett a munkásmozgalom kezdeményezte szövetkezetek is szerveződtek, működtek. Tulajdonképpen az összefogás, a társulás formája, a "termelő, vagyis produktív társulat" gondolata, más végcélal, de a munkásmozgalomban fogalmazódott meg először.

A dualizmus időszakából megyei, működő ipari "produktív társulat"-ról egyelőre nincs tudomásunk. Ismert viszont több kezdeményezés, így: a földmunkások, kubikusok "Délmagyarországi Munkásszövetkezet"-ének 1889-ben Mindszentén történt megalakításáról, majd hasonló típusú szövetkezet létrehozásának felvetéséről 1910-ből; továbbá hódmezővásárhelyi építőipari termelőszövetkezet alakításának szándékáról 1902-ből.^{14/}

A munkásság által, a két világháború között létrehozott ipari szövetkezetekre a fenti Szeged monográfia aképpen utal, hogy azok "erős versenyt jelentenek" az önálló iparosokra.

Itt említjük meg, hogy az 1920-as és 1930-as években a földmunkás-réteg közötti politikai befolyás növelése érdekében állami, valamint különböző politikai erők általi kezdeményezésre vállalkozói szövetkezetek alakultak. Tevékenységük hatását, eredményét döntően meghatározta az a körülmény, hogy nem a földmunkások alapvető érdekeit "vállalták föl" és képviselték következetesen.^{15/}

A felszabadulás után, a gyáripart ért háborús károk következtében a viszonylag gyorsan termelőképessé vált kisipar gazdasági szerepe országos szinten továbbra is jelentékeny maradt. Az 1946/47-es gazdasági évben a kisipari szektor a 13,6 milliárd Ft. összegű nemzeti jövedelemből 2,06 milliárd, majd az 1947/48-as év 18,7 milliárdnyi nemzeti jövedelméből 2,48 milliárd Ft. értéket állított elő.^{16/}

A magánkisipar 1944-1945 előttről örökölt jellemzőiben nem következett be alapvető változás. A kisiparosság összlétszámával, mely 1948-tól csökken, most sem állt arányban az előállított termelési érték. A munkaerő koncentrációja, a

műszaki-technikai feltételek vonatkozásában nem bontakozott döntő változást eredményező folyamat. Nem változott érzékelhetően az a fordított arány sem, amely a községekben működő üzemek, egységek és a városban foglalkoztatott alkalmazottak száma között fennállt.

Fennmaradt továbbá a kisipar már vázolt struktúrája. 1949 elejéig az önálló kisiparosság és az alkalmazottak 5/6 része a vas- és gép-, a fa- és építő-, a ruházati és az élelmezési iparban dolgozott. A kisipari szektorhoz kapcsolódó termelési értéket döntően a fa-, építő-, a ruházati és élelmezési ágazat állította elő.

Nem következett be lényeges változás az egyedül, elavult, rossz technikai feltételek mellett dolgozó önálló kisiparosok arányában sem. Nagyrészüik számára a kezdeti feltételek, a kapitalista gazdasági viszonyok alapján következtethető jövő (lét) bizonytalanságot jelentett. A pártok részéről a helyzetükre fordított figyelmet az újjáépítésben és a jóvátételi kötelezettségek teljesítésében betölthető gazdasági szerepük mellett politikai bázisként való kezelésük is motiválta. (1946-47-ben a családtagokkal együtt valamivel több mint 700.000 ember tartozott a kisiparosság rétegéhez.)

Az adott feltételek és a jövő - akkor ismerni vélt - perspektíváit figyelembe véve, az 1944-1945-tel kibontakozó politikai életben "szinte valamennyi párt védelmet ígért a kisiparosságnak, s a védelem fontos eszközeként a szövetkezeteket - elsősorban a beszerzési és értékesítési szövetkezeteket jelölték meg".^{17/}

A szövetkezetekről kialakított pártbeli állásfoglalá-

sok szerves részét képezték az illető párt (gazdaság)politikai koncepcionális elképzeléseinek.

A legtöbb szervezett kisiparost tömörítő SZDP esetében a magánkisiparosság létét megerősítő, azt a vegyes gazdaságba beépítő, abban hatékonyan működtető és felzárkóztató, ezáltal a nagytőke nyomása ellen hathatós védelmet nyújtó forma olyan gazdaságpolitikai elképzelések alapján körvonalazódott, amelyek elsősorban a korabeli "Nyugat-Európában kiépülő állami beavatkozáshoz, a magángazdaság túlsúlyára épülő berendezkedéshez álltak a legközelebb."^{18/} Magának a kisipari szövetkezetnek a tagok helyzetet javító, a fejlődést elősegítő stb. funkcióját legelőször és leghatározottabban az SZDP vázolta.

A védelem, a szociális funkció volt a fokozatosan szövetkezetpolitikává kiépülő kommunista párti álláspontok első eleme. A termelőszövetkezetekbe elsősorban a munkásosztályhoz hasonló körülmények között élő és dolgozó kisiparosokat igyekeztek tömöríteni. 1946-ban e formát a nagytőke korlátozásával is összekapcsolta az MKP.

A kommunista párt vonatkozásában a vezetés egyfelől egy hosszabb ideig tartó koalíciós együttműködésre készült, másfelől egyidejűleg - mint perspektívát, "a Szovjetunió gazdasági és politikai berendezkedését tartotta ideálisnak"^{19/}, ami a gyakorlatban majd a sztálini modell megvalósítását jelentette.

A kommunista pártnak az elkövetkező években betöltött szerepe miatt vázolnánk a további szövetkezetpolitikai elemeit.

1948 tavaszán az MKP gazdaságpolitikai, majd szövetkezeti

irányelveiben meghatározóvá váló elem jelent meg. A tervgazdálkodásra való áttéréssel összefüggésben, azt a feladatot állította a szövetkezetek elé, hogy a több mint 200.000 kisiparos munkáját a tervgazdaság keretébe illessze.

A két munkáspárt egyesülését követően közzétett MDP programnyilatkozatban nem esett ugyan szó a kisipari szövetkezetekről, de szerepelt benne a kisipar tervgazdaságba történő bekapcsolásának célkitűzése, s annak hogyanja: a megrendelésekkel, nyersanyaggal és hitellel való ellátás.

Miként az MKP 3 éves tervjavaslatában (1947), úgy a programnyilatkozatban is számoltak, sőt a nemzetgazdaság fejlődése érdekében továbbra is szükségesnek tartották - "a népi demokrácia érdekeinek megóvása mellett" - a magánkezdeményezést, a kisárutermelők, a kisemberek munkájának hasznosítását; s ezért deklarálták termelőeszközeik, műhelyleik, üzleteik (tulajdonának) érintetlenül hagyását. Míg ez a passzus nem is hosszú idő múltán szembekerült az eltorzult gyakorlattal, addig szinte kizárólagos szerepűvé nőtt a "tervszerű munkaerő-gazdálkodás" ugyanott rögzített követelménye.

A kisiparosságot a centralizált tervgazdaságba beillesztetni szándékozó szövetkezetpolitika az MDP országos szövetkezeti konferenciáján (1948) a fokozatosság és az önkéntesség elvével bővült. A kistermelők szövetkezetének önkéntes jellegét már az 1947-es tervjavaslat is tartalmazta, s az első ötéves népgazdasági tervről szóló törvény ekképpen rögzítette: "az önkéntes társuláson alapuló kisipari termelőszövetkezeteket támogatni kell".^{19/}

A hatalom kizárólagos tulajdonosává válásának folyamatával egyidejűleg épültek ki, jöttek létre a szövetkezetpolitika említett elemeinek megvalósítását szolgáló jogi, szervezeti és intézményi feltételek. Módosították az 1947-es szövetkezeti törvényt (1948: XXXI. törvénycikk), s ezzel összefüggésben sor került az Országos Kisipari Szövetkezet, később KIOSZ, létrehozására és a törvénycikk végrehajtását szolgáló rendelet kidolgozására. A 7830/1948. Korm. sz. rendelet a fokozatosság elvét tükrözve a kisipari termelőszövetkezetek négy alaptípusát határozta meg. Egyben intézkedést is tartalmazott a tervgazdálkodásba való beilleszkedés módjáról is a központkényszer által. Tartalmazta továbbá - az önkéntesség elvének megfelelően - a kilépés körülményét, az iparigazolvány kiadását megkönnyítő eljárást. Az 1948 júniusi pártegyesüléssel megközelítően egy korszak zárult le. Az ipari szövetkezetek száma ekkor - az 1948-49-es gazdasági évben - összesen 528 volt és 65.529 tagot tömörített soraiba. Közülük az 1945 után alakult szövetkezetek száma 343 volt, 43.239 fős taglétszámmal.^{20/}

Csongrád megye területén az 1948-ban működő 9 kisipari szövetkezet közül 7 alakult a felszabadulást követően. A két ismert, az Első Szegedi Cipő-, Csizma- és Papucsipari Szövetkezet és az Első Szegedi Szabóipari Szövetkezet még a felszabadulás előtt jött létre. 1945-ben jött létre a Hódmezővásárhelyi Cipész és a Kisteleki Vegyesipari, 1947-ben a Hódmezővásárhelyi Férfi- és Nőiszabó, 1948-ban pedig a Szegedi Vas- és Fémipari, a Földeáki Vegyesipari, a Mindszenti Cipész és a Sándorfalvi Általános KTSZ. A kilenc

működő szövetkezet közül 5 ruházati, 3 vegyipari és 1 pedig vas- és fémipari volt.^{21/}

A megyében az új alapítású termelőszövetkezetek, a korábbi alapokon létrejött beszerzési és értékesítési szövetkezetek mellett ebben az időszakban teret nyertek a szakszervezetek szövetkezeti kezdeményezései is. E mozgalom formájában kibontakozó jelenséget az MKP - különösen a nagy- és középiparban - mint az államosítással szemben hatót, leszerelendőnek tartotta.^{22/}

Területünkön is az általában ható körülmények: a munkások, az alkalmazottak életkörülményei, az elhúzódnak munkanélküliség stb. segítették elő megjelenésüket, illetve a nagyszámú elhagyott, megrongált kis- és középüzem megléte, amelyeknek tulajdonosai külföldre, vagy ismeretlen helyre távoztak.

Csongrád megyében a különböző iparágakhoz tartozó munkások körében még 1945-ben kibontakozott e sajátos jellegű szövetkezeti mozgalom, amely "munkaalkalmak teremtésével, anyagbeszerzéssel és értékesítéssel, a munkások élelmiszer és egyéb fogyasztói cikkekkel való ellátásával foglalkozott. Szegeden a bőr- és építőipari munkások, Szentesen a vas-, építő- és faipari munkások hoztak létre beszerző és értékesítő szövetkezeteket, ..." ^{23/} Itt említjük meg, hogy a szegedi építőipari szövetkezet egyike volt a MÉMOSZ szövetkezeti központja által irányított 1946 végén 31 tagszövetkezetet számláló rendszernek.

A szövetkezeteket illetően az 1944-1945-től az 1948-ig terjedő időszakban - a jogi, szervezeti és intézményi

feltételek kialakításával - nem következett be tömeges lét-rejöttük. Végülis nem teljesedtek ki a korábban feltételezett, a kisiparosságon belüli és külső feszítő tényezők, amelyek kényszerítő erőként hatottak volna a szövetkezeti mozgalom kialakulásához.

A tervszerű munkaerőgazdálkodás elemének kizárólagossá válása összefüggött azzal a folyamattal, amely 1948 második felétől bontakozott ki, s amely szektás, dogmatikus politika eluralkodásában öltött testet, áthatva a gazdasági élet területét. A gazdaságpolitikai hibák rendszerének két elemét érhetjük tetten a kisipar területén: egyfelől "az irreális, gazdaságilag és politikailag egyaránt megalapozatlan sietség szemléletének felülkerekedését a termelési viszonyok átalakítása terén"; másrészt "a fejlesztés egyoldalú túlfeszítése"-t, a katonai szempontokból áthatott autarkias "vas és acél országa" koncepció alapján".^{24/}

A magánkisipar kiszorításának akkor hangoztatott politikai érvei mellett döntőnek a munkaerőgazdálkodás szempontja bizonyult. A gazdaságfejlesztés koncepciójában a hangsúlyt egyre inkább a munkaerő számának növelésére (1949: 300.000, majd 350.000, majd 480.000, majd 1951-ben 650.000 új munkaerő) helyezték, a gyakorlatban teljesen elhanyagolva a termelékenység szempontját.

Az irreálisan magas munkaerőigény kielégítésére az 1949 nyarán készített ötéves munkaerőterv a többi között "a magánkisipar foglalkoztatotti létszámának drasztikus csökkentését" irányozta elő. Ugyancsak "elég jelentős" munkaerőtartalékkal számolt a magánkisipar és magánkeres-

kedelem területéről az MDP 1951-es II. kongresszusa is Gerő Ernő beszámolója nyomán. Az 1949-es munkaerőterv készítésekor a csökkentés folyamata már erőteljesen zajlott, csupán 4 hónap alatt - decembertől márciusig bezárólag - a 20 főnél kevesebb alkalmazottat foglalkoztató üzemek fizikai állománya 23.361 fővel csökkent.^{25/}

A magánkisipari összlétszámban 1949-től kibontakozó "változások" a 296.661 fő 53.274 főre történt csökkentését foglalták magukba 1953-ra. Közülük legnagyobb arányban az önálló kisiparosok száma csökkent: 151.631 fővel, az alkalmazottaké 68.327 fővel, a szakmunkástanulóké pedig 15.459 fővel. Az 1953-as évi átlagos összlétszám megoszlása 48.186 önálló kisiparos, 5.003 alkalmazott és 85 fő tanonc volt.^{26/}

A kisipart a tervgazdaságba beépítő szövetkezetek létrehozására, ahogyan az MDP II. kongresszusán megállapították, kevés figyelmet és segítséget fordítottak. A statisztikai adatok szerint pedig 352 kisipari szövetkezet működött 13.437 fő alkalmazottal, 2.377 fővel haladva meg az előző évit.^{27/} Ezért, pontosabban a szocialista szektorhoz tartozó gazdasági alakulatok kifejlesztése, a homogenizálás érdekében fogalmazta meg a kongresszuson tennivalóként Gerő Ernő - a támogatással, a felvilágosító és szervezőmunkával kifejlesztendő kisipari termelőszövetkezeti mozgalmat. Az intézkedések, miként a kongresszuson bejelentett tervfelemelés mögött, végső - akkor nyilvánosságra nem hozott - okként a meleg háborúra való készülés húzóódott meg. A kongresszust követően országszerte nagyarányú szövetkezetalakító tevékenység bontakozott ki. Ennek méreteit, túlhaj-

tottságát jól tükrözik az alábbi országos adatok:

	1951	1952	1953
A kisipari szövetkezetek száma:			
terv:	615	719	839
tény:	1.200	1.751	1.606
A szövetkezetekben dolgozó átlagos alkalmazotti létszám:			
terv:	16.530	19.230	21.870
tény:	35.654	78.640	109.775 ^{28/}

Csongrád megyében is döntően az 1951-es és 1952-es években történt a kisipari termelőszövetkezetek létrehozása. A fejlesztési tervek nyomán az 1951 januárjában működő termelőszövetkezetek számát 1952 végéig 27-ről 106-ra növelték. A szövetkezetek számának "396%-os" növelését a tagság arányának "629%-os" emelkedése kísérte. A 3.735 főt kitevő szövetkezeti tagságból 2.064 fő a volt kisiparos, 1.671 fő a volt munkavállaló kategóriába tartozott.^{29/}

Az 1952 végén meglevő 106 szövetkezetből a későbbi statisztikák 61-et tartottak számon. Közülük 9 jött létre 1948-cal bezárólag, 1949-ben 3, 1950-ben 6, 1951-ben 26 és 1952-ben pedig 17. Iparági összetételük szerint összesen 20 vegyesipari, 16 ruházati, 7 faipari, 5 vas- és fémipari, 5 gépgyártó, 3 műszeripari (órás és gyermekkocsi, orvosi és kutatóm.), 2 bőr- és szőrmeipari, illetve 1 textil-, 1 papír (tudományos szemléltetőeszköz) és 1 gumipari szövetkezet működött. Földrajzilag 5 város és 19 további telepü-

lés között oszlottak meg. Szegeden 18, Hódmezővásárhelyen 9, Makón 6, Szentesen 5, Csongrádon 2, Kisteleken 2, Mindszenten 2, valamint a további 17 településen 1-1 szövetkezet működött. (Részlegeket, fióküzemeket nem számítva.)^{30/}

A termelőszövetkezetek tömeges létrehozása - a helyet, időpontot, jelleget és a munkaerő számát feltüntető - fejlesztési tervek alapján történt. Az ugrásszerű fejlesztés tervezete szükségszerűen kapkodva készült, nélkülözte "a lehetőségek és a nehézségek" alapos vizsgálatát. S így szükségszerűen következett be, hogy "bár a kisparosságban van hajlandóság a szövetkezetbe való tömörülésre, az Ipari Osztály és a KISZÖV megyei titkársága, ennek dacára nem tudja az elkészített terv alapján létrehozni a szövetkezeteket".^{31/}

A kisipari termelőszövetkezetek szervezése, ellenőrzése és ellátása 1951. augusztusától elsődlegesen a KISZÖV hatáskörébe tartozott, de segítette a tanács ipari osztálya vagy csoportja is. A szövetkezetek "építésében" a KIOSZ is részt vett: "Feladata a megyei titkárságnak, hogy a megye területén dolgozó kisiparosokat összefogja és azokat politikai nevelőmunkával átvigye a KTSZ-ek és az állami szektorok felé."^{32/}

Ugyancsak 1952-ben a kisipari szövetkezetek létszámgyarapodásának volt egy sajátos lehetősége is, mégpedig a magánkereskedelem további kiszorításának következményeként. Az érintettek ugyanis az állami és a szövetkezeti kereskedelem, vagy az állami ipar mellett, végső lehetőségként a kisipari szövetkezetekben is elhelyezkedhettek.^{33/}

A tervgazdaságba történt beillesztéssel a termelési

terv teljesítése meghatározó jelentőségűvé vált. Az 1951. évi megyei előirányzat 57,75 millió Ft. volt, amelyet 67,76 millió Ft-ra teljesítettek; az 1952-es tervszám már 136,5 millió Ft. volt, amelyet 17,4 millió Ft-tal teljesítettek túl.^{34/} A tervteljesítésben, illetve túlteljesítésben "tervezetten" építettek a munkaversenyre, melyet a KISZÖV megalakulását követően kezdtek el alkalmazni; s a nemzeti és nemzetközi jellegű ünnepekhez, a pártvezetés által kiemelt aktuálpolitikai eseményekhez, valamint Sztálin és Rákosi Mátyás születésnapjához kapcsolódva hirdettek meg.

A folyamatos munkát, a tervek teljesítését gyakran akadályozta anyaghiány. Egy 1952-es havi jelentésből valóságos gyűjteményét tekinthetjük át a hiánycikkeknek: "a Szegedi Vas- és Fém KTSZ-nél ... a színesfém, réz, finomacél hiánya ...", "a Makói Cipész, KTSZ-nél ... anyag- és kaptafa hiány ...", valamint a gyermekcipőhöz szállított durva hulladékanyagot ki kell készíteni és vasalni, Makói Szövő KTSZ: anyaghiány. A mezőgazdasági gépek javításával összefüggésben a kovácsszén csak papíron volt meg, az oxigénjegy pedig csak néhány KTSZ szükségletét fedezte. A vas- és fémipari szövetkezetek fém- és mélyhúzólemez kiutalása ugyan megvolt, de a Ferroglóbus nem tudta beváltani.^{35/}

A megfelelő nyersanyag hiányának és a kedvezőtlen ársztruktúrának egyenes következménye volt a megyei "termék-szerkezet" alakulás. Így például nem vállalkoztak a megyében löcsös parasztszekerek gyártására, holott korábban "Kiskundorozsma, Makó és Szeged volt ... elkészítésének hazája." "A cikklistán szereplő árban készített debreceni szekerek

minősége az iparágunk szégyene." - állapították meg egy korabeli jelentésben.

A kisipari szövetkezetek termelésének fenti körülményei hatással voltak a tagok keresetére, amelynek átlagos havi összegét a következő táblázat mutatja:

	Állami ipar (országos)		Szövetkezeti ipar (országos)		Csongrád megyei szövetkezeti ipar, termelők
1949	589,-	589,- ^x	807,-	809,- ^x	-
1950	688,-	688,-	817,-	817,-	-
1951	743,-	743,-	790,-	883,-	-
1952	947,-	947,-	843,-	976,-	835,-
1953	992,-	992,-	790,-	1006,-	889,- ^{36/}

^xbedolgozók és fiatalkorú kisegítők nélkül

Az anyagi feszültséget enyhítették, de nem szüntették meg azok a szociális juttatások, kedvezmények, amelyeket az ipari dolgozókhoz hasonlóan a szövetkezetek tagjai is igénybe vehettek. Így a fizetett szabadságot, a betegségi és öregségi nyugdíjat, a kedvezményes üdülést, az ebédidőt stb. A kiemelkedő munkát végzők az ipari dolgozókkal azonos anyagi és erkölcsi elismerében részesültek.

o Az 1951-52-es szövetkezetszervezési kampánnyal összefüggésben is csökkent az önálló kisiparosok és alkalmazottak száma. 1950 tavaszán az önálló iparosok létszáma 9.222 főt tett ki, majd ekképpen alakult:

	1951	1952	1953
Az önálló kisiparosok száma:	6.643	4.163	2.644
Az önálló kisiparosok az 1951. év százalékában	100%	62,7%	39,8%
Az alkalmazottak száma:	938	460	103
Az alkalmazottak az 1951. év %-ában	100%	49%	11% ^{37/}

A szövetkezeti tagokká lett egykori önálló kisiparosokkal szemben tapasztalható volt egyfajta fenntartás, bizalmatlanság, amelyet munkamoráljuk és - fegyelmük laza voltában, fogalmaztak meg.

A többségében az MDP II. kongresszusát követően létrejött kisipari szövetkezetek 1952. évi tevékenységét elemző megyei szintű beszámolók, dokumentumok a kedvező tendenciák említésével mellőzik azonban a mozgalom fejlődésének, a szövetkezetek tevékenységének, a valóságos helyzetnek a teljes feltárását.

A Csongrád megyei KISZÜV II. küldöttgyűlésén 1953. januárjában az említett 106 megyei kisipari szövetkezet tevékenységéről adtak számot. Ezt az ugrásszerű növekedést negatívan befolyásolta az a tény, s erre nem történt utalás, hogy a létrehozás erőltetett üteme miatt nem ritkán háttérbe szorult az önkéntesség, a fokozatosság elve. A magánszektor kiszorításának üteme a még dolgozó kisiparosság körében bizonytalanságot, rossz hangulatot váltott ki. Egy korabeli KIOSZ-jelentés 1953. januárjából így tükrözi ezt a tényt: "Megyénk iparosságának hangulata változó. A kis-kereskedők államosítása, azt követően az élelmiszeriparosok

társadalmasítása a szervezeti életben lanyhulást idézett elő. Tagságunk túlnyomó része felvetette azt a kérdést, hogy mi-
nek éljen a KIOSZ-nál szervezeti életet, mikor úgylis fel-
lesznek számolva.^{38/}

Az MDP vezetésének törekvéseiben egyfelől a magánkisipari
szektor gazdasági életből történő kiszorításának szándéka mun-
kált, a tervgazdaság viszonyai között létezését csak a szö-
vetkezeti keretek között tartotta lehetségesnek. Másfelől
a megszűnő iparosi, alkalmazotti réteg a korabeli, a hon-
védelmi elvekből meghatározott iparfejlesztési elképzelések-
hez szolgált munkaerőforrásul. A szövetkezetek tömeges kiala-
kítására vonatkozó elvi koncepciót a voluntarista szemlélet
hatotta át, nem számoltak ugyanis annak a körülménynek a vár-
ható kialakulásával, amelynél a radikálisan lecsökkentett
számú kisiparosság már nem, a fejlődés, a megerősödés kezde-
teinél tartó szövetkezetek még nem tudják a lakossági szük-
ségletet, ellátást biztosítani. Ezt a tényt az MDP Központi
Vezetőség 1953 júniusi határozata így fogalmazta meg: "A la-
kosság ellátásának romlásához hozzájárult a magánkiskereske-
delem és magánkisipar túlzottan gyors ütemű kiszorítása. En-
nek következtében, különösen a szolgáltatóipar (vízvezeték-
szerelő, villanyszerelő, lakatos, üveges, szobafestő stb.)
nem elégíti ki a lakosság szükségleteit. Számos községben
nincsen cipész, szabó, borbély, ..." ^{39/}

A szövetkezetekben dolgozók száma; a belépők technikai
felszereltségében mutatkozó eltérések, hiányosságok; az egy-
ségek kedvezőtlen földrajzi elhelyezkedése, s nem utolsó
sorban az anyagellátásban mutatkozó hiányok negatívan ha-

tottak a szolgáltatások színvonalára. A helyzetet súlyosbította, hogy az anyagi érdekeltség elve eltorzult, a ktsz-ek tevékenysége elsősorban a közületi megbízások teljesítésére irányult. Különösen érvényes volt ez a vás-, a faipari és épületkarbantartó szövetkezetekre. A javítás és szolgáltatás aránya még 1953 augusztusában is a teljes termelési értéknek a 32,1%-a volt.

Nem valósult meg tehát a helyi szükségletek teljes kielégítésének elve. Ezt tükrözték a szövetkezetek kiszállítási adatai; 1953 július elseje előtt a kiszállítások 57,8%-a megyén kívülre történt, s 42,2%-a a megyén belülre.

A szükséglettől, az igényektől elmaradt a közszükségleti cikkek gyártása. Ennek mértékét jelzi, hogy az 1953-as júniusi határozatot követően az év végéig, tervén felül, közel 1 millió Ft. értékű közszükségleti cikket készítettek.

A fent említett pártdokumentumot követően a gazdasági tevékenységükben új irányt vevő, számban csak kis mértékben gyarapodó szövetkezetek belső életükben is megújulás határoztak el. Azt, hogy a választott szervek valóban betöltsék hivatásukat, hogy "a vezetőségek az alapszabálynak megfelelően a szövetkezetek valóságos vezetőivé váljanak".

Mindezen folyamatokról, a további időszakról egy következő tanulmány ad majd áttekintést.

J E G Y Z É T E K

1. Az 1941. évi népszámlálás. Foglalkozási adatok községek szerint. 1975, KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat, Magyar Országos Levéltár. 544. p.
2. Berend T. Iván - Szuhay Miklós: A tőkés gazdaság története Magyarországon 1848-1944. 2. kiad. 1975, Kossuth-Közgazdasági és Jogi K. 290. p.
3. Fehér István: Gazdasági és társadalmi változások Szegeden a felszabadulás után. 1945-1962. 1973, Akadémiai K. 13. p.
4. Fehér István: i.m. 14. p.
5. Magyar Statisztikai Zsebkönyv. 10. évf. 1941. M. Kir. KSH. 134. p.
6. A Csongrád megyei kisipari termelőszövetkezetek fejlődése. KSH (Csongrád) Megyei Igazgatósága. 1959. II. p.
7. Magánkisipari adattár 1938-1971. KSH, 1972. 12. p.
- 8-9. Csongrád vármegye. Vármegyei szociográfiák. I. 1938. 131. p.
10. Banner János: Szeged közgazdasága. Szeged, 1922. 37. p.
11. Szeged. Szerk. Kiss Ferenc, Tonelli Sándor, Sz. Szigethy Vilmos. Bp. 1927. 200-201. p.
12. Serfőző Lajos: A földmunkások vállalkozó szövetkezetei. (Egy szociálpolitikai kísérlet sorsa az ellenforradalmi Magyarországon.) In: AUSZ Acta Historica, T. 54. Szeged, 1975. 3. p.
13. Ferenci Tibor: Az ipari szövetkezeti mozgalom Magyarországon. 1976. Közgazdasági és Jogi Kiadó. 55. p.
14. Válogatott dokumentumok Csongrád megye munkásmozgalmának történetéből. A Csongrád megyei munkásmozgalom 1868-1917. Szeged, 1980. 109-113. p., 198. p.
15. Serfőző Lajos: i.m. 26. p.
16. Ránki György: Magyarország gazdasága az első 3 éves terv időszakában (1947-1949). 1963, Közgazdasági és Jogi K. 136. p.
17. Tellér Gyula: A magyar kisipari szövetkezetek története 1945-1962. (1973), Szövetkezeti Kutató Intézet Közlemények 84. (köt.) 27. p.

18. Pető Iván-Szakács Kálmán: A hazai gazdaság négy évtizedének története. 1945-1985. I. köt. 1985, Közgazdasági és Jogi K. 31.p.
19. Pető Iván-Szakács Kálmán: i.m. 30.p.
20. Ferenci Tibor: Az ipari szövetkezeti mozgalom Magyarországon. 1976, Közgazdasági és Jogi K. 69.p.
21. In: A Csongrád megyei kisipari termelőszövetkezetek fejlődése. KSH Megyei Igazgatósága, 1959.
22. Tellér Gyula: i.m. 48.p.
23. Fehér István: i.m. 60.p.
24. Berend T. Iván: Gazdaságpolitika az első öt éves terv megindításakor. 1948-1950. 1964, Közgazdasági és Jogi K. 41.p.
25. Belényi Gyula: Munkaerő-gazdálkodási politika és a mezőgazdasági népesség iparba vándorlása az extenzív iparosítás kezdetén 1949-1953. In: Párttörténeti Közlemények, 1984. 4. sz. 81.p.
26. Magánkisipari adattár ... 12-15.p.
27. Statisztikai évkönyv 1956. 1958, KSH. 99.p.
28. Tellér Gyula: i.m. 79.p.
29. A csongrád megyei Kisipari Termelő Szövetkezetek Szövetsége és ezen belül a Kisipari Szövetkezetek 1952. évi munkájának kiértékelése. 1953. évi feladatok. 1953. január 16. - MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma, 31. fond, 164. ó.e. szám.
30. In: A Csongrád megyei kisipari termelőszövetkezetek ...
31. Jelentés az Ipari Osztály munkájáról. 1951. május 25. Csongrád megyei Levéltár.
32. A KIOSZ Csongrád megyei Titkárság 1952. augusztus 23-án kelt levele. - MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma, u.o.
33. A Belkereskedelmi Minisztérium Titkárságának levele valamennyi Tanács VB Kereskedelmi Osztályának. 1952. október 22. - MSZMP Csm. m. B. Archívuma, u.o.
34. A Csongrád megyei Kisipari Termelő Szövetkezetek Szövetsége... 1952. évi munkájának kiértékelése. MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma, u.o.

35. A Csongrád megyei KISZÖV március havi munkájáról. 1952. április 15. - MSZMP Csongrád megyei Bizottságának Archívuma, u.o.
36. Az országos adatok in: A szövetkezeti ipar adattára. 1. (köt.) 1970, KSH. 25.p.
A megyei adatok in: A Csongrád megyei kisipari termelőszövetkezetek ...
39. A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetőségének határozata a párt politikai irányvonalában és gyakorlati munkájában elkövetett hibákról s az ezek kijavításával kapcsolatos feladatokról. 1953. június 28. In: Propagandista, 1986. 4. sz. 142. p.

SERFŐZŐ ZOLTÁN

JATE Tudományos Szocializmus Tanszék . .

Szeged

A ROMÁNIAI KOMMUNISTA PÁRT IV. ÉS V. KONGRESSZUSA
AZ ELFOGADOTT HATÁROZATOK TÜKRÉBEN

A Romániai Kommunista Párt (Partidul Comunist din România) IV. kongresszusa 1928. június 28-án ült össze a Harkov melletti Csugovoban, lényegében a Komintern kezdeményezésére és egyértelmű irányításával, az RKP akkor Bécsben élő főtitkára, Köblös Elek előzetes informálása és beleegezése nélkül.^{1/} A kongresszuson elfogadott határozatok a nemzetközi kommunista mozgalom elmélettörténetéhez jó adalékkul szolgálnak. Tekintettel arra, hogy magyarul ezideig csak részben hozzáférhetők, elsődleges feladatunknak ezek bemutatását tekintjük, utalva a határozatok romániai köztörténeti és a Komintern elmélettörténeti vonatkozásaira, az utóbbiak részletezése nélkül.

A IV. kongresszuson elfogadott dokumentum első határozata a romániai belső helyzettel foglalkozott. Eszerint "A romániai gazdasági válság elmélyült és kiéleződött az utóbbi években. Az óromániai fináncoligarchia hegemoniája megerősödött ... és viszonylagos stabilizációt ért el az ország szisztematikus lerombolása és a széles dolgozó tömegek kirablása révén."^{2/} A párthatározat katasztrófálisnak ítélte meg a nemzeti liberális párti kormányzat gaz-

daságpolitikáját, hangsúlyozva, hogy "... vámpolitikája, adó-rendszere és hitelszervezetei a bankok példátlan meggazdagodását biztosítják és az egész ország nemzetgazdaságának összeomlását, az újonnan csatolt országrészek pusztulását hozzák magukkal." Az óromániai román burzsoázia szupremáciáját az ország gazdasági és politikai életében jól érzékelte a pártvezetés, ám a IV. kongresszus adós marad annak a politikai válságnak az elemzésével, amely 1928-ban a Nemzeti Liberális Párt bukásához és az erdélyi román polgári-paraszti érdekeket jobban hangsúlyozó Nemzeti Parasztpárt hatalomra kerüléséhez vezetett. Ezzel együtt nem foglalkozott a dokumentum a Nemzeti Parasztpárt programjával, ekkori népszerűségével, ami a romániai munkásosztály egy részére is hatást gyakorolt. Jól érzékelteti ezt az 1928. május 7-i gyulafehérvári nemzeti parasztpárti nagygyűlésen résztvevő petrozsényi és resicai bányászok több ezres (egyes becslések szerint 20.000 számot is elérő) tömege.^{3/} Ez nem lehetett véletlen, mivel az 1928-as választásokon a román Szociáldemokrata Párt közös listán indult a Nemzeti Parasztpárttal. Szembeötlő része volt a határozatnak a szociáldemokrata mozgalom sommás elítélése: "A forradalmi munkásosztály és parasztság kifosztásával egyidejűleg a burzsoázia mozgósította szociáldemokrata lakójait, megpróbálva kézben tartani a munkásmozgalmat. A szociáldemokraták végleg összefonódtak a burzsoáziával ... elősegítik a forradalom aktív harcosainak és a forradalmi munkásoknak a letartóztatását. Felhasználják a sziguranca ügynökök és a csendőrök segítségét a munkásmozgalom egységének a lerombolásához. Elűzik

Előzik a becsületes munkásokat a szakszervezeti gyűlésekről, hogy a rendőrség pajzsa alatt hozzák meg a szakszervezeti döntéseket a kevésbé öntudatos munkások formális szavazásaival nyert többséggel. Minden kérdésben a szociáldemokrácia a kormányzó burzsoázia politikáját követi és aktívan részt vesz a Szovjetunió becsméréseiben." Ez az erőteljesen támadó hangnem teljesen egybecsengett a Komintern vezetésnek a szociáldemokrata mozgalommal kapcsolatos értékeléseivel és utólagosan ugyanúgy elítélhetjük a román párt esetében is, hiszen nem a reformista munkásmozgalom tárgyilagos elemzésén alapult. Ebből adódóan egyáltalán nem meglepő a pártnak az állásfoglalása az egységfronttaktika kérdésében: "... az egységfronttaktikát alulról kell alkalmazni a munkások és a parasztok sürgős és létérdekeit szolgáló közös harcában ...". Eszerint az RKP-nek meg kell nyernie a dolgozó tömegeket, amelyek harcának vezetésére kizárólagosan hivatott. A határozatokban szó sem volt arról, hogy a pártnak bármilyen szövetségesei lehetnének a politikai, gazdasági küzdelmekben.

A IV. kongresszus nem tisztázott bizonyos alapvető forradalomelméleti problémákat sem. Nem fogalmazott meg ezzel kapcsolatban semmilyen stratégiát, csak közvetlen utalásokból következtethetünk, miszerint az elfogadott dokumentum a romániai szocialista forradalmat tekintette lehetséges célnak, amelyért a pártnak küzdenie kell. A nemzeti kérdésről szóló határozatnak az erdélyi sajátságokat

elemző része szerint "A Kommunista Pártnak szakadatlanul magyaráznia kell Erdély és Bánát magyar és más nemzetiségű (szász, német, szlovák) széles dolgozó tömegeinek, hogy nemzeti felszabadulásukat csak a munkás-paraszt kormányért folytatott fegyveres harc útján fogják kivívni." A Komintern V. kongresszusán megfogalmazott, taktikai téziseivel párhuzamba állítható megfogalmazása ez: a proletárdiktatúrával egyenlő munkás-paraszt kormányért folytatott harc, a szocialista forradalom fegyveres úton való győzelme a célja az RKP-nak. Ezt a tényt erősítik meg Veress Pálnak az 1929-es év eseményeire történő visszaemlékezései. "Lényegében csak az V. kongresszus után (1931 decembere után, a szerző) tudtuk meg: a "linia justa" (helyes vonal) arra a hibás politikai koncepcióra volt alapozva, hogy Románia közvetlen proletárforradalom előtt áll és ... a forradalom objektív tényezői adva vannak; s a párt azonnali feladata az elégedetlen és forradalomra kész tömegek élére állni, forradalomra vezetni őket ... Hitványság volna részemről gúnyt űzni a párt és a KISZ egykori utasításaiból ... de tény, hogy egyes, a központtól jött elvtársak bizalmasan érdeklődtek aziránt, vannak-e még itt-ott a világháborúból visszamaradt és eldugott fegyverek. Ilyen értelemben érdeklődtem én is Gyergyóban, ahol azt a választ kaptam, hogy akadnak még, csupán azt nem tudják használható állapotban vannak-e.

Így aztán érthető, hogy a rosszul elmondott és még rosszabbul értelmezett utasításokból Ny. Gy. kolozsvári

ifjúmunkás azt a következtetést vonta le, hogy elérkezett az ideje a forradalmi partizánharcnak és egy revolverrel meglevágott agyú katonafegyverrel felfegyverzett három tagú csoportjával Kolozsvár környékén "akcióba" is lépet. A csendőrség néhány nap alatt letartóztatta őket és eljárást indított ellenük."^{4/}

A IV. kongresszus dokumentumai szerint az RKP az egyik legfontosabb problémának a nemzeti kérdést tekintette. Amellett, hogy ezzel külön határozatban is foglalkozott, a háborús veszélyről és az agrárkérdésről szóló határozatokban szintén számos megfogalmazásban hangsúlyt kapott ez a probléma. A kiindulópont itt az a mai román párttörténetírás által egyértelműen elítélt felfogás volt, amely szerint "A mai Románia az 1914-19-es évek imperialista vérfürdőjének eredményeként, a versailles-i, trianoni és neuilly-i szerződések következtében megnövelte népességét ... Ezen szerződések következtében jött létre Nagy-Románia, amelynek határai nem felelnek meg semmilyen, a különböző területek közötti etnográfiai vagy gazdasági egységnek és ez természetesen, mivel Anglia és Franciaország imperialista burzsoáziáját nem a dolgozó tömegek érdekei vezérelték, amikor úgy a mai Románia, mint a többi háború utáni állam létrejöttében részt vettek, hanem az a megfontolás, hogy Romániából az első proletár állam, a Szovjetunió és az eljövendő balkáni proletárforradalmak elleni harcban engedelmes csendőrt faragjanak ..." Ugyanezen gondolat a háborús veszélyt elemző részben az alábbiakban nyert megfogalmazást:

"... Az imperialisták létrehoztak Versailles-ban egy Nagy-Romániát" 8 millió nem román lakóssal azért, hogy tőlük teljesen függő helyzetbe hozzák."

Ezek szerint az RKP az első világháborút lezáró Párizs környéki békét, s ezen belül Románia területgyarapodása megítélése tekintetében lényegében az ismert lenini állásponton állt, amely a győztes antant nagyhatalmak imperialista béke diktátumának tekintette a mindkét tömb részéről alapvetően igazságtalan első világháborút lezáró békerendszert.

A fentebbi kiindulópontból következett, hogy az RKP - a mai román párttörténeti szakirodalom szerint helytelenül - Romániát soknemzetiségű országgént fogta fel. A nemzeti kérdés megoldásában, miként ez a dokumentumban két helyen is megfogalmazást nyert, a "nemzetek önrendelkezési joga az elszakadásig" lenini alapelvől kell kiindulni. Lényegében a lenini gondolatmenet szerint "ez a jelszó a különböző országrészek konkrét körülményeire alkalmazva nem elválasztja, hanem ellenkezőleg összeköti Románia valamennyi nemzetiségű munkás tömegeit. Ez a jelszó kötelező a társadalmi-gazdasági felszabadulásért folytatott harcban, a nemzeti kérdés valódi megoldásáért Romániában, a Balkánon és Közép-Európában ..." A nemzeti kérdésről szóló határozatok részletesebben tárgyalták Besszarábiát, Bukovinát, Dobrudzsát és Erdélyt. Besszarábiával kapcsolatban a párt szerint "A román burzsoázia, hogy igazolja elrablását, megpróbálja demonstrálni, hogy a Besszarábia népességének relatív többségét kitevő moldvaiak románok, amikor a moldvai nép magát független nemzetiségnek tartja, s valóban az is, saját

kultúrával."^{5/} A dokumentum kiemelte a 20-as évek felkeléseit (Hotin, Tigana, Tatar-Bunar), amelyeket a szovjet hatalom jelszavával vívtak". Éppen ezért az RKP-nak "... kötelessége minden mértékben segíteni a dolgozó tömegeknek az SZSZSZR-rel (Szovjet-Moldávia) való egyesülésért folytatott küzdelmet". Ugyanezt az álláspontot foglalta el a IV. kongresszus Bukovina esetében is mondván, hogy "Bukovina ukrán dolgozó tömegei ... a Szovjet-Ukrajnával való egyesülésre törekszenek" és ezt a pártnak "támogatnia kell a mindennapi munka és agitáció folyamán". Az előbbiektől eltérően értékelte a dokumentum a Dobrudzsával és Erdéllyel kapcsolatos feladatokat. Dobrudzsában "... a dobudzsai bulgár burzsoázia agitációja, amelyet a bulgáriai honfitárs burzsoáziával kapcsolatban állva folytat Dobrudzsának Bulgáriához való csatolásáért bázisa annak a törekvésnek, hogy elnyerje ezen terület dolgozó tömegeinek elnyomásához való jogot. Fel kell világosítani a bulgár és más nemzetiségű dolgozó tömegeket, hogy nemzeti felszabadulásuk csak a tőkés rend eljövendő megdöntésével, a munkás-paraszt hatalom megvalósításával lehetséges." Lényegében hasonló értelemben tárgyalta Erdélyt is a kongresszus, amint azt a proletárforradalom stratégiai célja kapcsán már idéztük.

A nemzeti kérdésről szóló határozatokból tehát egyértelműen kiderült, hogy végül is ezt a szocialista forradalom alá rendelte az RKP 1928-ban. Mivel a Szovjetunióban megvalósult a proletárforradalom, ezért támogatni kell Bukovina és Besszarábia "önrendelkezési jogát az elszakadásig", hiszen a világ első munkás államához csatlakoznának, ám ugyanennek a

alapelvnek semmi értelme Dobrudzsa és Erdély vonatkozásában a fentebbi gondolatmenet szerint. Ezzel együtt újból hangsúlyoznunk kell, hogy lényegében lenini álláspontról indulva dolgozta ki a párt a határozatnak ezen pontjait. Egy lényeges hiányosságot kell itt kiemelni, nem volt szó konkrét nemzetiségi jogokról az adott kereteken belül (nemzeti nyelv használata a közigazgatásban, iskoláztatási és kulturális jogok, különféle hátrányos megkülönböztetések eltörlése stb.), jóllehet ebben a vonatkozásban a párton belül korábban már születtek jó határozatok (III. kongresszus, Városi és Falusi Dolgozók Blokkja programja stb.). Ezek a nemzetiségi jogok 1928-ban szintén a szocialista forradalom majdani győzelme után megoldható kérdéssé válnak a párt szerint.

A IV. kongresszus fontos feladatának tekintette az agrárkérdés megoldását. Ezt a problémát szorosan összekapcsolta a nemzeti kérdéssel: "... a román burzsoázia a csatolt ország-részekben gyarmatosító és románosító politikát hozott, benépesítve az egykorú úri és szabad földeket óromániai telepekkel, elsősorban gazdag paraszti elemekkel és román tisztviselőkkel, földnélkül hagyva a más nemzetiségű szegény parasztok helyi tömegeit (oroszok, bulgárok, németek, moldvaiak, magyarok stb.). Ez a kolonizációs politika egyes helyeken a kisebbségi parasztok kifosztásán keresztül is érvényesült (Dobrudzsa, Erdély, Bánát." Ez az objektív helyzetelemzés volt a legpozitívabb értékelhető része az agrárkérdésről szóló határozatnak. Az agrárkérdés végső megoldásaként a kisparaszti magántulajdon eltörlése, az egész földterület államo-

sítása; a közösségi formák szorgalmazása már nem tekinthető megalapozott célkitűzésnek. Az agrárkérdés a IV. kongresszus után is az elméletileg kellően meg nem világított problémák körében maradt.

A kongresszusi határozatok, alapvetően jó megközelítéssel foglalkoztak még az ifjúsági mozgalomban végzett gyakorlati munka hiányosságaival, valamint a Vörös Segéllyel. Ezek azonban kisebb jelentőségűek voltak a fentebb elmondott kérdésekhez képest. Összességében a IV. kongresszus az elméleti munka terén az RKP-n belül nem hozott lényeges előrelépést, sőt a szocialista forradalom stratégiai célkitűzése, kidolgozott forradalomelméleti háttér nélkül több vonatkozásban negatív következményeket eredményezett.

Ráadásul a IV. kongresszus után a párton belül megkezdődtek, s rövid idő alatt elmélyültek és súlyossá váltak az elvtelen frakcióharcok. Ezek árnyalt elemzését a meglévő szakirodalom szűkszavúsága és a források magától értetődő hozzá nem férhetősége egyelőre nem teszi lehetővé. A fő jellemzők rövid összegzésére tehetünk csak kísérletet. Köblös Elek eltávolítása a párt éléről - az új főtitkár Vitalij Holosztenko lett, aki a romániai munkásmozgalomban mindössze 1920-21 folyamán vett részt, és 1921-től Ukrajnában dolgozott - elsősorban az M. Pauker vezette csoport, a luxiministák elképzeléseinek kedveztek.^{6/} Az általuk megfogalmazott "linia justa" direkt akciókat sürgető, a reális helyzetet és lehetőségeket negligáló, kompromisszumot nem ismerő forradalmi frazeológiája főleg az ifjúmunkás-mozgalomban hatottak. Az M. Pauker köré szerveződött

csoportnak a IV. kongresszust követően sikerült teret nyernie a romániai kommunista mozgalomban, elsősorban olyan régi kommunista vezetők, mint a marosvásárhelyi Soós József, Dán István, a nagyváradi Rozvány Jenő átmeneti félreállításával. Ezzel együtt a luxiministák nem voltak képesek átvenni a párt irányítását, ehhez nem rendelkeztek megfelelő tömegbázissal a helyi szervezetekben, a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjának tömegszervezeteiben még kevésbé. Ehhez jó adalék a Luka László szülőfalujába, Lemhénybe 1930 májusában összehívott "puccs-konferencia-kísérlet" sikertelensége.^{7/} Ráadásul a "lina justa"-nak sem ők maradtak a kizárólagos képviselői. Paukerrel szembefordultak a - különben taktikai kérdésekben lényegében hasonló nézeteket valló.- Alexandru Dobrogeanu-Gherea, mozgalmi nevén Barbu köré tömörült csoport tagjai, a "barbuisták". A két frakció elvtelen, személyeskedő; eszközökben nem válogató küzdelme nyomta rá a bélyegét az RKP 1928-30 közötti időszakára. A párton belül számos helyi vezető azonban egyik csoportot sem volt hajlandó elismerni. Az illegális találkozójukat a Bukarest melletti Otopeni-i erdőben tartó fővárosiak - innen a nevük otopenisták - Margulius mozgalmi nevű vezetőjükkel szembefordultak, mind Paukerrel, mind A. Dobrogeanu-Ghereával, s a frakcióharcot elítélve lényegében maguk is egy harmadik frakciót hoztak létre. Temesvárott a Müller Kálmán - Baga János vezette csoport, akiknek elévülhetetlen érdemeik voltak a Dolgozók Lapjának^{8/} szerkesztésében és kiadásában, lényegében függetlenítették magukat a pártvezetéstől. Tulajdonképpen ugyanezt tették a Nagy Géza vezette Kolozsváron és környékén tevékeny-

kedő kommunisták is. Marosvásárhelyen a luxiministák a helyi ifjúmunkások körében bizonyos népszerűsége tettek szert, s történtek próbálkozások a helyi kommunista mozgalom régi, ki- próbált irányítóinak félreállítására, ám "az öregek leváltásához megfelelő, tapasztalt káderek kellettek volna, de nem voltak ..."^{9/}

A frakcióharcok természetesen nagymértékben csökkentették a legális és illegális mozgalmi tevékenység eredményességét, s veszélyes tendencia bontakozott ki 1930 nyarára a romániai kommunista mozgalomban: a párt felőrlődik és csoportjaira bomlik pont akkor, amikor a gazdasági és politikai válság teremtette új helyzet növeli a párt lehetőségeit és feladatait, a dolgozó tömegek harcának vezetésében. Ezért a Komintern Végrehajtó Bizottsága 1930 augusztusi határozatában felhívást intézett a Romániai KP-hoz, amelyben felszólítja a frakcióharcok felszámolására, a pártegység helyreállítására. Ez esetben a Komintern nem kizárólag utasított, hanem közvetlen segítséget adott a romániai mozgalomnak mind szervezeti, mind elméleti vonatkozásban. Kezdeményezésére sor került egy, a frakciózás felszámolását célzó bizottság felállítására, soraikban olyan, a pártbomlasztó tevékenységgel nem kompromittált kommunistákkal, mint Gheorghe Stoica, Jakabovits Jenő, Lenuta Filipovici és C. Pirvulescu.^{10/} A bizottság kezdeményezte a párt területi és helyi vezetőtestületeinek újjáalakítását egyrészt, másrészt a párton belül országszerte vitaforumokat szervezett ideológiai, szervezeti, stratégiai és taktikai kér-

désekről. Ehhez a Kominterntől kapott anyagok jelentős segítséget nyújtottak, különösen Lenin számos munkájának ekkor elkészült románnyelvű fordításai.

Ilyen előzmények után ült össze Moszkvában 1931. december 3-án az RKP V. kongresszusa. Az itt megfogalmazott dokumentum elsőként a korabeli nemzetközi helyzetet, valamint Románia belső gazdasági és politikai problémáit elemezte, különös tekintettel a mélyülő világgazdasági válság következményeire. Eszerint: "A válság súlyosbítja a tőkés társadalmak alapvető ellentmondásait, súlyosbítja a burzsoázia és a proletariátus közötti ellentmondásokat, szélesíti és elmélyíti az imperialista világban belüli ellentmondásokat, súlyosbítja a győztes és a legyőzött országok, az imperialista világ, valamint a gyarmati országok közötti kapcsolatokat. A válság az imperialista táborban az erők új átcsoportosulását idézi elő, aláássa a versailles-i békeszerződések rendszerét és siettetni a Szovjetunió elleni katonai intervenció céljából létrejövő egységfront előkészítését ..." Feltűnő, hogy ez utóbbi veszély igen nagy teret kapott a határozat első részében, annak a ténynek a hangsúlyozásával, hogy a Szovjetunióval szomszédos Románia, amely "gazdaságilag és politikailag függő országgént ... egyidejűleg egy imperialista ország, mind más népek elnyomása és idegen területek leigázása, mind az imperialista világban elfoglalt helye és uralkodó osztályainak új hódításokra való törekvése tekintében", adott esetben minden nehézség nélkül felhasználható a világ első proletár állama elleni támadásra. Ebből az alapgon-

dolatból logikusan következett az antimilitarista propaganda fokozása az országban, főleg a Román Hadseregben belül.

A határozatok - alapvetően jó megközelítéssel - elemezték a romániai gazdasági válságot. Jól kiragadva a lényegét, rámutattak, hogy a romániai gazdasági válság része a világban lezajló folyamatoknak, ám az ország fejletlenségéből adódóan számos ponton még súlyosabb következményekkel jár, mint a fejlettebb nyugat- és kelet-európai országokban. A dokumentum szerint "A romániai válság érinti a kitermelő és feldolgozóipart, valamennyi mezőgazdasági ágazatot, a szállítást, az állami költségvetést és különösképpen a kereskedelmet. A legnagyobb erdélyi bányaiipari vállalatoknál lassult a termelés, a legjelentősebb fémkohászati üzemek is eloltották nagyolvasztóikat, a fűrészüzemek legnagyobbbrészt nem dolgoznak ... A szállító vállalatok is visszafogták aktivitásukat, csökkentve kohászati megrendeléseiket. A legnagyobb bankok közül egyesek csődbe mentek és az állami költségvetés óriási deficittel zárul ... Eddigi elmélyülésében a válság nem érte el a mélypontját, s mindegyik gazdasági mutató a válság további súlyosbodására és mélyülésére utal ..." Az utólagos történeti értékelés persze számos ponton árnyalhatja az összképet, ám 1931 decemberében az RKP fővonalaiban képes volt megfelelő jelentést adni az ország ipari és pénzügyi kríziséről. Egy ponton lehet hiányérzetünk, a mezőgazdaságot tulságosan röviden tárgyalta a dokumentum, a vetésterület és termés mennyiség csökkenését aláhuzva, amely pedig így nem volt igaz.

A fentebbi hiányosságot enyhítette az Osztályerők helyzete és a forradalmi hullám erősödése c. fejezete a határozatoknak. Ebben a részben a dokumentum, miután sorra vette a leglátványosabb munkásmegmozdulásokat, a lupeni-^{11/} eseményektől kezdve 1931 végéig, nagy teret szentelt a parasztság helyzetének, spontán mozgalmainak, aláhúзва, hogy "gyakoribbá válnak paraszti akciók az adó ellen, a földért, az erdőért, a legelőért való tartozás ellen ... Számos helyen a parasztok elkergetik a végrehajtó zsandárokat. Gyakoribbá vált a bojár földek, az erdők elfoglalása, az erdők kivágása, és a földbirtok felgyújtása." A dokumentum hangsúlyozta, hogy bár "ez nemcsak az elfoglalt vidékeken van így, hanem a régi regat-ban is, az elfoglalt vidékeken pedig nemcsak az elnyomott nemzetiségi tömegeket, hanem a román parasztságot is ott találhatjuk ezekben a mozgalmakban", ugyanakkor "az elfoglalt területeken a parasztság agrárküzdelmének összefonódása a nemzeti harccal, a parasztmozgalmaknak kiélezett jelleget ad". A munkásosztály és a parasztság helyzetének összegzése mellett a fejezet 3. része a különféle kispolgári rétegekkel foglalkozott, megállapítva ezen társadalmi csoportok létfeltételeinek a rosszabbodását, utalva a kereskedelmi alkalmazottak, kisiparosok, kiskereskedők, hadirokkantak utcai akcióira, az állami hivatalnokok és alkalmazottak "éhségmeneteire".

A különböző osztályok objektív helyzetéből levezetve a határozatok elméleti szinten összegezték az alapvető belső társadalmi ellentmondásokat. Az első helyre a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentmondások kerültek, amelyeket

a fináncstőke vezető szerepe az ország gazdasági elmaradottságának körülményei között a prekapitalista magántulajdon formák összefonódása a tőkés formákkal, a végsőkig mélyítenek ...". A dokumentum nem hagyhatta figyelmen kívül a romániai proletariátus viszonylag kis létszámát, ám ezt "... ellensúlyozza relatív koncentrációja egyes centrumokban, amelyeknek határozott jelentőségük van a forradalmi harc szempontjából." Emellett a dokumentum aláhuzta, hogy "A proletariátus lévén az egyetlen a végsőkig konzekvensen forradalmi osztály, hivatott mindenféle elnyomás és kizsákmányolás ezeknek minden formája elleni harc vezetésére ... Az ipari proletariátus, amelynek a romániai KP révén megvan a saját forradalmi élcsapata, rendelkezik a legnagyobb szervezőképességgel valamennyi forradalmi réteg közül és ... képes arra, hogy biztosítsa hegemoniáját általános harcában." Mindez indokolttá teszi, hogy a tőkés társadalom alapvető osztályellentétét emeljék ki elsőként a határozatok. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az agrárkérdés rendkívüli fontosságát nem érzékelték volna ekkor az RKP. A dokumentum hangsúlyozta, hogy "A parasztság és a földesurak közötti ellentétet, amelynek az ország agrárjellegéből és a paraszti népesség rendkívüli túlsúlyából adódóan különös jelentősége van, a mezőgazdaságban meglévő félf feudális maradványok idézik fel. (A föld antidemokratikus újrafelosztása az agrárreform ellenére, feudális maradványok a mezőgazdasági munka szervezetében, dézsma stb.)" Ugyanakkor ez a parasztság "nemcsak a földesuri nagybirtok, a feudális maradványok ellen harcol, hanem a monopolizáció ..., kiváltképpen a banktőke ellen

is, azaz nemcsak a feudálisztikus formák továbbéléséről van szó a romániai mezőgazdaságban, hanem az uzsoratókének a fejlődést nem túlságosan segítő behatolásáról, s annak primitív kizsákmányolási módszereiről is. Az agrártársadalom belső ellentmondásait bonyolítja, hogy a parasztság már nem tekinthető egységes osztálynak, erősen rétegződött, ezért "fontos ellentét a falusi burzsoázia és a vidéki szegény félproletár- és proletár rétegek közötti ellentét". Ám ez utóbbi szembenállás kisebb jelentőségű, mint az előbbiek. Hasonlóképpen másodlagosak, persze a kommunista mozgalom szempontjából nem elhanyagolhatóak az egyéb ellentétek, például a városi kispolgárság és a monopolizáció, illetve az egyes tőkés csoportok közötti szembenállás.

A Romániai KP 1921-31 közötti irányvonalából és gyakorlati tevékenységéből logikusan következett, hogy az V. kongresszuson megfogalmazott határozatok az osztályellentmondásokkal majdnem egy sorba állították a nemzetiségi kérdést: "Az alapvető társadalmi ellentétekkel együtt óriási jelentősége van ... a román nemzetiségi uralkodó osztályok és az elnyomott néptömegek közötti nemzetiségi ellentéteknek. Ezek az ellentmondások idegen területek elfoglalásának az elnyomott népekkel (moldvaiak, ukránok, oroszok, bulgárok, magyarok, németek, szerbek, törökök, zsidók) szembeni kolonializációs politikának, a romániai uralkodó osztályoknak az elnyomott nemzetiségi dolgozó tömegeivel szemben folytatott szélsőségesen durva kizsákmányolási formáinak, valamint a nemzeti kultúra kíméletlen elfojtásának eredményei."

Összességében elmondhatjuk, hogy a kongresszusi dokumentumban a román társadalom belső ellentmondásainak elméleti összegzése fő vonalaiban helytálló. Több ponton a romániai KP addigi történetét tekintve uttörő jelentőségű, kiváltképpen az agrártársadalom bonyolult belső ellentéteinek a feltárása szempontjából. Az egyes osztályok helyzetének, a köztük feszülő ellentéteknek a kor színvonalán történő kommunista elemzéséből logikusan következtek a határozatok forradalmi elméleti megállapításai: "Eszerint Románia a polgári demokratikus forradalom kibontakozása előtt áll ... A polgári demokratikus forradalom a burzsoázia nélkül és ellenére fog lezajlani, a proletariátus hegemoniája és a kommunista párt vezetése jegyében. A polgári demokratikus forradalom olyan mértékben teljesíti ki a polgári demokratikus átalakulást, amelyen mértékben magában foglalja az elnyomott nemzetiségek felszabadulásáért folytatott harccal összefonódó paraszti agrárforradalmat. A határozatok szerint a polgári demokratikus forradalomban a proletariátus a szövetségeseeknek viszonylag széles körére támaszkodhat, a "párt jó politikáját feltételezve". A legfontosabb szövetséges értelemszerűen a több milliós szegényparasztság, de azzá tehető a parasztságnak szinte valamennyi rétege, a nemzetiségi területeken a "román imperializmus" ellen gazdagparasztság is. Ugyszintén "a proletariátus ... harcában maga mögé állíthatja a városi kispolgárság jelentős tömegeit is". A polgári demokratikus forradalom feladata a "félfeudális monarchia és a burzsoá-földesúri államhatalom erőszakos megdöntése", amelyet a "proletariátus és a parasztság for-

radalmi-demokratikus diktatúrájának" kell felváltania, a hatalom csúcsán a "városi és falusi dolgozó tömegek szervezeteire" támaszkodó munkás-paraszt kormányral. "Ennek a forradalmi államhatalomnak a feladata az agrárforradalom kibontakoztatása és szervezése, a proletariátus vezetése alatt az ország politikai és gazdasági rendje összes feudális maradványának eltörléséért folytatott harc." Ezen harc során azonban a kommunista mozgalom nem téveszti szem elől végcélját: "Mindez nem a kapitalizmus fejlődésének készíti elő a terepet, hanem a forradalmi erők megerősödését biztosítja, a forradalmi erők korlátlan szabadságát jelenti, azok fejlődésének utolsó szakaszát a szocialista proletárforradalomhoz vezető úton ..." A polgári demokratikus forradalomból kibontakozhat a szocialista forradalom, "az egyikből a másikba való átmenet elsősorban a proletariátus felkészültségétől függ ... A legszélesebb román és elnyomott nemzetiségű dolgozó tömegeket vezetve az ország polgári demokratikus átalakulásáért folytatott harcba, a végsőkig folytatva ezt a harcot, a munkáosztály a romániai Kommunista Párt vezetése alatt ajtót nyit a szocialista forradalomra ..."

A fentebbiekből világosan kitűnik, hogy az V. kongresszus az RKP kongresszusai sorában először magáévá tette a lenini permanens forradalom elméletét. Ennek megfelelően a stratégiai cél a polgári demokratikus forradalom lett, amelynek mindenképpen meg kell előznie a proletárforradalmat. Az azonnali, közvetlen szocialista forradalom célkitűzését, amelyet egyébként a IV. kongresszus határozatai is csak közvetve, nem

egyértelműen fogalmaztak meg, tehát nem tekintette megalapozottnak az V. kongresszus. Az itt elfogadott dokumentum forradalom-elméleti részeinek nagyon nagy jelentőségük volt a Romániai KP-n belül számos alapvető elméleti kérdés tisztázódása szempontjából.

A stratégia meghatározása után a határozatok részletesen foglalkoztak a legfontosabb taktikai kérdésekkel. A Komintern VI. kongresszusán elfogadott programja szellemében a dokumentum szerint "A fő eszköz ... a proletár tömegek napi követelésein alapuló egységfront-taktika alulról, amely a párt éles fegyvere a szociálfasizmus és méginkább a baloldali elhajlók, a forradalom fő ellenségei ellen a munkásmozgalomban..." A szociáldemokrata mozgalom szociálfasisztának minősítése megfelelt a korabeli kommunista mozgalom terminológiájának. Ugyanakkor az elsődleges hangsúly - nyilvánvalóan a luximinista és a barbuista frakciók tevékenysége és a taktikai kérdésekben már említett felfogásuk miatt - a baloldali szektás veszélyre került. A dokumentumnak a párt taktikájáról szóló fejezete a szociáldemokráciáról, a jobboldali elhajlásról, a fentebbi félmondatnál többet nem is utalt. Annál részletesebb kifejtésre került viszont az illegalitásba szorított párt tömegkapcsolatainak létfontossága. Ebből a szempontból az elsődleges "... a széles tömegeket foglalkoztató sürgős követelések időben történő felvetésének a megértése (az elbocsátások, bércsökkentések, fizetéskésleltetések, munkanap-hosszabbítások, fenyegetések, munkásverések ellen ... 6 órás munkanapért a 16 éven aluli fiatalok számára és az egészségre káros iparágakban az idősebb munkásoknak a tőkés racionalizálás ellen egyenlő munkáért egyenlő

egyenlő bért stb.)." A napi érdekek védelméért, a részkövetelésekért folytatott harcban azután sor kerülhet a politikai célok elfogadtatására, "a gazdasági harc folyamán ügyesen össze kell kötni a gazdasági követeléseket a politikaiakkal ..." Ezek az alapelvek nemcsak a munkásság többségének megnyerése szempontjából döntő fontosságúak, hanem érvényesek a szegényparasztság körében végzett agitációs és szervező tevékenységre is. Az elszigetelődés veszélyének elkerülése érdekében "... A pártnak sürgősen törekednie kell új szervezetek létrehozására, valamint a létező tömegszervezetek és a tömegekre támaszkodó szervek (forradalmi, a tömegeknek nyitott szakszervezetek, kulturális és sportszervezetek, klubok, munkanélküli bizottságok, parasztbizottságok) szélesítésére és erősítésére, a nemzeti forradalmi szervezetek erősítésére, átalakításukra valódi tömegszervezetekké és arra, hogy fentről lefelé létrehozzon ezekben a szervezetekben egy erős, egységes, munkaképes, a párt vezetését biztosítani tudó kommunista frakciót".

A határozatok a fentebbiek szellemében foglalkoztak a romániai szakszervezeti mozgalommal. A kommunista irányítás alatt álló, ám 1929 áprilisától csak féllegális keretek között működő egységes szakszervezetek legfőbb feladatává a munkásosztály legégetőbb követeléseivel folytatott tömegmozgalmak minél hatékonyabb előkészítését és szervezését tették. Ugyanakkor legalább ennyire fontos követelményként fogalmazták meg a teljes legalitást élvező reformista szakszervezetekbe történő beépülést, s ott minél szélesebb kommunista csoportok létrehozását.

Az V. kongresszuson elfogadott dokumentum külön fejezetet szentelt a romániai nemzetiségi problémának. Az elfogadott határozatok ebben a vonatkozásban is jelentős előrelépésről tanúskodtak a IV. kongresszushoz képest. Az alapelv "a nemzeti kérdésnek a teljes önrendelkezési jogalapján történő megoldása, beleértve az elnyomott nemzetiségnek a román államtól való elszakadását ...", mégpedig nem téve különbséget az egyes nemzetiségek között, miként a IV. kongresszus határozatai azt tették, a már korábban ismertetett módon. Az ismert lenini alapelv hangsúlyozása mellett a határozatok konkrét nemzetiségi követeléseket is megfogalmaztak, mondván, hogy "... a párt kötelessége, hogy gyors és azonnali irányt vegyen a nemzetiségi elnyomás valamennyi megnyilvánulása elleni harc vezetésére és szervezésére:

a/ Nemzeti nyelvű iskolák likvidálása ellen a kétnyelvű oktatási rendszer bevezetése ellen.

b/ Az ingyenes anyanyelvű iskoláért (moldvaiak, ukránok, oroszok, magyarok, németek, szászok, zsidók, bulgárok, törökök stb.).

c/ Az elnyomott népek egyenlő nyelvi jogáért az állami, bírósági és helyhatósági intézményekben.

d/ Az elnyomott népek kulturális intézményeinek a bezárása ellen. A nemzetiségi dolgozó tömegek kulturális és sportszervezeteinek teljes szabadságáért.

e/ Az óhitű és a nem román egyházak hívőinek üldözése ellen. Valamennyi egyház politikája osztálytartalmának elmagyarozásáért és a nem román egyházak üldözése elleni tiltakozó mozgalmaknak az osztályharc útjára való tereléséért.

g/ A nemzeti - forradalmi szervezetek illegalitásba kényszerítése ellen, mindegyik nemzeti forradalmi szervezet szabad létezéséért.

h/ A hadiüzemek és a vasutak elnyomott nemzetiségű alkalmazottainak és munkásainak elbocsátása ellen.

i/ Az ujoncok származási helyét figyelembe vevő katonai szolgálattért."

Azon forradalomelméleti kiindulópontból következően, amely szerint a polgári demokratikus forradalomnak Romániában magában kell foglalnia az elnyomott nemzetiségek felszabadulásáért folytatott harccal összefonódó agrárforradalmat, a határozatoknak nemzetiségi kérdéssel foglalkozó része egyben megfogalmazta a párt legfőbb agrárköveteléseit is, hangsúlyozva, hogy "a romániai nemzetiségi kérdés nagymértékben parasztkérdés, így a nemzeti - forradalmi harc szorosan összefonódik az elnyomott nemzetiségi dolgozó parasztnak gazdasági érdekeiért vívott harccal. A Romániai Kommunista Párt feladata vezetni és szervezni a dolgozó parasztság harcát (összekötve azt a nemzeti forradalmi harccal):

a/ A királyi, földesuri és egyházi erdők és legelők egészének a teljes földterületek megváltás nélküli felosztásáért, az állatállománnyal és felszereléssel együtt a földmunkások, szegény-parasztnak és kisparasztnak kezébe adásáért nemzetiségi megkülönböztetés nélkül az adott terület régi lakosait figyelembe véve.

b/ A dolgozó parasztságnak, nemzeti kulturális szervezeteknek, közösségeknek, az általuk használt föld, erdő és vagyon vissza-

adásáért.

c/ ... az adók és az adósságok fizetésének visszautasításáért és aktív tömegellenállás szervezéséért a paraszti vagyon elárverezése ellen, a városi és falusi dolgozó tömegek valamennyi adósságának az eltörléséért."

Mindenképpen ki kell emelnünk, hogy az agrárkérdés kapcsán itt már kimaradt a IV. kongresszus által szorgalmazott közösségi formák tulzott hangsúlyozása.

A kongresszusi határozatok a fentebbieken kívül részletesen foglalkoztak a szervezeti élet kérdéseivel, különös tekintettel a frakcionizmus felszámolására és a lenini alapelvek figyelembe vételére, valamint a kommunista ifjúsági mozgalom kérdéseivel, a legfőbb veszélynek a baloldali avantgardista meghyilvánulásokat tekintették.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az V. kongresszus mérföldkövet jelentett a romániai Kommunista Párton belüli elméleti munka fejlődése szempontjából. Az elfogadott határozatok a párt történetében először adtak átfogó, a kor színvonalának megfelelő elemzést a román társadalom adott állapotáról, belső ellentmondásairól. Úttörő jelentőségűek voltak a dokumentum forradalomelméleti megállapításai, a lenini permanens forradalom elméletének az adaptációja és az ennek megfelelő stratégia kidolgozása. Nagyon lépett előre a párt az agrárkérdés vonatkozásában, mind az agrárstruktúra összetettségének a megértése, mind a történetileg indokolt agrárforradalom kiteljesítése és a szegényparaszság érdekeinek a felismerése

szempontjából. Mindenképpen példamutatónak tekinthetők a romániai nemzetiségi kérdés kapcsán hozott határozatok, különösen a konkrét nemzetiségi követelések megfogalmazása tekintetében. Természetesen nem volt különféle kisebb-nagyobb tévedésektől mentes, ez a dokumentum. Ezek részben a korabeli nemzetközi kommunista mozgalom hatásának eredményei. (Szociálfasizmus, szakszervezeti kérdés stb.) Ugyanakkor azt is le kell szögezni, hogy erősen kétséges, hogy a Komintern segítségével a frakcióharcokból éppen csak kilábaló Romániai KP képes lett volna ilyen színvonalú dokumentum megfogalmazására.

Az V. kongresszus hatása a párton belüli frakcióharcok felszámolásának eredményei természetesen nem máról holnapra mutatkoztak a romániai kommunista mozgalomban. A folyamat lényegében a 30-as évek közepéig elhúzódott.

J E G Y Z E T E K

1. A IV. és V. kongresszus összehívásának körülményeit, a részt vevők névsorát lásd Lipcsey Ildikó: A nemzeti kérdés a Kommunista Romániai Pártja politikájában 1921-33. Világtörténet 1987/3. szám. Ugyanitt mellékletben közlésre kerültek a két kongresszuson elfogadott határozatoknak a nemzeti kérdésre vonatkozó részei Juhász Árpád fordításában.
2. Documente din istoria Partidului Comunist din Romania (1917-44) Editura Partidului Muncitoresc Roman 1951. Az idézetek végig saját fordításban.
3. Országos Levéltár K 609 Bukaresti követjelentések 323/498.
4. Veress Pál: Vallatás, vád, küzdelem. Kolozsvár 1975. 156-157. o.
Veress Pál a két világháború közötti marosvásárhelyi kommunista mozgalom egyik kiemelkedő egyénisége, 1928-ban a helyi ifjú munkáscsoport vezetője volt.
5. A kérdésben a mai román és szovjet hivatalos felfogás és így a történettudomány is ellentétes álláspontban van. Lény, hogy a moldvaiak román nyelvjárást beszélő etnikum és vitatható, hogy mennyiben rendelkeznek önálló nemzeti ismérvekkel. Nem egyedülálló jelenség ez, lásd macedón-bolgár analógia.
6. M. Pauker mérnök a forradalmi diákmozgalomban vált kommunistává, az RKP megalakulása után aktív szerepe volt a párt szervezeti kiépülésében. Mint a Központi Bizottság tagját többször letartóztatták. Ilyenkor látványos éhség-sztrájk akciókkal hívta fel a figyelmet a romániai börtönviszonyokra. A Pauker körül tömörült csoport, akiket Luka László, Panescu, Wumbrandt, Balog Ilona neve fémjelzett, a IV. kongresszus után frakcióvá szerveződött.
7. Veress Pál: i.m. 157. o.
8. A Dolgozók Lapja az RKP 1925-ben megalakult korlátozott legalitást élvező fedőszervének a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjának a sajtóorgánuma volt, lásd Vajda Lajos: Emlékezés a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjára. Korunk 1975/4.
9. Veress Pál: i.m. 270. o.
10. Lipcsey I.: i.m. A frakcióharcok kapcsán ki kell emelnünk, hogy egy illegalitásban lévő pártban dűltak; s a frakciók nem minden esetben kikristályosodott valódi alternatívákat jelentő elméleti platformok köré csoportosultak.

REZUMÉK

D. Sz. Seleszt:

A munkáskollektívák szerepének növelése a szocialista
népi önkormányzat elmélyítésében

A szerző az SZKP XVII. Kongresszusának és az SZKP megújított programjának megfelelően a munkáskollektívák szerep-növelésének elemzésére tesz kísérletet. A feltételek lényegét a feladatok tudatosításában és az élenjáró kollektívák legjobb tapasztalatainak népszerűsítésében látja.

A munkáskollektívákról szóló 1983. évi törvény és Az állami vállalatokról szóló 1987. évi törvény tanulságait újra kell gondolni a demokratikus lehetőségek kibontakoztatása érdekében is. A munkáskollektíváknak az állami, a gazdasági és a társadalmi tevékenység szférájában is nagyobb szerepet kell kapniuk az eddigieknél. Az újdonság lényegét a társadalmi öngazgatás területén lehet a leginkább értelmezni.

Az ukrán politikai tapasztalatok alapján állítja a szerző, hogy a társadalom alapvető osztályai, rétegei átrendeződését, belső átalakulását is figyelembe kell venni, amikor a munkáskollektívákról szólnak. A munkáskollektívákban is megnőtt a szakmai tudás, és a közös komplex feladatok szerepe.

A társadalmi szintereken mielőbb kerülni kellene a kettőződést, a feladatok formalitásait. A 30 év alatti fiatalok kötődésére, vélekedésére az eddigieknél erőteljesebben kell gondot fordítani. E lehetőségek új módszereit keresi a mai politika is.

A. A. Filatov:

Az irányítás jellemző karaktere és tudományos feltétele
a szocialista társadalmi fejlődés szociális és
gazdasági körülményeiben

A szerző az SZKP XXVII. Kongresszusa dokumentumainak tükrében tesz kísérletet a mai szovjet társadalom irányítási feltételeinek leírására, elemzésére. Úgy ítéli meg, hogy a korábbi megtorpanással és konzervativizmussal szemben mindenképpen egy új típusú és stílusú irányítást kell kialakítani. Ennek feltételeit a gazdasági élet dinamizmusában és az irányítás új módszereiben keresi. Az emberi közösségek dinamizmusát azok önkormányzó lehetőségeiben látja, s így módon a korábban használt kifejezések, úgy mint irányítás, igazgatás, az irányítás mechanizmusa, eredményes irányítás belső tartalmi tarthatatlanságát is felveti. Hiszen mindez csak a korábbi módszer némiképpen módosított varációja volt.

A. A. Filatov éppen ezért a belső erkölcsi önkontrollt, a kollektívák önkormányzó, önigazgató szerepét állítja ma előtérbe. A marxista-leninista etika főbb alapelveire hivatkozva azt kívánja körvonalazni, hogy a szocialista társadalom egyes emberének is garantálni kell belső igényét és fejlődésének, alakulásának külső körülményeit. Az elméleti tanulságok gyakorlati haszna ma még felmérhetetlenül gazdag lehetőségeket ígér - véli a tanulmány szerzője.

Harangozó József:

The forming and activity of the Patriotic People's Front
in Csongrad county 1954-1956

The first chapter of the essay deals with preparing of the Patriotic People's Front-movement (PPF), with those theoretical discusses, which took place in level and forums of the supreme leadership of the party, The essence of these discusses, that the PPF should be a mass organization with individual membership or a mass movement with collective membership. The political leadership has decided for the last proposal, of course under the leadership, guidance of the revolutionary, marxist party. On the third congress of the Hungarian Workers's Party has allready been formulated a concrete proposal to convene the congress of the PPF in the fourth part of 1954. The second chapter gives a full description of those questions, that in Csongrad county in levels of the villages, towns and county when, how, which social organizations and who did the reorganization of the PPF. The supreme leadership gave a short term for the organizational work. In Csongrad county on the 14 of September of 1954 has been formed the preliminary committee and the elections to the village's, town's and county's committees of the PPF ought to have been done until the 15-20 of October. The realization - as usual at that time - has been done intermittently, in a number of cases with the convening of assemblies. Very few original documents have been remained, this is why the author treated this short

period on the basis of the presse in the light of the chronological point of view.

In the third chapter takes place the showing of the urgent duties of the county's and local organizations of the PPF in connection with the elections of council. In the elections would take part only the candidates of the PPF and it follows that PPF has significant role.

Finally the fourth chapter contains the activity of committees of the PPF. This is a relatively shorter chapter, because at that time the political, social and economic circumstances decisively had an influence over the content work of the People's Front's committees. At that time the activity of the P  ple's Front's organizations was formal, fell into the background. The programmes, the ideas failed to materialize.

Харангозо Йожеф:

Образование и деятельность Отечественного Народного
Фронта в области Чонград 1954-1956

Первая глава очерка занимается с подготовкой образования Отечественного Народного Фронта (ОНФ), теоретическими дискуссиями, происходящими на уровне и на форумах высшего руководства. Сущность этих дискуссий: будет ли народный фронт массовая организация с индивидуальным членством или массовое движение с коллективным членством? Политическое руководство решило в пользу последнего, естественно под руководством революционной марксистской партии. На третьем конгрессе Партии Венгерских Трудящихся уже сформулировалось конкретное предложение на то, что в четвертой четверти 1954-ого года созывают конгресс ОНФ-а.

Вторая глава занимается детально с тем, что в области Чонград, в селах, в городах и на областной уровне когда, как, какие общественные организации и кто, лично сделали возобновление народного фронта. Выше руководство дало очень краткий срок на организационную работу. В области Чонград 14-ого сентября 1954 года образовывалась подготовительная комиссия и до 15-20-ого октября понадобилась выбирать сельские, районные, городские и областные комитеты народного фронта. Реализация этого - как правило в то время - осуществлялась кампанейско, во многих случаях со созывом митингов. Об этой эпохе сохранилось только мало оригинальных документов, поэтому на основе сообщений печати, с учетом хронологической точки зрения разработал автор этот краткий период.

В третьей главе автор показывает срочные задачи организаций народного фронта, связанные с выборами в совет. На выборах

могут принимать участие кандидаты ОНФ, из этого вытекает ее выдающаяся роль.

Наконец, четвертая глава содержит действительную работу комитетов народного фронта, на которую решительно влияли конкретные политические, социальные и экономические условия. Именно поэтому при данных конкретных обстоятельствах деятельность организаций народного фронта превратилась в формальную, ОНФ отодвинулась на задний план. Его программы, идеи не осуществились.

Koronczi Ágnes:

El nacimiento del Frente Sandinista de Liberación
Nacional de Nicaragua

El estudio forma parte de una disertación presentada bajo el título: La política de alianzas y la estrategia política. Las cuestiones de la lucha antimperialista en la Nicaragua del siglo XIX-XX. El trabajo analiza las luchas internas de la oligarquía nicaragüense; dedica un capítulo a A.C. Sandino; examina el período transcurrido entre el asesinato del general Sandino y la aparición de Carlos Fonseca Amador y pasa revista a la dictadura de los Somoza. El trabajo se dedica al estudio de las ideas y de la trayectoria de Carlos Fonseca Amador, fundador del Frente Sandinista de Liberación Nacional si como a las circunstancias de la constitución de esta organización. La disertación examina las cuestiones de la política de los aliados y de la estrategia del Frente Sandinista y finaliza con el triunfo de la revolución sandinista en 1979.

El estudio presente se centra en el examen de las ideas de Carlos Fonseca Amador. Él participó en las luchas guerrilleras a partir de 1959, incluidas las acciones organizadas desde territorio hondureño hasta las acciones que partieron ya desde la tierra nicaragüense.

El Frente Sandinista constituido en 1961-62 reunió a los participantes de las diferentes acciones dispersas habidas antes. Al estudiar el legado de Sandino se sacó la conclusión de la necesidad de un organismo político al

lado de militar - necesidad reconocida ya por el propio general Sandino. Carlos Fonseca al elaborar la ideología revolucionaria del Frente trató de armonizar las experiencias nacionales e internacionales. Vió claramente que la lucha armada era la única vía que conducía a la transformación revolucionaria y que en la lucha revolucionaria hubo que aplicar todas las formas de combate. En los primeros tiempos por haber criticado el movimiento guerrillero Fonseca se vió obligado a abandonar temporalmente el campamento guerrillero. En ese entonces se prestó mayor atención a los combates rurales, en detrimento de las acciones urbanas. Después de los fracasos guerrilleros de 1963-64 Fonseca comenzó a elaborar las bases de un movimiento revolucionario de nuevo tipo. Pasó revista a las relaciones del Frente con las diferentes capas sociales. Pero - escribió - ha sido un error que la vanguardia haya sobrevalorado la importancia de la estrategia vinculada a las masas y haya subestimado la fuerza de la vanguardia revolucionaria para establecer relaciones directas con el pueblo.

Fonseca se consideró como revolucionario de la izquierda. Rechazó varias veces el haberle titulado como comunista o marxista-leninista. Lo hizo por razones tácticas y porque los grupos autodominados marxistas-leninistas se habían desprestigiado en Nicaragua. Sus ideas - como dijera - se habían compuesto del marxismo, del liberalismo y socialcristianismo. En 1966-67 el Frente Sandinista dió pasos para reanudar la lucha armada y desplegó un trabajo político y organizativo intenso en medio de las masas. La acción guerrillera de

Pancasán fracasó y C. Fonseca se puso a analizar sus causas. Subrayó que el Frente Sandinista dió prioridad a la sublevación subestimando las acciones urbanas. Sacó la conclusión de que en las condiciones nicaragüenses la guerra revolucionaria debía concentrarse en el campo, pero a la ciudad también le correspondía un papel relevado.

Después de Pancasán - pese a la derrota - el Frente Sandinista ganó prestigio, ya que apareció ante las masas como una fuerza capaz de enfrentarse a la tiranía. Tras analizar las discusiones internas sobre la aplicación de las diferentes formas de lucha, C. Fonseca se convirtió en un dirigente reconocido del Frente Sandinista quien desempeñó un papel decisivo en la conformación de la estrategia político-militar así como en la educación político-ideológica de la segunda generación de los revolucionarios.

Fonseca siempre tuvo presente la importancia de la unidad nacional y la necesidad de una amplia política de alianzas. Estimó que la religión católica no contradecía las aspiraciones del movimiento sandinista.

Son interesantes las advertencias de C. Fonseca respecto a la "fraseología revolucionaria", señalando que no se trata de declamar las palabras de los grandes revolucionarios universales, sino hay que implantar en la práctica - en forma creadora - sus enseñanzas. Las leyes ya descubiertas hay que aplicarlas a las condiciones de Nicaragua.

El objetivo estratégico del Frente Sandinista, como organismo político-militar consiste - dijo - en tomar el poder político tras destruir el aparato de la dictadura y constituir un

gobierno revolucionario fundamentado en la alianza de los obreros, los campesinos y todas las fuerzas patrióticas. Refiriéndose a la estructura interna del Frente Fonseca subrayó que este era una vanguardia pero a la vez un movimiento nacional. En 1976 Carlos Fonseca Amador perdió la vida en un enfrentamiento militar. En esos años ya se planteó cada vez más la pregunta de cuáles eran las fuerzas con las que el Frente tenía que colaborar para derrocar la dictadura de Somoza. El Frente estimuló la constitución de varias alianzas de partidos y el único criterio ha sido el antisomizismo. Se veía claramente que los sandinistas necesitaban el apoyo de las capas medias sabiendo que el Frente Sandinista no podía llevar a cabo una transformación democrática aislado de las fuerzas burguesas. En este sentido tuvo importancia la constitución del grupo Doce, bajo la dirección del actual vicepresidente nicaragüense, Sergio Ramírez Mercado. En 1977 los combates del frente se concentraban en la ciudad. La organización tuvo la intención de convocar una huelga nacional, realizar rebeliones territoriales y aplicar en forma conjunta las acciones de las fuerzas principales y auxiliares de Frente. Además de elaborar el plan de la ofensiva se consideró necesario elaborar el plan del retiro eventual y la conformación de una retaguardia adecuada. En esos años continuaba aun la discusión sobre las dos posibles estrategias. La discusión campo-ciudad comenzó ya en los tiempos de C. Fonseca. A este respecto señaló Daniel Ortega que la dirección sandinista - gracias a la práctica - reconoció que no era

suficiente movilizar la unidad guerrillera, sino que ha sido necesaria la participación de las masas. En 1977 el Frente Sandinista no ha sido preparado para la ofensiva del octubre y solo dentro de dos años alcanzó la plena movilización. En esa etapa la cuestión mas candente consistió en la unidad. El Frente Sandinista se dividió en tres tendencias. En la realidad las tres tendencias representaban la misma lucha, concepción y estrategia. Los tres grupos se complementaron mutuamente. En marzo de 1979 lograron ponerse de acuerdo en el restablecimiento de la unidad, subrayando la necesidad de la política flexible de alianzas, de un amplio proyecto programático etc. La ofensiva final comenzó en el marzo de 1979. En ese tiempo ya se logró coordinar la estrategia de la lucha: la sublevación popular de envergadura nacional, la ofensiva militar del Frente y la huelga nacional. Sin el conjunto de estos tres factores hubiera sido difícil lograr éxito alguno. Así, se logró la unidad nacional antisomozista.

Kozmáné Soós Edit:

La guerre du Rif et mouvement ouvrier européen

L'étude s'occupe de la relation entre la guerre du Rif de 1921-26, événement national de première importance de l'histoire de Maroc du XXe siècle et le mouvement ouvrier international.

L'auteur suit le processus dans lequel les partis communistes espagnol et surtout français s'efforcent d'établir un programme vraiment révolutionnaire contre la tendance euro-centrique soutenue par les socialistes. D'une part, face aux sociaux-démocrates, ils ont soutenu le droit d'autodétermination des colonies et la reconnaissance de la République du Rif d'autre part, ils ont organisé un mouvement anti-imperialiste, hostile à la guerre, qui rompt avec le pacifisme traditionnel.

Outre les revues de langue anglaise (The Times), l'auteur utilise, pour la première fois, des documents édités en russe, en allemand, qui se trouvent dans les archives du Komintern, parus dans Kommunisticheski Internatsional et Inprekorr.

Корманьош Формирование положения мелких
Андраш: ремесленников и промысловых
 коопераций в области Чонград
 между 1945-1953 гг.

Одной из характерных особенностей национального хозяйства - и одновременно и областной промышленной структуры - после освобождения были значительный масштаб и большая роль мелкой и кустарной промышленности. Этот сектор непосредственно удовлетворял потребности населения в товарах и услугах. Большинство мелких ремесленников, работавших на тогдашней территории области, принадлежало к пищевой, строительной, швейной, металлургической и лесной отраслям промышленности, а также к различным видам бытового обслуживания. (Количество самостоятельных мелких ремесленных мастерских и участков достигало в 1941 г. 7 200).

В период между двумя мировыми войнами мелкие ремесленники и кустари стали объединяться в масштабе страны в промысловые кооперации для улучшения своего экономического положения и совершенствования производственных условий. Однако все это не привело к существенным внутренним структурным преобразованиям, не удалось и достичь таких результативных изменений, где был бы использован накопленный ими опыт. Своеобразие периода того времени заключалось в том, что сильными конкурентами возникших форм кооперации являлись кооперативы, созданные непосредственно рабочими.

В период коалиции (1945 - 1948 гг) почти каждая партия обещала защиту и поддержку мелким ремесленникам, а формами такой защиты были объявлены в первую очередь закупочные и снабженческо-сбытовые кооперативы.

В статье также рассматривается позиция Социал-демократической

партии и некоторые связанные с промышленной кооперацией элементы политики Венгерской коммунистической партии и Партии венгерских трудящихся.

Формирование положения кустарного сектора проходило в условиях развертывания сектантской, догматической политики в области экономики. На вытеснение этого сектора из сферы народного хозяйства сказалась и безусловная потребность в рабочей силе, связанная с концепцией развития промышленности, рассматриваемой лишь с военной, автаркической точек зрения.

Сохранившиеся остатки кустарного сектора впоследствии стремились организовать для привязки к плановому хозяйству в различные кооперативы. Особенно широкого размаха такое кооперирование достигло после II съезда ПВТ (в 1951 г.). Так в Чонградской области общее число кооперативов увеличилось с 27 (на январь 1951 г.) до 106 (в конце 1952 г.), а число членов кооперативов даже на 629%, достигнув общей численности в 3 735 человек. В то же время численность самостоятельных мелких ремесленников уменьшилось с 9 222 (1950 г.) до 2 664 (1953 г.) человек.

Волюнтаристские планы, количество работающих в кооперативах, недостатки технической оснащенности, а также острая нехватка сырья и материалов и деформация материальной заинтересованности явились отправной основой того, что созданные кооперативы еще, а резко сократившееся количество мелких ремесленников уже не могли удовлетворить возрастающие потребности населения.

На формирование положения мелких ремесленников и промышленных коопераций значительное влияние оказало решение ЦК ВПТ, принятое в июне 1953 г.

О процессах, следовавших вслед за принятием этого решения, а также о последующем их развитии и становлении говорится в следующей статье.

Serfőző Zoltán:

Les résolutions du IVe et V^e congrès du Parti
Communiste de la Roumanie

Le IVe congrès du Parti Communiste de la Roumanie s'est réuni le 28 juin 1928 à Ischougovo près de Harkov. Les résolutions votées ne montrent pas de progrès en ce qui concerne le travail théorique du parti. Le but stratégique de la révolution socialiste immédiate qui n'a été basé ni sur une théorie révolutionnaire bien élaborée, ni sur une analyse adéquate de la situation économique et politique de la société roumaine, a produit des conséquences négatives. L'une de ces dernières était l'approfondissement des luttes de groupes à l'intérieur du PCR. Au cours de l'été 1930 ces luttes intérieures ont menacé même l'existence du parti qui n'a réussi à éviter ce danger qu'à la fin de 1931.

Le Ve congrès réuni au mois de décembre 1931 à Moscou marque une date décisive dans le progrès du travail théorique du parti. La première fois dans l'histoire du parti les résolutions ont bien exprimé les contradictions de la société roumaine, la situation économique et politique intérieure du pays. L'adaptation de la révolution permanente de Lénine a transformé la fausse stratégie précédente du parti. Le congrès a mis des résolutions très remarquables sur la question agraire et sur le problème des nationalités en élargissant la politique d'alliance du parti.

A JÓZSEF ÁTTILA TUDOMÁNYEGYETEM
TUDOMÁNYOS SZOCIALIZMUS TANSZÉKE ACTÁINAK

megjelent számai:

Tom. IV. (1967): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok szerepe a magyar népi demokratikus forradalom kibontakozásában 1944—1945.

(ЯНОШ РАЦ: Роль заводских комитетов в ходе венгерской народной демократической революции 1944—1945.), pp. 3—22.

ÖRDÖGH PIROSKA: Törekvés az antifasiszta munkásegység létrehozására a MÉMOSZ 1936. évi országos kongresszusán és XVIII. küldöttgyűlésén.

(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Стремление создать единый антифашистский рабочий фронт на XVIII. съезде профсоюза строительных рабочих в 1936. г.), pp. 25—54.

Tom. V. (1967): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1903-as kongresszusának előzményeihez.

ЛАЙОШ ВАРГА: К предистории съезда 1903 года Социал-Демократической Партии Венгрии), pp. 3—20.

FENÉR ISTVÁN: A szegedi munkásság szerkezeti helyzete a felszabadulás első éveiben.

(ИШТВАН ФЕХЕР: Организации сегедских рабочих в первые годы после освобождения. pp. 23—41. Д. Н. ШЕРБАКОВ: В. И. ЛЕНИН — организатор и руководитель первой абш-рисской марксистской политической газеты «Искра»), pp. 45—60.

Tom. VI. (1968): RÁCZ JÁNOS: Az üzemi bizottságok harca az infláció ellen, a stabilizációért. (ЯНОШ РАЦ: Борьба заводских комитетов против инфляции за стабилизацию), pp. 3—46.

Tom. VII. (1969): FARKAS JÓZSEF: Az 1896—97-es pártszakadás és Várkonyi István fellépése.

(ЙОЖЕФ ФАРКАШ: Раскол в Социал-Демократической Партии Венгрии в 1896—1897 гг. и выступление Иштвана Варкони), pp. 3—26.

SZABÓ ISTVÁN: A szegedi ipar fejlődésének új vonásai 1956 után.

(ИШТВАН САБО: Новые черты развития сегедской промышленности после 1956. г.), pp. 29—54.

VARGA LAJOS: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Magyarországi Szociáldemokrata Párt.

(ЛАЙОШ ВАРГА: Великая Октябрьская Социалистическая Революция и Социал-Демократическая Партия Венгрии), pp. 57—72.

Tom. VIII. (1970): VARGA LAJOS: A Magyarországi Szociáldemokrata Párt választójogi taktikájának ellenzéki bírálata 1906. április—1908. április.

(ЛАЙОШ ВАРГА: Критика оппозиции об избирательной тактике Социал-Демократической Партии Венгрии), 2—63.

Tom. IX. (1971): FARKAS JÓZSEF: Az 1898-as „rabszolgatörvény” és a Bánffy-kormány más „törvényes” intézkedései a szocialista szervezkedés visszaszorítására.

(ЙОЖЕФ ФАРКАШ: «Закон о рабстве» от 1898 г. и другие «законные» мероприятия правительства Банфи против социалистической агитации.)

ÖRDÖGH PIROSKA: A Nemzetközi Szakszervezeti Szövetség állásfoglalása a fasizmus és a háború elleni harc kérdésében a harmincas évek elején.

(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Основные взгляды Международного Союза Профсоюзов (МСП) в вопросах борьбы против и фашизма и войны в начале 30-ых годов.)

Tom. X. (1971): SZABÓ ISTVÁN: A viharsarki szegényparasztság harca a földreformért, a birtokok igénybevételeért és felosztásáért.

(ИШТВАН САБО: Борьба крестьянской бедности за аграрную реформу и за раздачу крупных поместий в южно-восточной Венгрии 1945—1947 гг.)

Tom. XI. (1973): RÉTI R. LÁSZLÓ: A Rimamurány—Salgótarjáni Vasmű Rt. a polgári demokratikus forradalom és a Tanácsköztársaság időszakában (1918—1919).

(ЛАСЛО Р. РЕТИ: Металлургических комбинат нестности Римамурань—Шальготарян в период буижуа азн но-демократический революции и венгерской советской республики 1918—1919.)

CSÉPÁNYI DEZSŐ: A Hivatásszervezet története 1938—1939.

(ДЕЖЕ ЧЕПАНИ: История организации «Призвание» в 1938—1939 гг.)

Tom. XII. (1973): NAGY LÁSZLÓ: A Francia Kommunista Párt harca Algéria függetlenségéért.

ЛАСЛО НАДЬ: Борьба КПФ за независимость Алгерии.)

Fk: Dr. Burger Kálmán

Készült a JATE Sokszorosító Üzemében, Szeged

Engedélyszám: 24/89.

Méret: B/5

Példányszám: 300

Fv: Lengyel Gábor

KANYÓ FERENC: Az Igazoló Bizottságok tevékenysége 1944—1945-ben Szegeden és Csongrád megyében (1944—1945 nyara).

(ФЕРЕНЦ КАНЬО: Деятельность проверочных комиссий в Сегеде и Чонградской области конец 1944. г.—лете 1945 г.)

Tom. XIII. (1974): NAGY LÁSZLÓ: A francia munkásmozgalom és az algériai nemzeti mozgalom kapcsolatáról a két világháború között.

(ЛАСЛЮ НАДЬ: Замечания к отношениям французского рабочего движения и алжирского национального движения между двумя мировыми войнами.)

ÖRDÖGH PIROSKA: Törekvések antifasiszta egységfront megteremtésére Magyarországon 1934-ben.

(ПИРОШКА ЕРДЕГ: Стремление создать антифашистский единый фронт в Венгрии в 1934.)

Tom. XIV. (1975): NAGY LÁSZLÓ: Az algériai háború és a kommunista szocialista együttműködés lehetősége az 1956. januári választások után.

(ЛАСЛЮ НАДЬ: Алжирская война и возможности свтрудчества социалистов и коммунистов после выборов в 1956-го года.)

BELÉNYI-GYULA: A termelőszövetkezeti mozgalom története Szegeden és a szegedi járásban (1948—1953).

(ДЮЛА БЕЛЕНИ: История коллективизации сельского хозяйства в г. Сегеде и Сегедском районе 1948—1953 гг.)

Tom. XV. (1978): NAGY LÁSZLÓ: A nemzeti felszabadító mozgalom problémái Algériában 1942—1947.

LÁSZLÓ NAGY: Les problèmes du mouvement national algérien (1942—1947).

FARKAS JÓZSEF: Az ipari és mezőgazdasági munkásság szakmai szervezkedése és bérharca 1896—1897-ben.

(JÓZSEF FARKAS: Les mouvements syndicalistes et revendicatifs des travailleurs industriels et agricoles dans les années 1896—1897.)

Tom. XVI. (1979): FISCHER FERENC: A chilei hadsereg és a német katonai befolyás (1886—1914).

(FERENC FISCHER: El ejercito chileno y la influencia militar Alemana 1885—1914).

NAGY LÁSZLÓ: Az öntudatra ébredés kezdete: antikolonialista erők Algériában az 1920-as években.

(LÁSZLÓ NAGY: Aux origines du mouvement national algérien).

Tom. XVII. (1981): NÉMETH ISTVÁN: Az Olasz Kommunista Párt harca a munkás-akcióegységért, a demokratikus megújulásért.

(ИШТВАН НЕМЕТ: Борьба Итальянской коммунической партии за единство действий рабочих, демократической обновление.)

FÁBIÁN GYÖRGY: A népfront szerepe az európai népi demokratikus forradalomban. (GYÖRGY FÁBIÁN: The role of popular front in the European popular democratic revolutions).

Tom. XVIII. (1981): Az Odesszai Állami Egyetem Tudományos Kommunizmus Tanszéke és a Szegedi Tudományos Szocializmus Tanszéke közös tanulmánygyűjteménye

(Совместный сборник статей кафедры научного коммунизма Одесского государственного университета и кофедры научного социализма Сегедского университет.)

Tom. XIX. (1984): TALEB BENDIAB, J. NAGY LÁSZLÓ: MAGHREB-TANULMÁNYOK (Etudes sur le Maghreb)

MAJSA JÓZSEF: A Francia Kommunista Párt munkásegység politikája 1944—47. (La politique d'unité ouvrière du Parti Communiste Francias 1944—1947).

Tom. XX. (1985): JÓZSEF GÉCZI: Einige Fragen der Veränderung und der Entwicklung der Sozialismusaffassung im Spiegel der ungarischen Parteidokumente

LÁSZLÓ J. NAGY: Einige Probleme der gesellschaftlichen Entwicklung in Algerien

MAGDOLNA MICHELLER: Die jugendpolitischen Besterbungen der USAP (1957—1984)

ISTVÁN SZABÓ: Die produktionsgenossenschaftliche in Ungarn

DR. PHIL. JÜRGEN TRINKUS: Herausbildung und Reproduktion der Klasse der Genossenschaftbauern in der DDR.

PROF. DR. sc. HARRI WIEDERHÖFT/DR. PHIL. JÜRGEN WAIDEMENN: 35 Jahre DDR—35 Jahre Erfolge bei der Durchsetzung der Gleichberechtigung der Frau

RICHARD WUNDRACK, FRANZ STEPANEK, PETER PHILIPP: Aspekte der Wirtschaftsbeziehungen Schwedens mit den Entwicklungsländern.

Tom. XXI. (1986) KOVÁCS LÁSZLÓ: A Független Kisgazda Párt tevékenysége Szegeden. 1944—47)

LÁSZLÓ KOVÁCS: The activity of the Independent Smallholder's Party in Szeged. (1944—47).

HARANGOZÓ JÓZSEF: A Szakmaközi Bizottságok és a területpolitika kérdései.

JÓZSEF HARANGOZÓ: Die Fragen der überberuflichen Ausschüsse und der Gebietspolitik.

Tom. XXII: (1987) Пал Ваптар: Вооруженные силы в политической системе отран социалистической ориентации.

VASTAGH PÁL: A fegyveres erők a szocialista orientációjú országok politikai rendszerében.

HELMUT NIMSCHOWSKI: Algéria társadalmi fejlődése a nyolcvanas években és a demokratikus, antiimperialista, hazafias erők egységének a politikája.

HASSAN A. JAMSHEER: Az 1952-es júliusi forradalom Egyiptomban.

GAZDIK GYULA: A földmagántulajdon kialakulása Egyiptomban.

J. NAGY LÁSZLÓ: Az algériai nemzetifelszabadító hadsereg politikai szerepvállalása az 1960-as években.

RADOS SMILJKOVIC: A szocialista öngazgatás politikai rendszerében végbemenő változások fő irányai és a Jugoszláv Kommunisták Szövetségének a szerepe.

GULJAK, A. J.—STATYI, L. D.: Magyar internacionalisták részvétele 1917—1919 között a tanács hatalomért folytatott harcokban.

PÁNDI LAJOS: Antifasiszta ellenállás és gyarmati kérdés Portugáliában (1961—1974).

SIMON JÁNOS: A somozizmus — avagy egy pretoriánus hatalom anatómiája (Nicaragua 1927—1979).